

T.C.

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**YENİLENEN COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMINA
GÖRE 9. SINIF DERS KİTABININ BİLİŞSEL DÜZEY
YETERLİLİĞİ VE İÇERİK BAKIMINDAN
İNCELENMESİ**

FATİH AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ RECEP BOZYİĞİT

Konya - 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih AKBAŞ
	Numarası	158308031003
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Yenilenen Coğrafya Öğretim Programına Göre 9.Sınıf Ders Kitabının Bilişsel Düzey Yeterliliği ve İçerik Bakımından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

16/01/2019
Öğrencinin
Fatih AKBAŞ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih AKBAŞ
	Numarası	158308031003
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr.Öğr.Üyesi Recep BOZYİĞİT
	Tezin Adı	Yenilenen Coğrafya Öğretim Programına Göre 9.Sınıf Ders Kitabının Bilişsel Düzey Yeterliliği ve İçerik Bakımından İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Yenilenen Coğrafya Öğretim Programına Göre 9.Sınıf Ders Kitabının Bilişsel Düzey Yeterliliği ve İçerik Bakımından İncelenmesi** başlıklı bu çalışma 02/01/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr.Öğr.Üyesi Recep BOZYİĞİT	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr.Üyesi Caner ALADAĞ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ali MEYDAN	

ÖN SÖZ

21. yy. dünyasında bireylerin değişen ve gelişen bu yeni dünyaya entegre olabilmeleri yaşadıkları çevreyi ve dünyayı tanımaları ile mümkündür. Küreselleşen bu yeni dünyada hiçbir olay ve durum birbirinden bağımsız düşünülemez. Sosyal dokudan, ekonomik yapıya kadar her durum iç içe geçmiş durumdadır. Bireylerin bu yeni dünyayı tanımaları ve anlamaları ancak coğrafi bilgiye sahip olmaları ile mümkündür.

Bireyler açısından coğrafi bilginin elde edilebileceği en temel yer coğrafya ders kitaplarıdır. Coğrafya ders kitapları kuru, kullanılamaz bilgi içermekten fazlasını yaparak, çevremize ve hayata dair gerekli ve uygulanabilir bilgiler içermelidir. Böylelikle coğrafi bilgi hayatımızı kolaylaştırıp çevreden etkili faydalanmayı doğuracaktır.

Bu çalışma ile; yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanan 9. sınıf coğrafya ders kitabının öğretmen ve öğrenci açısından değerlendirilmesi, içerik bakımından olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya çıkarılması ile yeni içeriğin ve ders kitabı standartlarının öğrenci bilişsel düzeyine uygunluğu açısından araştırılıp tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tezimin bu seviyeye gelmesinde büyük emeği geçen danışman hocam Sn. Dr. Öğr. Üyesi Recep BOZYİĞİT başta olmak üzere, Sn. Prof. Dr. Adnan PINAR ve Sn. Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR' a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışmam esnasında her zaman yanımda olan ve desteğini hiç esirgemeyen eşim Kübra AKBAŞ' a şükranlarımı sunarım.

Çalışmamın yeni hazırlanacak coğrafya ders kitapları ve ilgili araştırmalar için rehber bir kaynak olarak faydalanılan bir eser olması en büyük dileğimdir.

Fatih AKBAŞ

Konya - 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih AKBAŞ
	Numarası	158308031003
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Recep BOZYİĞİT
	Tezin Adı	Yenilenen Coğrafya Öğretim Programına Göre 9. Sınıf Ders Kitabının Bilişsel Düzey Yeterliliği ve İçerik Bakımından İncelenmesi

ÖZET

Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile 2017 yılında yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanan ve 2017 – 2018 eğitim öğretim yılında okutulan 9. sınıf coğrafya ders kitabının eğitim – öğretim faaliyetlerinin paydaşlarının katkısı ile öğrenci bilişsel düzeyine uygunluğu ve içerik açısından incelenmesi araştırmanın nihai amacıdır.

Araştırmada Survey (tarama) modeli kullanılmıştır. Gerekli literatür taranmış ve genel gözlem yolu ile de değerlendirme yapılmıştır. Öğretmenlere 4'lü Likert tarzında anket uygulanmıştır. Anket uygulamaları Konya ilinde görev yapan 22 coğrafya öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler Spss programı ile çözümlenmiş, yüzdeler ile frekanslar oluşturulmuş ve Cronbach's Alpha güvenilirlik analizi yapıp güvenilir bulunmuştur. Microsoft Excel ve Microsoft Word programları ile de tablolanmış ve grafik halinde getirilmiştir.

Elde edilen bulgular göstermektedir ki; yenilenen öğretim programına göre hazırlanan 9. sınıf coğrafya ders kitabı yapılandırmacı yaklaşıma bağlı kalınarak aktif öğrenme teknikleri ile donatılmıştır. Ders kitabında daha önceki kitaplarda olmayan bir şekilde teknolojik ve interaktif vurgular vardır. Kare kod uygulaması bu durumu en net ortaya çıkaran teknolojik unsurdur. Ders kitabı içerisinde yer alan görsel unsurların zenginliği coğrafya öğretimi açısından önemlidir. Konu yığınlığının çok olması ve soyut konuların somut uygulama ve görsellerle yeterince desteklenmemesi öğrenci bilişsel düzeyi açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Gereksiz bilgi ve ayrıntılardan olabildiğince kaçınılması, kitabın basit, anlaşılır, yalın bir Türkçe ile yazılması içeriğin iyi anlaşılabilmesini sağlamakta ve öğrenci bilişsel düzeyine

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

uygun bir yapı oluşturmaktadır. Coğrafya öğretimi açısından önemli olan yerel ve somut uygulamaların ders kitabında sıklıkla ele alınması anlaşılabilirliği artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Coğrafya öğretimi, Ders kitabı, Bilişsel düzey.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih AKBAŞ
	Numarası	158308031003
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Dr. Öğretim Üyesi Recep BOZYIĞIT
	Tez Danışmanı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin İngilizce Adı	Analysis of cognitive level competence and content of the 9th grade course book in terms of renewed curriculum

SUMMARY

The main aim of this paper is to analyze the 9. Grade Geography Course book which was prepared according to the renewed Geography curriculum with the ruling of The Board of Education and Discipline in 2017 and was instructed in 2017-2018 academic year, in terms of contributions of academic partners, suitability with students' cognitive levels and content.

The research used Survey Model. The literature was reviewed and assessment was made with general observation. Teachers have attended to a survey that used four point Likert scale. The questionnaire scale was applied with 22 Geography teachers working in Konya. The data was analyzed with SPSS, percentages and frequencies was created and Cronbach's Alpha reliability analysis was made and the reliability was found. The results were tabulated and turned into graphics.

The results show that, the 9th grade Geography book which was prepared in accordance with the renewed curriculum, was provided with active learning strategies while abided by constructivist approach. There are technological and interactive emphasis in the book, which were not there before. QR Code application is the most clarifying technological factor that displays this situation. The richness of visual aids in the book, is important in Geography learning. The excessiveness and not supporting the abstract topics with concrete application and visuals is a negative situation related with the students' cognitive levels. Avoiding the unnecessary information and details and writing the book with comprehensible, simple Turkish makes the book easily understandable and appropriate with the students' cognitive levels. Dealing with the local and concrete applications that are important in Geography learning frequently in the book, increases the comprehensibility level of the book.

Key Words: Geography, Geography teaching, Course book, Cognitive level.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	IX
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII

BİRİNCİ BÖLÜM-GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.1.1 Coğrafya Öğretiminin Tarihi Gelişimi	5
1.1.1.1 Osmanlı Döneminde Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi	5
1.1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi	10
1.1.2. Tanımlar	25
1.1.3. Problem Cümlesi	26
1.1.3.1. Alt Problemler	26
1.2. Araştırmanın Önemi	27
1.3. Varsayımlar	27
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	28
1.5. İlgili Araştırmalar	28

İKİNCİ BÖLÜM-YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli	32
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	33
2.3. Veri Toplama Araçları ve Uygulanması	34

2.4. Verilerin Analizi	35
------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM–BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının İçeriği ve Bilişsel Düzey İlişkisi	36
--	----

3.2. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının Dil, Anlatım ve Üslup Özellikleri İle Bilişsel Düzey İlişkisi	55
---	----

3.3. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının Öğrenme, Öğretme ve Ölçme–Değerlendirme Özellikleri İle Bilişsel Düzey İlişkisi	62
--	----

3.4. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının Teknik, Tasarım ve Görsel Açından Özellikleri İle Bilişsel Düzey İlişkisi	71
--	----

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	78
-----------------------------------	----

Sonuç ve Tartışma	78
-------------------------	----

Öneriler	82
----------------	----

KAYNAKÇA.....	84
---------------	----

EKLER.....	89
------------	----

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

- TYT: Temel Yeterlilik Testi
- AYT: Alan Yeterlilik Testi
- YKS: Yüksek Öğretim Kurumları Sınavı
- TD: Tebliğler Dergisi
- TS: Türkçe Sosyal
- TM: Türkçe Matematik
- MF: Matematik Fen
- MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
- Vd: Ve diğerleri
- Vb: Ve benzeri
- Yy: Yüzyıl
- TDK: Türk Dil Kurumu
- ÖSYM: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1: 1941 Coğrafya öğretim programına göre derslerin dağılımı	11
Tablo-2: 1973–1983 yılları arasında uygulanan öğretim programına göre ders dağılımı	14
Tablo-3: 1983–1987 yılları arasında uygulanan öğretim programına göre ders dağılımı	16
Tablo-4: Öğretmen anketi uygulanan okullara ait istatistikler	33
Tablo-5: Öğretmen anketlerine ilişkin güvenilirlik analizi	35
Tablo-6: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır” maddesine verilen öğretmen cevapları	36
Tablo-7: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine dikkat edilmiştir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	37
Tablo-8: Coğrafya ders kitabına ait “Coğrafi beceriler yüksek öğretime hazırlık niteliği taşır” sorusuna verilen öğretmen cevapları	38
Tablo-9: Coğrafya ders kitabına ait “Etkinlikler öğrenci merkezlidir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	40
Tablo-10: Coğrafya ders kitabına ait “Etkinlikler konu merkezlidir” maddesine verilen öğretmen cevapları	40
Tablo-11: Coğrafya ders kitabına ait “İçeriğin kazandırılmasında haftalık ders saati yeterlidir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	41
Tablo-12: Coğrafya ders kitabına ait “Güncel bilgilere yer verilmiştir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	42
Tablo-13: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik öğrenci seviyesine uygundur” sorusuna verilen öğretmen cevapları	43
Tablo-14: Coğrafya ders kitabına ait “Gereksiz konu tekrarlarına yer verilmemiştir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	43
Tablo-15: Coğrafya ders kitabına ait “Konularda bütünlük vardır” sorusuna verilen öğretmen cevapları	44
Tablo-16: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrencinin bireysel farklılıklarını dikkate almaktadır” sorusuna verilen öğretmen cevapları	45

Tablo-17: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrenci merkezli uygulamalara yer verilmektedir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	46
Tablo-18: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik açık ve anlaşılır biçimdedir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	47
Tablo-19: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik öğrenci seviyesinin üstündedir” sorusuna verilen öğretmen cevapları	48
Tablo-20: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik teknolojik veriler ile donatılmıştır” sorusuna verilen öğretmen cevapları	48
Tablo-21: Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının dil, anlatım ve üslup özellikleri	58
Tablo-22: Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının öğrenme, öğretme ve ölçme - değerlendirme özellikleri	66
Tablo-23: Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programında yer alan kazanımların alt boyutlarına ilişkin öğretmen görüşleri	68
Tablo-24: Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının biçimsel görünüm özellikleri	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Besim Darkot ve Hamit Sadi Selen'e ait coğrafya ders kitapları	12
Şekil-2: Sırrı Erinç'e ait Genel Coğrafya Lise I ders kitabı	15
Şekil-3: Reşat İzбірak'a ait Coğrafya I ders kitabı	17
Şekil-4: Coğrafya ders kitabına ait milli ve kültürel bir okuma parçası	19
Şekil-5: Coğrafya ders kitabına ait teknolojik bir uygulama	21
Şekil-6: Coğrafya ders kitabına ait ders dışı bir uygulama	22
Şekil-7: Coğrafya ders kitabında öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına yönelik hazırlık çalışması ve uygulama örnekleri	23
Şekil-8: Coğrafya dersi yeni öğretim programına göre hazırlanmış olan 2017-2018 eğitim öğretim yılı ders kitabı	25
Şekil-9: Coğrafya ders kitabına ait yerel bir uygulama	39
Şekil-10: Coğrafya ders kitabına ait öğretim tekniği örneği	39
Şekil-11: Coğrafya ders kitabına ait güncel bir yazı: Haber köşesi	42
Şekil-12: Coğrafya ders kitabına ait öğrenci merkezli bir uygulama: Afiş Çalışması	46
Şekil-13: Coğrafya ders kitabına ait öğrenci merkezli bir uygulama: Bulmaca	46
Şekil-14: Coğrafya ders kitabına ait teknolojik bir ürün: Kare Kod	49
Şekil-15: Coğrafya ders kitabına ait Coğrafyanın bölümleri kavram haritası	50
Şekil-16: Coğrafya ders kitabına ait bilgi havuzu	51
Şekil-17: Coğrafya ders kitabına ait bilgi havuzu	51
Şekil-18: Coğrafya ders kitabına ait bilgi havuzu	52
Şekil-19: Coğrafya ders kitabına ait harita açıklaması ve bilgi havuzu	52
Şekil-20: Coğrafya ders kitabında yer alan dünyanın yıllık hareketi konusuna ait hatalı bölüm	53
Şekil-21: Coğrafya ders kitabında mevsim tanımı ve mevsimlerin sınıflandırılması	54

Şekil-22: Coğrafya ders kitabında yer alan kırsal yerleşmelerin sınıflandırılması tablosu	55
Şekil-23: Coğrafya ders kitabında yer alan meridyenlerin özellikleri konulu görsel	60
Şekil-24: Coğrafya ders kitabında yer alan “Dünya’nın Güneş Sistemindeki Yeri konulu metin	60
Şekil-25: Coğrafya ders kitabında yer alan hatalı dil, anlatım ve üsluptan oluşan bilgi havuzu	62
Şekil-26: Coğrafya ders kitabına ait bir kavram haritası	64
Şekil-27: Coğrafya ders kitabına ait yaparak–yaşayarak öğrenme temelli uygulama	65
Şekil-28: Coğrafya dersi kazanımlarına ilişkin yazılı sınav ortalaması puan dağılımı	69
Şekil-29: Coğrafya ders kitabına ait “21 Mart Nevruz Bayramı” konulu okuma parçası	71
Şekil-30: Coğrafya ders kitabı “Bölgesel Coğrafya” başlığı altında yer alan harita	75
Şekil-31: Coğrafya ders kitabına ait bulut tipleri görseli	75
Şekil-32: Coğrafya ders kitabına ait dünya iklim tipleri haritası	76
Şekil-33: Coğrafya ders kitabına ait toprak tiplerine göre bazı bölgeler haritası	77

BİRİNCİ BÖLÜM – GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Eğitim – öğretim süreçleri içerisinde ders kitapları vazgeçilmez bir yere sahiptir. Bilginin öğrenilmesi ve öğretilmesi bir süreçtir. Bu süreç içerisinde ders kitapları en önemli kaynaktır. Bu stratejik konumuna rağmen, yenilenen öğretim programı kapsamında coğrafya 9. Sınıf ders kitabı gerçekten de öğrencinin akademik başarısını yükseltmede yeterince etkili midir?

İyi bir ders kitabında öz ve biçim bakımından bulunması gereken özellikler, şunlar olmalıdır; her şeyden önce, iyi bir ders kitabı, öğretim sürecinin gerektirdiği bütün koşulları üzerinde taşınmalıdır. Bunun için, ders kitabı yazarı, öğrenme psikolojisini ve bunun eğitsel sonuçlarını iyi bilmelidir. Öğretim için ilk koşul, öğrenen bireyin öğrenmeye ilgi duymasıdır. O halde, bir ders kitabının ilk yapacağı iş, bireyde bu ilgiyi uyandırmaktır (Binbaşıoğlu, 1994: 33).

Planlı eğitim uygulamalarında yararlanılan ders kitapları öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir araçtır. Ders kitapları aynı zamanda sınıf içi öğrenme-öğretme etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir (Yalın, 1996: 61).

Çağdaş eğitim ve öğretim kurumlarında; ders kitabı, sınıf içi etkinlikleri planlamada kullanılan önemli bir araçtır (Coşkun, 1996: 60). Etkili bir ders kitabı; öğrencinin kendi kendine öğrenmesi için fırsatlar sunabilmelidir. Bu tür bir kitap öğrenciyi motive eder. Kitap, soyut bilgileri az, olabildiğince somut, zevkli, ilgi çekici olmalıdır (Uzunöz vd. , 2009: 95).

Ülkemizde coğrafya ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği komisyonlar tarafından hazırlanmakta ve kabul görmesi durumunda okullarda ücretsiz olarak öğrencilere dağıtılmaktadır. Kitaplar, öğrencilere öğretim programları ile ilgili konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren onlara toplumun istediği davranışları kazandıran, araştırma ve inceleme yapmaya yönlendiren, en uygun

öğretme ve öğrenme olanağı sunan araçlardan birisidir (Demirel ve Kıroğlu, 2005: 1).

Özel yayınevlerinin de hazırladığı ders kitapları vardır. Yine hazırlanan bu ders kitapları da Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun belirlediği ilkelere uygun olması durumunda ders kitabı olarak tescillenir ve okullarda ücretsiz olarak okutulur.

Bu şartlar içerisinde herhangi bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilmesi, ilgili dersin programıyla örtüşüp örtüşmediği anlamına gelmektedir. Programdaki hedef ve davranışların (kazanımların) gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun bir araç demektir. Böyle bir perspektiften bakıldığında ders kitabı, birçok aracın işlevini yerine getirme durumunda olan bir araçtır. Üstelik ders kitapları, hem formal hem de informal eğitim etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler ders kitaplarına okul programlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir yer edindirmektedir. Örneğin; bir öğrenci kitap aracılığıyla programının amacından, kendisinin öğrenmesi gereken muhtevadan haberdar olur. Bu sebepten ötürü, en çok kullanılan araç konumundadır.

Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğine göre bir ders kitabı aşağıdaki hususlara göre hazırlanır:

a) İçerik;

1) Dersin eğitim ve öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir.

2) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm, tema ve konular arasında hacim bakımından eğitim ve öğretim programının içeriğine uygun bir denge kurulur.

b) Dil, anlatım ve üslup;

1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.

2) Konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır.

3) Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır.

c) Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme;

1) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey düşünme becerileri geliştirilir.

2) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirmenin ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

ç) Teknik, tasarım ve düzenleme;

1) Görsel ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır.

2) Kitaplarda yer alacak Türk Bayrağı, 22/9/1983 tarihli ve 2893 sayılı Türk Bayrağı Kanunu ve 25/1/1985 tarihli ve 85/9034 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen Türk Bayrağı Tüzüğüne uygun olarak verilir (MEB, TD. , 2016: 3).

Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğine göre bir ders kitabı aşağıdaki niteliklere de sahip olmalıdır:

a) Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.

b) Bilimsel hata içermez.

c) Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.

ç) Reklam niteliğinde ögeler içermez.

d) Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.

e) Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır.

(2) z-Kitaplar, ders kitaplarının niteliklerine ilave olarak;

a) Kazanımları destekleyici nitelikte hazırlanır.

b) Temel tasarım ilkelerine uygun olarak hazırlanır.

c) Hangi kazanımı desteklediği ve teknik özellikleri gibi tanımlayıcı bilgileri uygun olarak etiketlenir.

ç) Sesli içeriklerde ses net ve anlaşılır olur.

d) **(Değişik:RG-14/10/2015-29502)** Zenginleştirme içeriklerinde yer alan ses, grafik, video, animasyon, simülasyon, etkileşimli oyun gibi unsurlarda, süre kazanımın gerektirdiği etkinlik veya işleme uygun olarak sınırlandırılır.

e) Zenginleştirme içeriklerinde, elektronik materyallere atıf veya telif hakları ile ilgili bilgilendirme zorunlulukları dışında reklam amaçlı öğeler kullanılmaz.

Ders kitapları Küçükahmet (2003)' e göre genel olarak şu ölçütlere sahip olmalıdır.

1- Ders kitabı yazı genişliği, sayfa genişliği, sayfa sayısı, renk ve kullanımı açısından düzeye uygun olmalıdır.

2- Kavram düzeyi, yazarın stili, kelime düzeyi ve söz dizimi kademeye uygun olmalıdır.

3- Konu alanı, değerlerin sunumu, ilgilerin gelişimi ve olgunluk gereksinimleri açısından çocuğun yaşına uygun olmalıdır.

4- Bireylerin duyguları ve sorumlulukları arasındaki benzerlik ve farklılıkları sağlamalıdır (ırk, din, renk, ulusal köken, cinsiyet, yas, özürülük).

5- Ders kitaplarının öğrencinin anlama düzeyine göre uygunluk düzeyi belirlenmelidir (çok uygun, uygun, biraz uygun, uygun değil ve hiç uygun değil).

1.1.1. Coğrafya Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının Tarihi Gelişimi

İncelenen yeni öğretim programına göre hazırlanmış ders kitabının iyi düzeyde analiz edilebilmesi ve değerlendirilebilmesi geçmiş döneme ait öğretim programlarının anlaşılabilmesi ile olacaktır. Bu açıdan daha önceki coğrafya öğretim programlarına yer verilmiş ve coğrafya öğretiminin gelişimi göz önüne serilmiştir.

İnsanlığın ilk var olduğu andan itibaren sadece bir bilim olarak değil, hayata dair her türlü bilgi olması açısından coğrafya, coğrafi bilgi önemli olmuştur. İlk insanlar farkında olmadan gündelik hayatlarında coğrafi bilgiye göre hareket etmişler, barınma ve gıda teminlerini sağlamışlardır. Hayvancılık faaliyetlerinden tarımın başlaması ve ticaret hayatına geçişe kadar coğrafya insan faaliyetlerinin hemen hemen her noktasında kendine yer bulmuş ve böylelikle insan bilimi ve tekniğinin gelişimi ile coğrafya bilimi de gelişmiştir.

İnsanlar ilk çağlarda coğrafyayı sadece yerin tasvirine yönelik bir bilim olarak görseler de bu durum zamanla değişmiş, coğrafya bilimi ve bu bilimin öğretimi özellikle sanayi devriminden sonra ihtisas alanlarına ayrılmış, coğrafya bilimi alt bilim dallarına ayrılırken ayrıca daha profesyonelce yapılmaya başlanmıştır.

Ülkemizde ise coğrafya bilimi ve öğretiminin gelişimi iki döneme ayrılmaktadır. İlk dönem Osmanlı dönemi coğrafya öğretimi olarak ele alınırken, ikinci dönem ise Cumhuriyet dönemi coğrafya öğretimi şeklinde değerlendirilmiştir. Aşağıda her iki döneme ait, coğrafya öğretiminin ve ders kitaplarının geçirdiği değişim süreci anlatılmıştır.

1.1.1.1. Osmanlı Döneminde Coğrafya Öğretimi ve Ders Kitapları

Klasik dönem Osmanlı Devleti eğitim-öğretim kurumlarının başlıcalarını; Sıbyan Mektepleri, Medreseler, Enderun, Şehzadegan Mektepleri gibi kurumlar oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri aşağı-yukarı her köy ve mahallede en az bir tane olan sıbyan mekteplerinde eğitim-öğretimin esası, dinin ve ahlakın öğretilmesinden ibaretti.¹⁵ Dolayısıyla Coğrafya dersi yoktu. Coğrafya dersi

esaslı olarak sıbyan mekteplerine 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'yle girecektir (Türk, 2009: 428).

Osmanlı dönemi ele alındığında o dönemde ilköğretimi oluşturan ve halk arasında sıbyan mektebi veya mahalle mektebi adı verilen darülmektep, mektephane, darülmektep, muallimhane gibi isimlerle anılan eğitim kurumlarını devlet adamları yada zengin kişiler, çeşitli vakıflar aracılığı ile kurarlardı. Bu okullarda muallim olabilmek için sıbyan mektebi mezunları ilköğretimin üstünde ortaöğretim adlı bir eğitim ve öğretim programına dahil olurlardı. Öğretmen olabilmek için devam edilen muallim mekteplerinde okutulan derslerden biri de heyet (sema ve arz) içinde coğrafya dersidir (Yiğit, 2010: 5).

Osmanlı saraylarında yürütülen eğitim ve öğretim sistemi ise, şahzadegah, meşkhane ve enderun mektepleridir. Bu eğitim kurumlarında da Osmanlı ülkeleri ve dünya hakkında coğrafya bilgilerinin okutulduğu bilinmektedir (Özey, 1996).

Özellikle 17. Yüzyıl başlarından itibaren Osmanlıda coğrafya ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. 17. Yüzyıl Katip Çelebi, Bekir b. Behram ve Evliya Çelebi'nin eserleri sayesinde Osmanlı Coğrafyacılığının zirveye çıktığı devir olmuştur. 1608-1658 yılları arasında yaşamış olan çağını aşan ilim adamlarımızdan Katip Çelebi, devrinin en büyük coğrafyacılarından birisidir. Katip Çelebi'nin eserleri incelendiğinde görülür ki, sadece coğrafya ilmi değil köklü bir eğitim öğretim sistemi üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. Coğrafya eğitimi ve öğretiminin esas amacı, insanların yaşadıkları çevre ile olan ilişkilerini inceleyerek, toplumun kalkınması ve ilerlemesini sağlaması teşkil eder. Katip çelebi "Cihannuma" adlı eserinde coğrafya ilmi hakkında şu bilgileri verir; coğrafya fenninde yalnız ve adetleri devlet işlerinin nasıl yürütüldüğü ve divan ahvali birlikte beyan olunmak, bu fennin vazifesi olduğu cihetinden tarihe üstünlüğü vardır ve tercih olunur (Yiğit, 2010: 5).

Osmanlı devletinde eğitim ve öğretim alanında, ilk reform hareketleri 1773 tarihin de, askeri okullarda baş lam ıştır. Padişah III. Mustafa döneminde 1773'te askeri deniz okulu olan mühendishane-i bahr-i Hümayun açılmıştır. İlk ve orta

dereceli bir okula tekabül eden bu askeri deniz okulunda denizcilik bilgileri harita bilgisi ve coğrafya dersleri verildiği bilinmektedir (Yiğit, 2010: 5).

Sultan II. Mahmut (1808-1839) döneminde 1824 tarihinde açılan bir fermanla ilk öğretim zorunlu hale getirilmiş ve çeşitli okullar açılmıştır. Bu okullardan birisini teşkil eden ve 1834 tarihinde açılan mektebi fünunu harbiye iki kısımdan oluşmuştu. 8 yıl süren I. Kısım öğrencilerinden başarılı olanlar II. Kısma alınmıştır. Bu okulun ikinci kısmında, zamanın şartlarına göre ileri derecede haritacılık, topografya ve coğrafya alanında dersler okutulmuştur (Özay, 1998; Aktaran: Yiğit, 2010: 6).

Okul kitaplarının basımı ve dağıtımı II. Meşrutiyet'ten beri, özel girişime bırakılmıştı. Bu işle uğraşan birkaç kitapçı bu işi tekelleri altına almışlardır. İstedikleri kitapları basmış, istemediklerini basmamışlardır. Bir kitabın bakanlıkça kabul edilmiş olması ve öğretmenlerin kitap seçme hakları gibi özgürlükler kâğıt üzerinde kalmaktaydı. Yayınevlerinin şu ya da bu nedenle basmadığı kitaplar okullara giremiyordu. Kitap sektörünü kontrol edebilme güçlerinin farkında olan yayınevleri basacakları kitaplar için çok küçük telif ücretleri ödeyerek her zaman kendileri yazdırıyorlardı. Kitapların onaydan kolayca geçmesi için genellikle bakanlıkta etkili olan bir memura yazdırma yoluna gidiyorlardı. Ya da başkaları tarafından yazılan kitapların kapağına böyle bir yetkilinin adı yazar olarak konuyordu. Aslında bu işi yapmamış olan

yetkiliye küçük bir telif hakkı ödeniyordu. Kitabın nasıl bir kâğıda basılacağına, kitapların dizgisine, yayınevleri kendileri karar veriyorlardı. Kitapların baskı kalitesine gereken özeni göstermiyorlardı. Bulabildikleri veya ucuza bulabildikleri kâğıda basmayı tercih ediyorlardı. Dizgiden sonra düzeltmeleri yapacak personel çalıştırmaktan kaçınıyorlardı. Bu iş için küçük bir masrafı dahi yapmak istemediklerinden, kitaplar genellikle düzeltmeleri ve provaları yapılmadan basıldıkları için, hatalarla dolu bir biçimde öğrencilere sunuluyordu. Kitaplar hiçbir zaman yeterli sayıda basılmıyor, daima daha az basılıyordu. Bu nedenle piyasaya çıkar çıkmaz bittiğinden pek çok öğrenci kitap sahibi olamıyordu. Yayınevleri her konuyu kendi çıkarlarını ve kârlarını düşünerek hal yoluna gidiyorlardı. Kitapların fiyatları konusu da ciddi bir sorun oluşturuyordu. Kitapların fiyatlarının

belirlenmesinde öğrenciler ve ailelerinin bütçeleri hesaba katılmıyordu. Yayınevleri kitapları öğrencilere ulaştırmakta ciddi sıkıntılar yaşamaktaydılar. Basılmış olan kitapların kasaba ve köy okullarına, yolu olmayan illere ulaştırılması neredeyse imkânsızdı. Pek çok yerleşim yerinde kitapçı dükkânları yoktu ve buralara posta da ulaştırılamıyordu. Bu nedenle kitapları başka işlerle uğraşan bir dükkâna, bir öğretmene, bir müfettişe veya bir maarif memuruna gönderiyorlardı. Bu durum aslında öğretmenlerin kitap seçme hakkını da geçersiz hale getiriyordu. Öğretmenler kendilerine ulaştırılan kitabı okutmaktan başka bir şey yapamıyorlardı. Aslında yarışmayla yazılarak bastırılmaları gereken ve bunlar arasından öğretmenler tarafından seçilerek okutulmasına ilişkin hükümler kâğıt üzerinde kalmaktan öte bir anlam taşımıyordu. Kitabevleri ya da satıcılar kendilerine daha fazla komisyon veren yayınevlerinin kitaplarını satışa sunuyorlardı. Öğretmenler ve memurlardan da aynı yola başvuranlar oluyordu. Satılan kitapların ücretini kitapçılar ve öğretmenler yayınevlerine zamanında ödemiyorlar ya da hiç ödemiyorlardı. Yayınevleri bir daha bunlara kitap vermemek dışında hiçbir şey yapamıyorlardı. (Başgöz, 1995: 110-111).

Sultan Abdülmecit 1839-1861 döneminde imzalanan Tanzimat Fermanı ile eğitim ve öğretim alanında önemli yenilikler hayata geçirilmiştir. Yine bu dönem de orta öğretim temsil eden ve öğretim süresi 4 yıl olan rüştiye mektepleri faaliyetlerine başlamıştır. Bu okulların erkek ve kız şubelerinde coğrafya dersi mecburi ders olarak verilmiştir. 1882-1890 yıllarında Abdülhamit dönemi sonlarına kadar rüştiye mekteplerinin sayısı sürekli artmış ve bu süreç içerisinde coğrafya ders saatlerinde de artış olduğu gözlenmiştir. 1908 tarihinde ilan edilen ve 1918 tarihine kadar devam eden 2. Meşrutiyet döneminde sultaniye okulları açılmıştır. Öğrenim süresi 3 yıl olarak belirlenen bu okullarda da coğrafya dersleri mecburi ders olarak yerini almıştır. 1911 yılında sultaniyelerin adları lise olarak değiştirilmek istenmişse de bu olay ancak 1918 yılında olmuştur (Yiğit, 2010: 6).

Gazi Ahmet Muhtar Paşa 1870'de, Fenni Coğrafya (Coğrafya İlmi) adıyla askeri okullarda okutulacak, bilimsel değeri yüksek bir eser hazırlamıştır. 1861-1876 yılları arasında, Sultan Abdulaziz döneminde de, coğrafya ders kitaplarının hazırlanması sürdürülmüştür. Abdurrahman Paşazade Abdulhalim 1871 yılında, 610

sayfalık Coğrafya-i Kebir adlı lise kitabını Fransızca'dan Osmanlıca'ya çevirmiştir. 1875'de ise Şirvanlı Ahmet Hamdi, Usul-ı Coğrafya-i Kebir (Büyük Coğrafya Metodolojisi) adlı 664 sayfalık bir kısmı çeviri, bir kısmı telif eseri hazırlamıştır. Bu eser, 1892de hazırlanan Memâlik-i Osmaniyye Coğrafyası (Osmanlı Ülkeler Coğrafyası) adlı eserin hazırlamasında da kaynak olarak kullanılmıştır. Böylece "Osmanlı Ülkeleri Coğrafyası" adlı eser, ülkemizde yayınlanan ilk Ülkeler Coğrafyası kitabı olmuştur (Sekin ve Özel, 2002: 3).

Yine Osmanlı imparatorluğu döneminde Şirvanlı Ahmet Hamdi' nin Usul-i Coğrafya-i Sagir (1880) adlı eseri, Hüseyin Hüsnu efendinin İcmali Fenni Coğrafya (1882) adlı eseri ile Safvet Geylangil' in Memalik-i Osmaniye Coğrafya-yı İktisadisi (1912) adlı eserleri o dönemde okutulan ders kitapları arasındadır.

Erinç'e göre, 1915-1933 yılları arası, Türk Coğrafya ilminin kuruluş sürecinde, Hazırlık Devresi'dir. Bu dönemde iki ünlü Türk Coğrafyacı bilim adamının coğrafyaya katkısından söz edilebilir. Biri, Safvet Geylangil (1877-1949)'dir. Ülkemizin batı standardında ilk, orta ve yüksek öğretim ders kitaplarını yazmıştır. Diğeri de, öğrencisi olan Faik Sabri Duran (1882-1943) dır. Geylangil, bu devrenin en önemli bilimsel coğrafi eseri olan "Resimli ve Haritalı Coğrafya-i Umumi"yi 1913'te, Faik Sabri Duran ise "Osmanlı Coğrafya-i İktisadisi" adlı eseri 1912'de hazırlamıştır. F.S.Duranın 30'dan fazla, okul ders kitabı yayınlanmıştır (Sekin ve Özel, 2002: 3).

Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde özellikle Sorban Üniversitesi mezunu darül fünün mülkiye mektebi yüksek muallim ve maliye mekteplerinde coğrafya öğretmenliği yapmış olan Faik Sabri (Duran)'nın kanaat kitabevi tarafından yayınlanan kıtalar ve Osmanlı coğrafyasına ait eserleri önemlidir. (Yiğit, 2010: 6-7).

1.1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi ve Ders Kitapları

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ilk insandan beri yegane amacı kişiyi hayata hazırlamak ve daha önceden öğrenilmiş olan bilgiyi, yeni bir bilgi türetmek amacı ile aktarmaktır. Bu noktada öğretim faaliyetleri bilim ve tekniğin gelişmesi açısından

son derece önemlidir. Coğrafya bilimi de bilimler arasında insan ve doğa arasında ki etkileşimi ve alışverişi konu alması nedeni ile öğretimi açısından son derece önem arz eden bir bilimdir. Bir medeniyetin, ülkenin gelişip kalkınmasında coğrafya biliminin etkisi doğrudan ve etkili bir şekilde olmaktadır. İşte bu nedenlerden ötürü ülkemizde coğrafya biliminin programlı bir şekilde ele alınması ancak Cumhuriyetin ilanından sonra olmuştur. Zaten Türkiye’de program geliştirme çalışmaları da Cumhuriyet’in ilanı ile gerçekleşmiştir. Yeni kurulan bir devlet, yeni hedefler, bu değişikliğin temel nedenleriydi. 3 Mart 1924’te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunu modernleşmedeki en önemli adımdır. Çünkü yeni kurulan devletin, evrensel ve uygulanabilir bir eğitim politikasına, eğitim müfredatına zorunlu bir gereksinimi vardı. Şu da belirtilmelidir ki; Türkiye’de 1. Dünya Savaşı sonucunda çok önemli değişimler görmüştür. Oysaki Avrupa için özellikle olumsuz açıdan önemli değişimlerin gerçekleştiği pek söylenemez.

Cumhuriyetin ilk on yılında Milli Eğitim Bakanlığı, bir komisyon oluşturarak öğretmen ve öğrenciler tarafından derslerde kullanılacak olan kitapları tespit etmiştir. Ancak okul kitabı olarak seçtiği ve okullarda okutulmasına izin verdiği eserlerin basımını serbest bırakmış, bu kitaplardan birini seçip okutma konusunda öğretmenlere ve okul müdürlüklerine yetki vermiştir. Bakanlığın denetiminden geçerek okullarda okutulabilme onayı alan kitaplar, çeşitli yayınevleri tarafından basılarak piyasaya sunulmuş, öğretmenler kendi dersleri için bunlardan birini seçerek sınıfta kullanmışlardır (Başgöz, 1995: 109-110).

1949 yılına kadar ders kitaplarının hazırlanmasını üstlenen MEB, 1946–1973 yılları arasında özel sektöre, ders kitabı hazırlama yetkisini vermiş ve bu tarihler arasında özel sektör MEB’in belirlediği nitelikler doğrultusunda çalışmalarını sürdürmüştür. 1962–1968 yılları arasında ise sınıflarda birden fazla ders kitabı kullanma uygulaması, deneme okullarında test edilmiş ve sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. 1973–1991 yılları arasında MEB ders kitabı hazırlama işlemini tek başına yürütmüş, 1991’de “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği” ile özel sektöre tekrar izin verilmiştir. 1995’de Talim ve Terbiye Kurulunun, “Kitapların Hazırlanması ve incelenmesi ile ilgili Esas ve Usuller” kararı ile ders kitaplarının; 1)

Konuların islenişi, 2) Dil özellikleri ve imla kuralları, 3) Görsel düzen, 4) Hazırlık ve değerlendirme çalışmaları olmak üzere dört ana başlık altında incelenmesine karar verilmiştir (Solmaz vd. , 2011: 269).

Cumhuriyetin ilk yıllarında coğrafya ders kitapları önce Osmanlıca olarak hazırlanmış daha sonra ise 1 Kasım 1928 harf inkılabı ile Latin harflerine göre hazırlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında okutulan coğrafya ders kitaplarını Faik Sabri Duran, Safvet Geylangil ve Abdülkadir Sadi gibi önemli coğrafyacılar kaleme almışlardır. Abdülkadir Sadi' nin Umumi Coğrafya (Osmanlıca-1923) adlı eseri, Safvet Geylangil' in Yeni Türkiye Coğrafyası (Osmanlıca-1927) adlı eseri, Hamit Sadi Selen' in Asya (1930) adlı eseri ile Faik Sabri Duran' ın Genel Coğrafya Dersleri (1939) adlı eseri, , bu dönemde okutulan ders kitaplarıdır.

Türkiye'de coğrafya öğretim programına ilişkin köklü yenilikler 1941 yılı Türk Coğrafya Kongresi aracılığı ile yaşanmıştır. 1941'de toplanan Türk Coğrafya Kongresi program komitesinin liseler için hazırladığı coğrafya müfredat programı, bazı değişiklikler yapılmakla birlikte 1973 yılında yürürlüğe konan modern programların uygulanmasına kadar varlığını korumuştur. Daimici-Esasicci felsefenin benimsendiği bir program olması nedeni ile öğrenme- öğretme faaliyetlerinden çok bilgiyi ve ezberlenmesine yönelmiştir. 2005 programına kadar bütün programlar bu niteliktedir.

Bu dönemde coğrafya müfredatı liselerin tüm sınıflarına dağıtılmıştır. Müfredatta büyük değişiklikler yapılmamıştır. Ancak derslerin adları değiştirilmiştir (Tablo-1).

Tablo-1: 1941 Coğrafya öğretim programına göre derslerin dağılımı.

Liseler	Ders Adı	Sınıf	Haftalık Ders Saati
Genel Liseler	Umumi Coğrafya	1.	2
	Devletler Coğrafyası	2.	2
	Türkiye Coğrafyası	3.	2
Ticaret Liseleri	Memleketler Coğr.	1.	2
	Umumi iktisadi Coğr	2.	2
	Türkiye Coğrafyası	3.	2
Sanat Okulları	Umumi Coğrafya	1.	2
	Devletler Coğrafyası	2.	2

	Türkiye Coğrafyası	3.	2
Öğretmen Okulları	Umumi Coğrafyası	1.	2
	Devletler Coğrafyası	2.	2
	Türkiye Coğrafyası	3.	2

Kaynak: MEB Dergisi, 2003, sayı: 157.

Bu dönemde Hamit Sadi Selen' in Ortaokullar İçin Tatbikatlı Coğrafya Dersleri I-II (1944) ve yine Hamit Sadi Selen' in Türkiye Coğrafyası' nın Ana Hatları (1945) adlı eserleri ile Besim Darkot' un Türkiye Coğrafyası (1942) okutulan önemli ders kitapları olmuştur (Şekil-1).

Şekil-1: Besim Darkot ve Hamit Sadi Selen'e ait coğrafya ders kitapları.

1957 yılında coğrafya öğretim programı diğer programlarla birlikte ele alınıp düzenlenmiştir. 1957 yılı programının lise I. sınıf programı açısından 1942 programında en büyük farkı konuların dünya üzerindeki birimlere göre ele alınmayıp karmaşık bir şekilde işlenmesidir. 1942 yılı programının bu açıdan 1957 yılı programına göre bir üstünlüğü bulunmaktadır.

1957 yılı programında ayrıca yeryüzünde toprak adlı bir bölüm yer almıştır ki bu konuda 1942 yılı programında olmayan bir başlıktır. Öyleyse 1957 programı “Plan ve Harita” ile “Toprak” dan oluşan iki yeni konunun programa dahil edilmesi yönünden bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Fakat konuların incelenmesinde ve işleniş sırası yönünden 1942 yılı programına göre yöntem yanlışlıkları içermektedir. Konu başlıkları iyi seçilememiştir. Bunun yanı sıra bu konuların ayrı konu başlıkları adı altına ele alınması gereklidir (MEB, TD. , 1957: 158).

Fen kolu önerilen programda Fiziki Coğrafya bölümündeki konular hakkında “ancak genel bilgiler verilecek ayrıntılara girilmeyecektir” notu düşülmüştür. Yine bölgeler anlatılırken “her coğrafi bölgenin fiziki coğrafyasına genel olarak değinilecek beşeri ve ekonomik coğrafyası üzerinde daha fazla durulacaktır” notu düşülmüştür. Fen kolunda Türkiye Coğrafyası bir saat olarak okutulmaktadır. Coğrafyanın fen kolunda bir saatinin azaltılmasını anlamanın imkânı bulunmamaktadır. Çünkü coğrafya hem fen, hem de sosyal bilimlerde temel teşkil eder. Bu programda Türkiye Coğrafyası içerisinde hem bölgelerin hem de Türkiye bütününe ait coğrafi özelliklerinin verilmesi iyi düzenlenmiş bir yöntemdir. Bu açıdan hem Türkiye’nin bütünü ele alınmakta hem de Türkiye’nin bölgelerinin taşıdığı özelliklerin karşılaştırılmasına imkan tanınmaktadır (MEB, TD. , 1957: 158-159).

1973 yılında program yeniden değiştirilmiştir. Uygulamaya konulan bu program 1983 yılına kadar uygulamada olmuştur. Bu döneme kadar 1941 Birinci Coğrafya Kongresi Program komisyonunun hazırlamış olduğu programlara bağlı hareket edilmiştir. Modern programlar devresi olarak adlandırılan bu devrede coğrafya dersleri liselerin bütün sınıflarına dağıtılmıştır.

29. 12. 1973 tarihli Talim Terbiye Kurulunun kararıyla uygulamaya giren ve 1983’e kadar uygulanan bu programda genel olarak coğrafya öğretiminin amaçları belirtildikten sonra Genel Coğrafya, Türkiye Coğrafyası ve Ülkeler Coğrafyası derslerinin öğretiminin genel amaçları ayrı ayrı belirtilmiştir.

Bu programın amacı, yeryüzünün ayrı bölüm veya bölgelerini incelerken insan ve çevre ilişkilerini mümkün olduğu kadar ağırlık merkezinde tutmaktır. Birbirinden çok uzak yerlerde yaşayan milletler de birbirlerinin yakın komşuları haline gelmişlerdir. Bu bakımdan ülkeleri ve milletleri, yurdumuzu ve milletimizi ilgilendirdiği ölçüde tanımak zorunluluğu vardır. Bu sebeple programda, ülkelerin ayrı ayrı incelenmesi yerine belli başlı coğrafi bölgeler ele alınmış ve bu bölgelerdeki ülkelerin en çok göze çarpan doğal, beşeri ve ekonomik durumlarına genel bir bakıştan sonra onları birbirinden ayıran ve bizi en çok ilgilendiren özellikleriyle gereksiz ayrıntılara girilmeksizin incelenmesi ve ülkeler incelenirken öğrencilerin, vazgeçilmesi mümkün olmayan temel coğrafya kavramları, coğrafya belirtileri ve bunlar arasındaki bağıntılar hakkında zamanı geldikçe ve ihtiyaç hâsıl oldukça bilgi sahibi olmaları veya mevcut bilgilerinin derinleştirip geliştirmeleri uygun görülmüştür.1973–1983 yılları arasında uygulanan coğrafya müfredat programının sınıflara göre dağılımı Tablo-2 de gösterilmiştir (Ertek, 2010: 11-12).

Doğanay (1992)'a göre 1941 yılından 1987 yılına kadar ortaokul ve liselerde verilen coğrafya dersleri bir çok eksiklerine rağmen doyurucu idi.

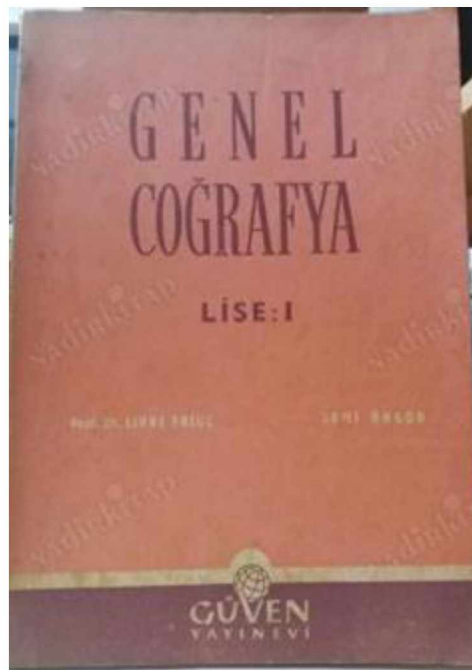
Tablo-2: 1973 – 1983 yılları arasında uygulanan öğretim programına göre ders dağılımı.

Liseler	Sınıf	Haftalık Ders Saati
Genel Liseler	1	5
Kız Meslek Liseleri	1	5
Endüstri Meslek Liseleri	1	5
Ticaret Liseleri	1, 2, 3	2
İmam Hatip Liseleri	1, 2	2

Kaynak: MEB Dergisi, 2003, sayı: 157.

Bu dönemde okutulan en önemli ders kitabı Sırrı Erinç ve Sami Öngör hocanın yazmış olduğu Genel Coğrafya ders kitabı olmuştur. Bilimsel içerik açısından oldukça zengin olan ders kitabı akademik açıdan oldukça zengin ve doyurucu bir nitelik taşımaktadır. Fakat öğretim yöntem ve tekniklerine uygun bir çerçeve içerisinde yer almayan ders kitabı uygulama ve ölçme araçları açısından yoksundur (Şekil-2).

Şekil-2: Sırrı Erinç'e ait Genel Coğrafya Lise I ders kitabı.

8.7.1983 tarihi talim terbiye kurulu kararıyla yürürlüğe yeni bir program girmiş ve bu program 1992'ye kadar uygulanmıştır. 1973 yılı programının geliştirilerek, daha iyi bir program oluşturulması gerekirken, 1983'de hazırlanan program 1973 yılı programını bazı açılardan aratmaktadır. 1983 yılı coğrafya programı incelendiğinde bir belirsizlik göze çarpmakta, anlam kargaşası dikkati çekmektedir. Eğitim de, öğretimde metot esastır. Bu metot konuların sunumunda bütünden parçaya (tümnden gelim) parçadan bütüne (tüme varım) metotlarıdır. 1973 yılı coğrafya programında tümnden gelim uygulanmıştır. Oysa 1982 geçici öğretim programında öyle bir metottan söz etmek mümkün değildir. Konular öyle karışık verilmiştir ki öğrencilerin kafasında olayları ve boyutlarını şekillendirmesi zorlaşmıştır.

1987–1988 eğitim-öğretim döneminde lise 2. ve 3. fen sınıflarında coğrafya dersi seçmeli ders haline gelmiş, ticaret ve mesleki liselerde kaldırılmış ve ders saatleri düzenlenmiştir (Tablo-3).

Coğrafya programının meslek liselerinin müfredatından çıkarılması gençlerimizin, vatan millet bilinci, aydın insan olma, coğrafi bilgi ve becerilerden uzak olmasına neden olmuştur. Bu programlarda ki değişiklikler, orta öğretim gençliğini coğrafya gibi çok önemli bir milli kültür ve dünya görüşü kazandıran bilgilerden mahrum bırakmıştır (Doğanay, 1998: 19-20).

Tablo-3: 1983 – 1987 yılları arasında uygulanan öğretim programına göre ders dağılımı.

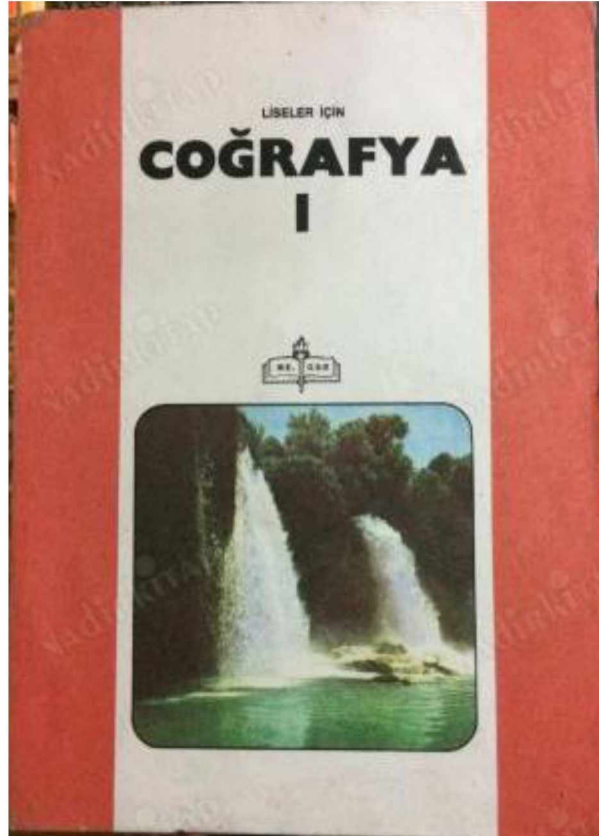
Liseler	Sınıf	Haftalık Ders Saati
Coğrafya 1	1	2
Coğrafya 2	2	2
Coğrafya 3	3	2

Kaynak: MEB Dergisi, 2005, sayı: 2575.

Bu dönemde okutulan Reşat İzbirak hocaya ait Coğrafya I ders kitabı oldukça önemlidir (Şekil-3). 1985 - 1986 eğitim öğretim yılından itibaren aynı yazara ait lise I, II ve III coğrafya ders kitapları uzun yıllar okutulmuştur. Lise I coğrafya kitabı; yeryuvarlağı, harita bilgisi, karalar ve denizler, yer yuvarlağının yapısı ve yer şekillerinin oluşumu, yeryüzünün biçimlenmesi (dış kuvvetler), insan ve tabi çevre ana konularından oluşmaktadır. İnsan ve tabi çevre konusunda Türkiye'de nüfus ve yerleşme konuları anlatılmaktadır. Bugünkü Lise I coğrafya ders kitabından farklı olarak Türkiye'nin coğrafi bölgeleri konusu yoktur. Buna karşılık bugünkü coğrafya ders kitaplarında da karalar ve denizler, insan ve tabiat konuları yoktur. Bu kitapta, genel fiziki coğrafya konularından sonra Dünya'da ve Türkiye'de nüfus ve yerleşme konularına yer verilmiş olması bu kitabı günümüz lise I coğrafya kitabından içerik olarak daha mantıklı yapar. Çünkü genel fiziki coğrafya ile genel beşeri coğrafya konuları birbirini tamamlayan ve ard arda öğrenilmesi gereken konulardır. Genel

fiziki coğrafya konularından sonra Türkiye'nin coğrafi bölgelerine geçilmesi durumunda ise öğrenciler genel coğrafyayı tam öğrenmeden yerel coğrafya konularına geçmiş olacaktırlar. Bu durum da coğrafya biliminin konu sistematığına uymaz.

Şekil-3: Reşat İzbirak'a ait Coğrafya I ders kitabı.

27.03.1992'de yürürlüğe giren coğrafya müfredatında çağdaş anlamda bir değişiklik olmamıştır. Bu dönemde coğrafya müfredatı 1983 yılı coğrafya programının devamı şeklindedir. Ancak bu yeni programda derslerin içeriğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler kökten değişiklikler anlamına gelmemektedir. Sadece konu adlarının değiştirilmesi veya konuların eklenmesi yada çıkarılması şeklinde bir değişim gerçekleşmiştir.

9.07.1992 tarihinde yürürlüğe giren yeni program küçük değişiklikler ile beraber 2005 yılına kadar devam etmiştir. İlk öğretimin 8 yıla çıkarıldığı 1997–1998 öğretim yılında 9. sınıf lise coğrafya dersi tüm okullarda zorunlu ders olmuş; Türkiye

Coğrafyası 10.sınıf ve Türkiye Beşeri Ekonomik Coğrafyası 11. Sınıf dersleri zorunlu dersler arasında yer alırken fen bölümlerinde yer almamıştır (MEB, 1998, Cilt: 1-2).

Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığının yayımları haricinde özel yayım evlerinin de ders kitapları okutulmuştur. Bunlar arasında Mehmet Baranaydın ve Füsun Üstel' in ders kitapları en çok okutulan ders kitapları olmuştur.

14.07.2005 tarihli Talim Terbiye Kurulu kararıyla yürürlüğe giren yeni coğrafya müfredat programı; 2005–2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Eski müfredat programlarından bir çok yönüyle farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar; öğrenci merkezli öğretim yönteminin uygulanacak olması, eski programlardan farklı olarak, sınıf ve şube gözetmeksizin derslerin adı sadece “Coğrafya” oluşudur. Ve yeni program, öğrenme-öğretme süreçleri, öğretim stratejileri, öğrenci ve öğretmenin işlevleri, özellikle aktif sınıf, aktif öğrenci kültürüyle coğrafya öğretiminde yeni bir çığır olmuştur. (MEB, 2005: 13).

Bu dönemde okutulan ders kitapları akademik bilgiyi içermekle kalmayıp bilginin öğrenci tarafından yapılandırılabilmesi için gerekli uygulama ve etkinliklerinde yer aldığı ve öğrenciyi bilgiye iten bir yapıya bürünmüştür. Öğrenme yöntem ve tekniklerine uygun ders içi ve ders dışı çalışmalar ders kitaplarında yoğun bir şekilde ele alınmaya başlanmış ve akademik açıdan ders kitapları sadeleşme eğilimine girmiştir. 2005 programı yapılandırmacı anlayışa bağlı olunarak hazırlanmış ilk program olma özelliğini de taşımaktadır.

2017 yılı itibari ile coğrafya öğretim programı bütün paydaşların katkısı ile yeniden değerlendirilip revize edilmiş ve ortaya yeni bir program çıkmıştır. Yeni Coğrafya öğretim programı sınıf düzeyinde sarmal bir yaklaşım ile tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara sahiptir. Spiral–Helezonik programlama yaklaşımı olarak da bilinen bu içerik düzenleme yaklaşımında, yeni öğrenilecek konular, önceki öğrenmelerle ilişkilendirilerek ve temel konuyla bağ kurularak verilmektedir. 2017 programı, 2005 programının bir benzeri olarak görülmektedir. Yapılandırmacı anlayışın ön plana çıkarıldığı ve aktif öğrenme tekniklerinin daha da dikkate alındığı

bir program olması bu programı daha güncel ve daha modern bir program kılmaktadır.

Ders kitabında geçmiş kitaplardan farklı olarak ahlaki ve milli değerleri kavramaya, anlamaya ve yaşatmaya yönelik alanlar yer almıştır. Kültürel değerlere uygun bir perspektifin kitaba yansımış olması yeni nesil öğrencilerin geçmişi ile bağlarının kopmaması ve sağlıklı nesiller yetiştirme açısından önemlidir (Şekil-4).

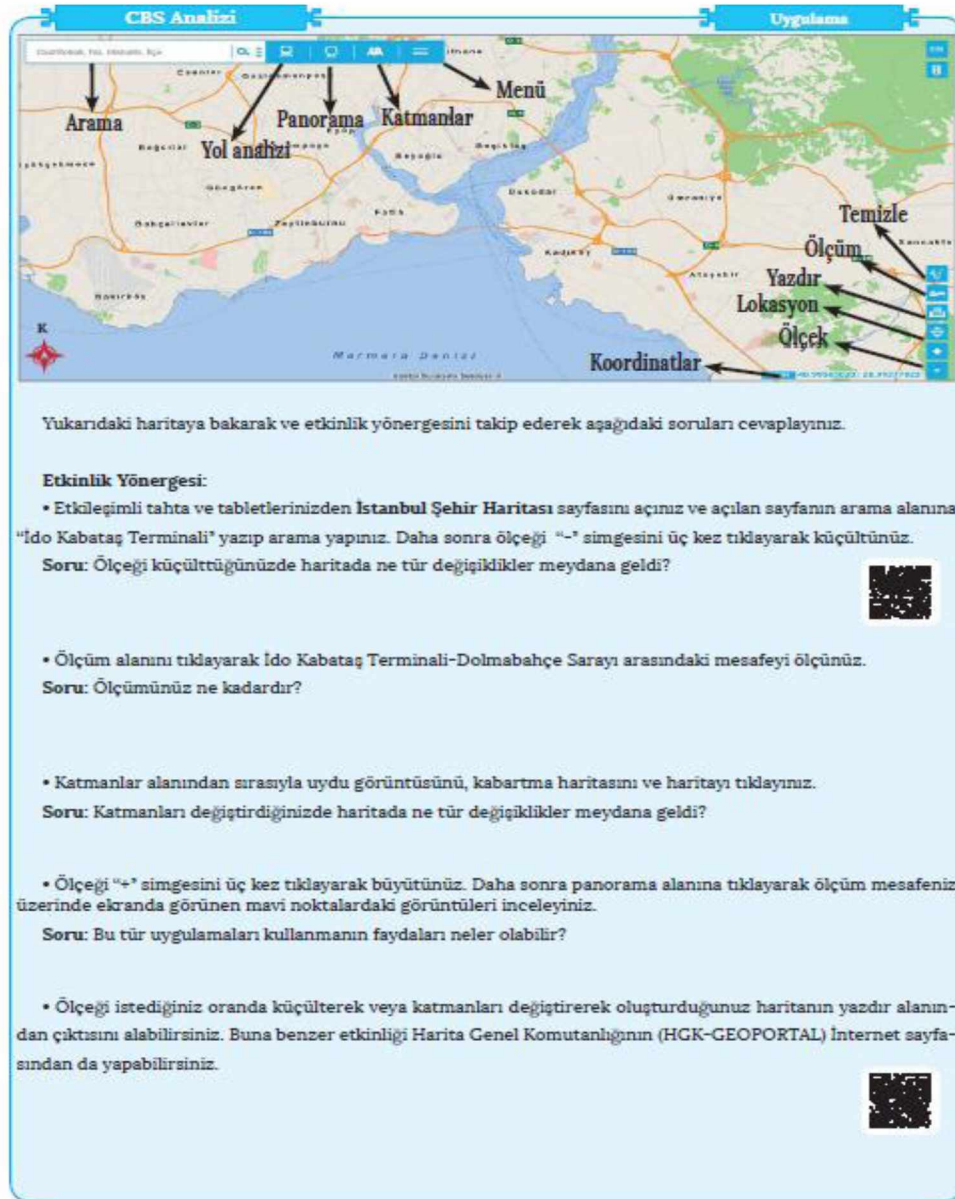
Şekil-4: Coğrafya ders kitabına ait milli ve kültürel bir okuma parçası.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 189.

Yine ders kitabının değişen en önemli anlamlarından biriside hiç kuşkusuz globalleşen dünyaya entegre olma açısından bilişim sistemlerinin kullanılması olmuştur. Özellikle günümüz dünyasında artık bilginin sanal platformlara kaymış olması kitapları da bilişim sistemlerine entegre olmaya itmektedir. Kitap içerisinde sıklıkla kullanılan Kare Kodlar kitabın teknoloji yönünü açığa çıkarmaktadır. Kitap içerisinde hazırlık çalışmaları ve uygulamalar ile; çocukların bilgisayar, tablet ve cep telefonu gibi aletleri sadece oyun amacı ile kullanmasının önüne geçmeye yönelik aktiviteler sunulmaktadır. Böylelikle Coğrafi bakış açısı günümüz dünyasının en önemli araçları olan bilgisayar ve tabletler ile desteklenmektedir (Şekil-5).

Şekil-5: Coğrafya ders kitabına ait teknolojik bir uygulama.

Yukarıdaki haritaya bakarak ve etkinlik yönergesini takip ederek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Etkinlik Yönergesi:

- Etkileşimli tahta ve tabletlerinizden **İstanbul Şehir Haritası** sayfasını açınız ve açılan sayfanın arama alanına "İdo Kabataş Terminali" yazıp arama yapınız. Daha sonra ölçeği "-" simgesini üç kez tıklayarak küçültünüz.
Soru: Ölçeği küçülttüğünüzde haritada ne tür değişiklikler meydana geldi?
- Ölçüm alanını tıklayarak İdo Kabataş Terminali-Dolmabahçe Sarayı arasındaki mesafeyi ölçünüz.
Soru: Ölçümünüz ne kadardır?
- Katmanlar alanından sırasıyla uydu görüntüsünü, kabartma haritasını ve haritayı tıklayınız.
Soru: Katmanları değiştirdiğinizde haritada ne tür değişiklikler meydana geldi?
- Ölçeği "+" simgesini üç kez tıklayarak büyütünüz. Daha sonra panorama alanına tıklayarak ölçüm mesafeniz üzerinde ekranda görünen mavi noktadaki görüntüleri inceleyiniz.
Soru: Bu tür uygulamaları kullanmanın faydaları neler olabilir?
- Ölçeği istediğiniz oranda küçülterek veya katmanları değiştirerek oluşturduğunuz haritanın yazdır alanından çıktısını alabilirsiniz. Buna benzer etkinliği Harita Genel Komutanlığının (HGK-GEOPORTAL) İnternet sayfasından da yapabilirsiniz.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 70.

Yeni ders kitabı ile birlikte öğrenme sadece ulusal ve uluslar arası boyutlarda kalmayıp yerel bir boyut kazanmıştır. Öğrencilerin evlerinden yaşadıkları çevreye kadar her noktada coğrafi özellikleri kavrayabilmesi açısından teşvik edici uygulamalar oluşturulmuş, öğrencilerden çevresinde yer alan coğrafi şekilleri resmetmesi yada örnekler getirmesi gibi faaliyetlere öğrencileri yönlendirip organize etmeye yönelik uygulamalar geliştirilmiştir. (Şekil-6).

Şekil-6: Coğrafya ders kitabına ait ders dışı bir uygulama.

Yaşadığınız Yerin İşlevsel Özellikleri

Ders Dışı Uygulama

Yaşadığınız yerleşme biriminin işlevsel özelliklerini aşağıdaki çalışma basamaklarına göre rapor hâline getiriniz. Oluşturduğunuz bu raporu sınıfta paylaşınız.

- Yaşadığınız yerleşmenin 2016 yılına ait nüfus miktarını TÜİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) Genel Ağ adresinden yararlanarak bulunuz.
- Yaşadığınız yerleşmenin idari yapısını, tarihsel gelişimini ve burada yaşayan insanların gelişim kaynaklarını tespit ediniz.
- Yaşadığınız yerleşmeyi ve çevresindeki diğer yerleşmeleri bağlı olduğu ilin haritası üzerinde gösteriniz.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 182.

Ders kitabında yapılandırmacı anlayışla öğrenenlerin yeni bir öğrenme sürecinde, önceki bilgi ve yaşantıları üzerine öğrenecekleri yeni durumu uygulayarak her iki bilgiyi zihinlerinde özümseyerek yeni bir anlama düzeyi oluşturmaları istenmektedir (Şekil-7).

Öğrenci öğrenme-öğretme sürecinin kilit ögesi durumunda bulunur ve öğrenmeye sürekli açık ve hazır olmalıdır. Öğrenci bilgiyi yapılandırma sürecinde tek boyutlu bir çalışma yapmaktan çok farklı boyutlar içeren çalışmalara yönlendirilmektedir. Öğrenci bilgiyi yapılandırmada tek bir kaynak yada tek bir yol olmadığını fark etmeli ve sürekli yeni arayışlara girmelidir. Burada önemli olan nokta araştırmaya ve sorgulamaya olan isteğin artmasında yatmaktadır. Sorgulama kapasitesi arttıkça, öğrenci bilgiyi yapılandırmada daha başarılı ve etkili olacaktır.

Şekil-7: Coğrafya ders kitabında öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına yönelik hazırlık çalışması ve uygulama örnekleri.

Hazırlık Çalışmaları

1. İhtiyaçlarınızı karşılariken çevreyle nasıl bir etkileşim içinde bulunuyorsunuz? Düşüncelerinizi açıklayınız.
2. "Türkiye'de nükleer santrallere ihtiyaç var mıdır?" adlı uygulamaya yönelik nükleer santrallerle ilgili bir araştırma yapınız.

A DOĞAL ÇEVREYİ NASIL KULLANIYORUZ?

Doğal Çevreden Yararlanma

Aşağıdaki görsellerde insanların çevreden yararlanma biçimlerine bazı örnekler verilmiştir.

Uygulama

- Bu görselleri inceleyerek insanların ihtiyaçlarını karşılariken doğal çevreden nasıl yararlandığını açıklayınız.
- Bu görsellerde verilenlerin dışında sizce insanlar çevreyi başka hangi amaçları için ve nasıl bir yol izleyerek kullanabilir? Düşüncelerinizi sınıfta paylaşınız.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 209.

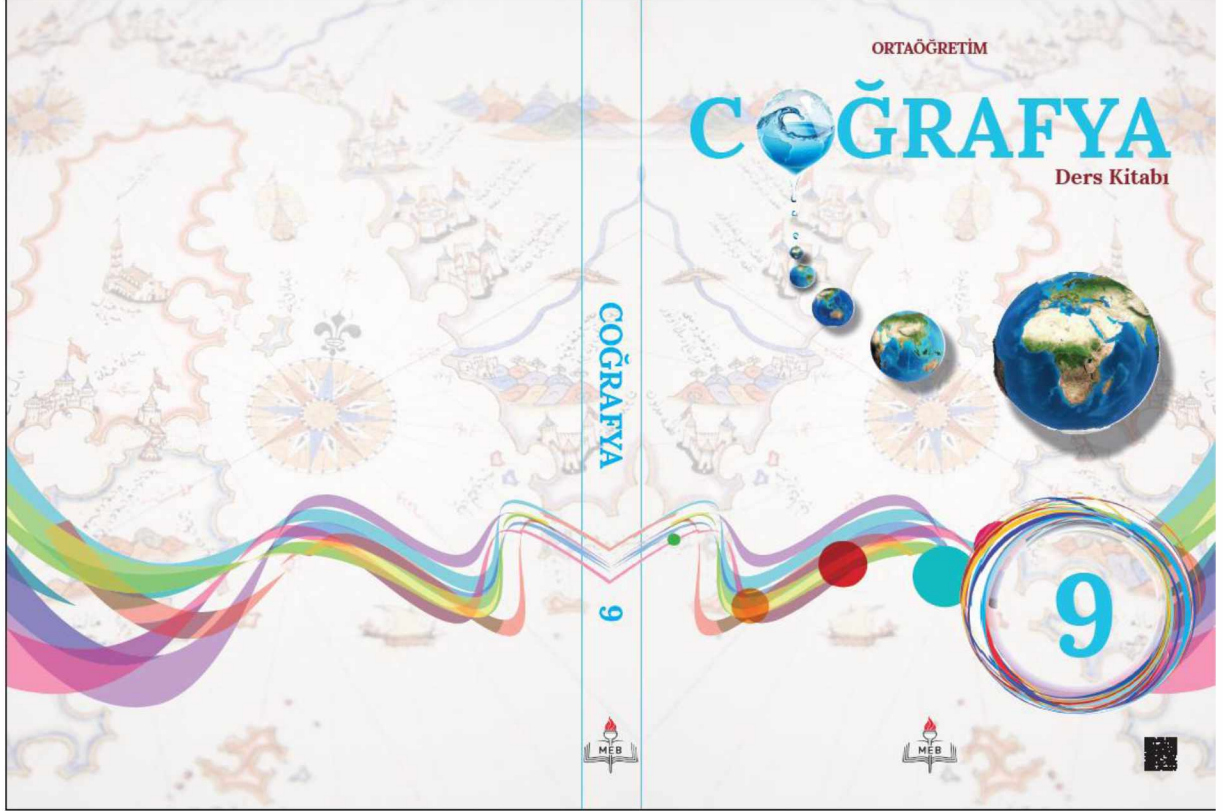
Öğretim programlarıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler ile bunlara ilişkin tanımlamalar, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından 2008 tarihinde kabul edilen Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi; Millî Eğitim Bakanlığınca öğrenci, öğretmen, okul, ilçe ve il gelişim seviyelerinin ülke genelinde yıllık olarak izlenmesi, değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan "Millî Eğitim Kalite Çerçevesi"; Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, meslek örgütleri ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde ulusal ve uluslararası konu uzmanlarının katkılarıyla hazırlanan, 02/01/2016 tarih ve 29581 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi" dikkate alınarak belirlenmiştir. Yeterlilik ve beceriler ile bunlara ilişkin tanımlamaların

belirlenmesinde ayrıca “21. Yüzyıl Becerileri” olarak anılan yeterlilik ve beceriler ile bunlara ilişkin açıklamalar dikkate alınmıştır (MEB, 2017: 10).

Böylelikle ders kitabında bireylerin günlük hayatta kullanabilecekleri; gerek bir üst öğrenim kademesinde faydalanacakları gerekse bilimin ve teknolojinin ilerlemesine katkı sunabilecekleri yeterlilikle ilgili beceri alanları ortaya çıkmıştır. Hazırlanan bu ders kitabı bu açılarından profesyonelce hazırlanmış olarak nitelendirilebilir (Şekil-8).

Ders kitabının beceri temelli iki sac ayağından birini de coğrafi beceriler oluşturmaktadır. Her alanda verilecek becerilerin yanı sıra coğrafi beceriler öğretim programı içerisinde de özel bir yere sahiptir. Coğrafya dersi sadece bir ders olarak görülmenin ötesinde hayatın gerçeklerini ve insanlığın çevre ile etkileşimini konu almakta olan bir alan olması nedeni ile önemli becerilere de ev sahipliği yapmaktadır. Coğrafi beceriler kişinin; gündelik hayatını kolaylaştıran, yaşadığı çevreyi anlamasını sağlayan, neden-sonuç bağlantısını kurmasını sağlayan, gelişmeyi ve değişmeyi kavramayı sağlayan, sorgulayan ve problemlere çözüm üreten bir yapıya sahip olmasını sağlayan bir karaktere sahiptirler. Coğrafi becerilerin bir diğer önemli özelliği ise, diğer bilim dalları ile ilişkili olmaları yani kapsayıcı ve tamamlayıcı olmalarıdır. Bütün bu sebepler ve ilişkiler neticesinde coğrafya 9. sınıf ders kitabı içerisinde 8 temel coğrafi beceriye yer verilmiştir.

Şekil-8: Coğrafya dersi yeni öğretim programına göre hazırlanmış olan 2017-2018 eğitim öğretim yılı ders kitabı.

1.1.2. Tanımlar

Coğrafya: Yeryüzündeki doğal, beşeri ve ekonomik olayları, bu olayların dağılışını ve bu dağılışların nedenlerini insanla ilgi kurarak inceleyen bilim dalıdır.

Ders Kitabı: belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitaptır (<http://www.tdk.gov.tr>, 2018).

Bilişsel Düzey: Bireyin bilgiyi alma, kavrama, uygulama, analiz etme, sentezleme ve değerlendirme bilişsel basamaklarına uygun olmasıdır. Bu durum bilişsel düzey olarak tanımlanır. Yani bilginin birey tarafından yordanması ve dönüşümünü sağlayan total kapasitedir.

Eğitim: Bireyin yaşantısında belli amaçlara yönelik olumlu ve olumsuz davranış değiştirme sürecidir. Bununla birlikte ; bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir, şeklinde tanımlanmıştır (Ertürk, 1998: 12).

Öğretim: Belli bir amaca, hedefe göre gereken bilgileri aktarma, verme iş ve eylemidir.

Öğretim Programı: Bireye kazandırılması düşünülen davranışlar; bu davranışların nasıl kazandırılacağını, kazandırılıp kazandırılmadığının nasıl anlaşılacağını gösteren dokümana, öğretim programı denir (Kılıç ve Seven, 2005: 17).

1.1.3. Problem Cümlesi

Yenilenen coğrafya öğretim programına göre 9. sınıf ders kitabı bilişsel düzey yeterliliği ve içerik bakımından öğrencilere uygun mudur?

1.1.3.1. Alt Problemler

Yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanan 9. Sınıf coğrafya ders kitabına ait ana problem cümlesi dışında aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

- Ders kitabının içeriğinin öğrenci bilişsel düzeyine uygunluğu hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?
- Ders kitabının dil, anlatım ve üslup özellikleri açısından öğrenci bilişsel düzey uygunluğuna ait öğretmen görüşleri nelerdir?
- Ders kitabının öğrenme, öğretme ve ölçme-değerlendirme özellikleri açısından öğrenci bilişsel düzey uygunluğuna ait öğretmen görüşleri nelerdir?
- Ders kitabının teknik, tasarım ve görsel özellikleri açısından öğrenci bilişsel düzey uygunluğuna ait öğretmen görüşleri nelerdir?
-

1.2. Araştırmanın Önemi

Eğitim ve öğretim, çağın gereklerine uygun olarak sürekli gelişen birikim ve tecrübeler ışığında yenilenen ve bitmeyen bir süreçtir. Bireyin hayatında eğitim süreci ile meydana gelen değişimin kalıcı hâle gelmesi ve bireyin dünyadaki değişime ayak uydurabilmesi, günümüz eğitim sistemlerinin temel belirleyicileri olarak kabul edilmektedir. Eğitim süreci ile kazanılan beceriler, bireylerin hayat standartlarının gelişmesinin yanı sıra ülkelerin küresel rekabet kapasitelerine ve demokratik gelişimlerine de önemli katkılarda bulunmaktadır.

Günümüzde coğrafi bilgiler günlük hayatta daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Örneğin Dünyanın herhangi bir yerinde oluşan çevre sorunları, farklı ölçeklerde birçok yerde etkisini hissettirebilmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin insan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanması, ülkemizin vizyonuna ve misyonuna uygun bir şekilde coğrafi eğitim alması ve katkıda bulunacağı bir araştırma olması öngörülmektedir.

Bütün bu bağlamlarda unutulmamalıdır ki ders kitabı öğrenme-öğretme ortamını sağlamakla kalmayıp eğitim ve öğretimin organizasyonunu sağlamaktadır. 2017-2018 eğitim ve öğretim döneminden itibaren uygulanmakta olan coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tepkileri ile bu tepkilerin öğrenme düzeylerine olan etkileri ile içeriğin bilimsel koşullara bağlı olarak incelenmesi gerek öğretmen gerek öğrenci gerekse öğrenci verimliliği açısından önem arz etmektedir.

1.3. Varsayımlar

Araştırmanın organizasyonu ve yürütülmesinde şu varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Ankete cevap veren coğrafya öğretmenleri görüşlerini ve gözlemlerini içtenlikle yansıtmıştır.
2. Anket soruları ders kitaplarının niteliklerine uygun olarak hazırlanmıştır.

3. Araştırmada alınan örneklem evreni temsil edici niteliktedir.
4. Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan anketin geçerliği ve güvenilirliği uygun düzeydedir.
5. Bilgi toplama aracı, araştırmanın amacına uygundur.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yalnızca yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış 9. sınıf ders kitabının bilişsel düzey yeterliliği ve içerik bakımından incelenmiş olması araştırmanın en önemli sınırlılığı durumundadır.

1.5. İlgili Araştırmalar

Ertek (2010), “10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde şu ifadeler yer vermiştir: “Coğrafya dersi, Milli Eğitim sitemimizdeki temel derslerden biri olarak, ilkokuldan lise son sınıfa kadar çok değişik dersler içinde ve bağımsız bir ders olarak okutulmaktadır. Coğrafi bilgiler ilköğretim birinci kademedede Hayat Bilgisi ve Fen Bilgisi içerisinde, ikinci kademedede ise Sosyal Bilgiler dersi içinde verilirken, ortaöğretim de bağımsız bir ders olarak okutulmaktadır. İlk ve orta öğretim birlikte düşünüldüğünde oldukça uzun bir süre coğrafya eğitiminin gençlerimize aktarıldığı açıktır. Bu durumda ilköğretimden başlayan coğrafya eğitiminin kaliteli olması da her derste olduğu gibi Coğrafya dersi için de ders kitabının öğrenciye kazandırılması gereken davranışları içinde barındırması açısından önemlidir. Coğrafya dersi sınıf ortamına kolayca taşınabilen bir ders değildir. Bu nedenle coğrafya ders kitabı eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler sırayla yer almaktadır. Coğrafya ders kitapları, öğretim sürecini takip etme, ödevlendirme, öğrenci değerlendirme açısından kolaylaştırmaktadır. Öte yandan biçimsel özellikler ders kitaplarının içeriği, dil ve anlatım, okunabilirlik ölçütleri öğretim sürecini etkileyen hususlardır. İstenilen niteliklere sahip bir Coğrafya ders kitabı toplumsal ve evrensel değerleri içinde barındıran çağdaş değişme ve gelişmeleri yansıtan kuru bilgilerden uzak öğrenci ilgisini uyandıracak öğeleri kapsayan etkili bir materyal olması açısından da önem arz etmektedir” (Ertek, 2010: 3).

Top (2009), “Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Tespit Edilmesi” konulu yüksek lisans tezinde ders kitaplarına ilişkin olarak şu ifadeler yer vermiştir: “Genel olarak ders kitaplarına baktığımızda içerik, tasarım, sınav, dil ve anlatım ile fiziksel açıdan eksikliklerinin bulunduğunu görmekteyiz. Araştırmamızın içeriğini oluşturan dokuzuncu sınıf coğrafya ders kitapları öğretmen ve öğrenci açısından bekleneni verememektedir ve çağdaş ders kitapları ölçütlerini tam olarak karşılayacak nitelikte değildir” (Top, 2009: VI).

Dökme (2005), “Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) İlköğretim 6. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabının Bilimsel Süreç Becerileri Yönünden Değerlendirilmesi” konulu çalışmada fen bilgisi ders kitabında yer alan ünitelerdeki etkinliklerin içeriğini derinlemesine incelemiş, öğrencilerde hangi bilişsel süreç becerilerinin geliştirilmeye yönelik olduğunu belirtmek amacıyla çizelgeler hazırlamıştır. Çizelgelerden çıkan sonuçlar grafiklere dönüştürülerek yorumlanmıştır. Bu çalışmada kitabın tahmin edebilme, iletişim kurabilme, sınıflandırma yapabilme, ölçüm yapma ve sayıları kullanabilme gibi temel süreç becerileri yönünden zenginleştirilmesi gerektiği, öğrencilerde bu becerilerin geliştirilebilmesi için etkinliklerin artırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca kitabın bilimsel süreç becerilerini temsil eden unsur ve içerikle daha donanımlı hale getirilmesi gerektiği, öğrencilerin aktif olarak süreç becerilerini uygulamaya götüren yönlendirme tümcelerini daha vurgulu olarak ifade etmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Dökme,2005).

Kalın (2007), “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi” konulu araştırmasında, sözü edilen öğretim programının öğrenci merkezli olduğu; ancak Türkiye şartlarında bölgesel farklılıklarından dolayı yeterli olmadığını gözlemlemiştir. Aynı şekilde yeni program dâhilinde oluşturulan ders kitabının da merkeze öğrenciyi alan, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımlar elde edebileceği, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye yönelik etkinliklerden oluşan bir kitap olduğunu belirtmiştir. Çalışmasında belgesel

tarama yöntemi kullanmış, hazırladığı anketi 36 kişilik örneklem grubuna uygulamıştır (Kalın, 2007).

Solmaz, Uzunöz ve Top (2011), “Ortaöğretim 9. Sınıf Meb Coğrafya Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” konulu araştırmasında şu ifadelere yer vermiştir: “Genel olarak ders kitaplarına baktığımızda içerik, tasarım, sınav, dil ve anlatım ile fiziksel açıdan eksikliklerinin bulunduğunu görmekteyiz. Araştırmamızın içeriğini oluşturan dokuzuncu sınıf coğrafya ders kitapları öğretmen açısından bekleneni verememektedir. Ayrıca çağdaş ders kitapları ölçütlerini tam olarak karşılayacak nitelikte olmadıkları görülmüştür. Çalışmanın bir bölümünde ders kitaplarının eğitim ve öğretim açısından yeri ve önemi belirtilirken, çalışmanın esasını dokuzuncu sınıf coğrafya ders kitaplarını incelemek için kullanılan sekiz bölümden oluşan öğretmen anket formunun değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda dokuzuncu sınıf coğrafya ders kitaplarının belirli yönlerden eksiklerinin olduğu, öğretmenlerin de bu durumun farkında oldukları söylenebilir. Ders kitaplarının önemli bir eğitim ve öğretim aracı olarak kabul edildiği ülkemizde daha nitelikli, daha kaliteli kitaplar yazılması hem öğrencinin derse ilgisini arttıracak hem de eğitimdeki başarıyı olumlu yönde etkileyecektir. Bu bilgiler doğrultusunda coğrafya öğretmenleri, ders kitabı yazarları, yayınevleri ile MEB ve alanda araştırma yapacaklara önerilerde bulunulmuştur” (Solmaz vd., 2011: 268).

Yalın (1996), “Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi” adlı çalışmada Talim ve Terbiye Kurulu’nun onayından geçen altı ilköğretim yedinci sınıf (Orta Okul 2) Millî Coğrafya ders kitabını şema kuramına göre yardımcı unsurlar ve metin tutarlılığı açılarından değerlendirmiş ve şu ifadelere yer vermiştir. “Araştırmada, incelenen ders kitaplarının bilgilerin öğrenilme ve hatırlanmasında etkili olan yardımcı unsurlar ve metin tutarlılığı açılarından yetersiz ve tutarsız oldukları tespit edilmiştir. Ancak, incelenen kitapların bütün yardımcı unsurlar açısından ya da aynı konularda yetersiz olduklarını söylemenin imkânsız olduğu belirtilmiştir. Kitaplar arasında bazı unsurlar açısından çok büyük farklılıklar gözlenmiştir. Bu sonuç, ders

kitaplarının dikkatlice incelendikten sonra seçilmeleri ve öğretme-öğrenme sürecinde tek bir kitaba bağlı kalınmaması gerektiğini ortaya koymaktadır” (Yalın, 1996: 61).

Yaşar (2005), “Türkiye’de Okutulan Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım” adlı makalesinde; Türkiye’de okutulan orta öğretim coğrafya ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme çalışmalarının karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Türkiye’de okutulan coğrafya ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme çalışmaları nicelik ve nitelik açısından ele alındıktan sonra sorular, zihinsel alan basamaklarına göre sınıflandırılmıştır. Çalışmada ayrıca coğrafya öğretmenlerinin sınıf içinde gerçekleştirdikleri yazılı ve sözlü ölçme ve değerlendirme çalışmalarında göz önünde bulundurmaları gereken hususlar belirtilerek, coğrafya ders kitaplarında yer alması gereken ölçme ve değerlendirme yeterlilikleriyle ilgili öneriler sıralanmıştır (Yaşar,2005).

Kulantaş (2007), “4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” konulu doktora tezinde, ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabının, öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri doğrultusunda genel bir değerlendirmesini yapmak; ilgili kitapların eksik ve hatalı yönleri belirlenerek daha etkin, işlevsel ve verimli olabilecek ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarında: 1) İçerik 2) Fiziksel ve görsel özellikler 3) Dil ve anlatım 4) Ölçme ve değerlendirme boyutları ile ilgili olarak eksiklerin bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin okulun bulunduğu yerleşim bölgesine göre değişmesi, kitapların çevre ve bireysel farklılıklara uygun hazırlanmadığı sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının yeniden gözden geçirilmesi, kitap inceleme komisyonlarına öğrenci ve veli temsilcilerinin de katılımının sağlanması, kitapların çevre ve bireysel

farklılıklara dikkat edilerek yeniden düzenlenmesi, gibi önerilerde bulunulmuştur (Kulantaş, 2007).

Atıcı, Samancı ve Özel (2007), “İlköğretim Fen Bilgisi Ders Kitaplarının Biyoloji Konuları Yönünden Eleştirel Olarak İncelenmesi ve Öğretmen Görüşleri” konulu araştırmasında veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda da öğretmenlerin kitapların bilimsel içeriğinden ve kitapta yer alan değerlendirme stratejilerinden memnun olmadıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak öğretim programlarında belirtilen kazanımlar doğrultusunda alternatif değerlendirme yöntemlerine ders kitaplarında yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Atıcı vd. , 2007: 115-133).

İKİNCİ BÖLÜM – YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli; nitel araştırma ve nicel araştırma olmak üzere ikiye ayrılır ve araştırmacıların, projelerinde yalnızca birini kullanmaları ve diğerini kullanmamaları aşırı uçlara kaymak olarak yorumlanır. Bu sebeple her iki yaklaşım da araştırmalarda kullanılmalıdır (Çepni, 2001; Aktaran: Top, 2009: 47).

Nicel yaklaşımı savunanlar için nicel yaklaşım da sadece gerçek vardır. Bilgi tartışılmaz bir kesinliğe ve doğruluğa sahiptir. Objektif olarak adlandırılan bilgi nitel yaklaşımda olduğu gibi güvenilmez değildir. Bütün bu açılardan nicel yaklaşım pozitivizmden etkilenmiştir. Nicel araştırmada bilimsellik önemlidir. Nitel yaklaşımı savunanlar için ise araştırmanın ortamı doğaldır. Günlük olaylar ve sosyal doku araştırmanın bir parçasıdır. Nitel araştırmada sübjektif temalarda yer alır. Nitel araştırmacılar bilimsel metotlara bağlı kalarak araştırmalarını yaparlar ve verileri kendi mantıkları ile inceleyip sonuçları ortaya koyarlar. Nitel araştırmacılar sosyal dünyanın içinde ve sosyal dünyanın dinamiklerine göre çalışırlar (Top, 2009: 56-57).

Nicel araştırmacılar nitel araştırmanın ancak hipotezler ortaya çıkarabileceğini fakat hipotezlerin sınanmasının ve gerçek bilginin ortaya çıkarılmasının yalnızca nicel araştırma ile olabileceğini öne sürerler.

İster nitel araştırma olsun ister nicel araştırma olsun tek bir araştırma yönteminden bahsedilemez. Her iki araştırma türü de birbirini bağlayan ve birbirine yeni pencereler açan bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada her iki araştırma modelinden de faydalanılmıştır. Survey (tarama) modeline uygun olarak yapılan çalışmada durum ortaya konularak betimlenmiştir. Tarama modelinin doğasına uygun şekilde hem öğretmenlere hem de öğrencilere yönelik olarak ders kitabı ve program hakkındaki görüşlere, kazanımlara ve çeşitli boyutlarda özelliklere göre anketler uygulanmıştır. Çalışmada anketin frekans ve yüzdelerinin dağılımında Microsoft Excel programından faydalanılmıştır. Uygulanan anketler 9. Sınıf ders kitabının bilişsel düzey yeterliliği ve içeriği değerlendirmeye, uygunluğunu anlayıp sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymaya yönelik gerçekleştirilmiştir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Konya ili sınırları içerisinde görev yapan resmi ortaöğretim kurumlarındaki Coğrafya öğretmenleri ile Coğrafya dersi alan ortaöğretim kurumları öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Konya merkez ilçeleri (Selçuklu, Meram, Karatay) ile Akören ilçesinden seçilmiş 11 ortaöğretim kurumunda görev yapan 22 Coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır. Ortaöğretim kurumlarının seçilmesinde ilçelerin sosyo-ekonomik şartlarına bağlı olarak objektif veriler yansıtacak seçimlere dikkat edilmiştir (Tablo-4).

Tablo-4: Öğretmen anketi uygulanan okullara ait istatistikler.

Kurum	Öğretmen Sayısı
Konya Akören Ali Aşık Çok Programlı Anadolu Lisesi	2
Konya Konevi Anadolu Lisesi	2
Konya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	4
Erol Güngör Sosyal Bilimler Lisesi	2

Konya Selçuklu Anadolu Lisesi	1
Konya Meram Fen Lisesi	1
Özel Öğretim Kursu	2
Konya Lisesi (Anadolu)	3
Prof. Dr. Ömer Dinçer Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	2
Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi	2
Meram Anadolu Lisesi	1
Genel Toplam	22

2.3. Veri Toplama Araçları ve Uygulanması

Bir yüksek lisans tezi olan bu çalışmanın, bilimsel niteliklere uygun olabilmesi ve araştırmanın hedeflerini sağlayabilmesi için bir eylem planı oluşturulmuştur. Bu plandan hareketle ilk olarak çalışma alanı ile ilgili olarak literatür çalışması yapılmış, daha önceki çalışmalar incelenmiştir. Konu ile ilgili paydaşlarında görüşleri alınarak Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapan sayın Dr. Recep Bozyiğit' inde desteği ile 5 anket hazırlanmıştır. Ortaöğretim kurumlarında görev yapan toplam 22 öğretmene uygulanan anket 4'lü Likert tarzında hazırlanmış ve Spss 15.0 demo programından faydalanılmıştır.

Çalışma kapsamında hazırlanan anketler öğretmenlere uygulanmıştır. Ders kitabının biçimsel görünümü ile ilgili görüşleri belirlemek için 13, ders kitabının bilimsel içeriği hakkında görüşleri belirlemek için 15, ders kitabının öğretme – öğretme, ölçme ve değerlendirme özelliğini belirlemek için 11, ders kitabının dil, anlatım ve üslup özelliklerini saptamak için 13 maddeye yer verilmiştir. Bu anketler ile ayrıca ders kitabının bu kapsamlarda öğrenci bilişsel düzeyine uygunluğu da belirlenmeye çalışılmıştır. Kazanıma ilişkin öğretmen görüşünü belirlemek içinde 6 maddeden oluşan bir adet kazanım anketi uygulanmıştır. Ayrıca verilerin

toplanmasında ve tablo haline getirilmesinde Microsoft Excel programı ve Spss 15.0 demo programından da faydalanılmıştır. Bu programlara elde edilen veriler işlenmiştir. Paint programı sayesinde 9. Sınıf ders kitabından print screen yapılan görüntüler düzenlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizine yönelik olarak kullanılan 4'lü Likert tipi anketler Spss ile analiz edilmiştir. Spss 15.0 demo programı ile ifadelerin Cronbach's Alpha değerleri ortaya konulmuştur. Anketlere ilişkin en düşük değer 0.71 Cronbach's Alpha değeri olarak yani güvenilir ve tutarlı olarak tespit edilmiştir (Tablo-5).

Tablo-5: Öğretmen anketlerine ilişkin güvenilirlik analizi.

Anketin Adı	Cronbach's Alpha	N of Items
Ders Kitabının Bilimsel İçeriği	,83	15
Ders Kitabının Dil, Anlatım ve Üslup Özellikleri	,89	13
Ders Kitabının Öğrenme, Öğretme ve Ölçme - Değerlendirme Özellikleri	,86	11
Ders Kitabının Biçimsel Görünümü	,71	13
Kazanıma İlişkim Maddeler	,78	6

Spss 15.0 demo ve Microsoft Excel 7 programlarına daha önce işlenen veriler elde edilen sonuçlar ışığında çözümlenmiştir. Verilerin frekans ve yüzdeler tabloları Microsoft Excel programı yardımı ile hazırlanmıştır. Ayrıca oluşturan grafik vb. çalışmalarda da bu programdan faydalanılmıştır. Yapılan mülakat sonucunda verilen cevaplara ilişkin bir çözümlenmeye gidilmiş ve ortaya durum ile ilgili somut gerçekler konulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM–BULGULAR VE YORUMLAR

3.2. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının İçeriği ve Bilişsel Düzey İlişkisi

İçeriğin sahip olduğu değerlerin ölçülebilmesi ve daha iyi anlaşılabilmesi amacı ile 22 Coğrafya öğretmenine içerik ile ilgili 15 sorudan oluşan 4'lü Likert tipi bir anket uygulanmıştır. Ankete katılan öğretmenlere sorulan sorular ile cevaplar ve yorumlar aşağıda sıralanmıştır:

“Öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır”, sorusuna ankete katılan öğretmenlerin yarısından fazlası katıldıklarını beyan etmişlerdir (Tablo-6). Öğrenci ihtiyaçlarının belirginleştiği ve daha ön plana çıktığı bu çağda öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına göre hareket etmek ve ders kitaplarını da buna göre düzenlemek gerekmektedir. Yeni programa göre hazırlanmış ders kitabı ile beraber öğrencilerin gelişiminde kendilerini fark etmeleri ve ihtiyaçlarına uygun olanı bulabilmeleri amaçlanmaktadır. Eski programa nazaran hayatın içinden daha fazla örneğin yer alması ve öğrenci kazanımlarının günlük hayat ile ilişkilendirmesinin daha rahat yapılabilmesi öğretmenleri yeni ders kitabının öğrenci ilgi, istek ve ihtiyaçlarına göre düzenlendiği fikrine yöneltmiştir. İçerikte okuma metinleri, haber köşeleri, güncel bilgiler ve dikkat edelim ve bilgi havuzu gibi öğrenci ilgisini çekmeye yönelik alanların olması olumlu görülmektedir.

Tablo-6: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır” maddesine verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	6	9	4	3
Yüzde (%)	%27	%41	%18	%14

“Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine dikkat edilmiştir”, sorusuna öğretmenlerin çoğunluğu katılsa da katılmayanların oranının da fazla çıkmış olması dikkat çekicidir. Hazır bulunuşluk; bireyin zihinsel, sosyal ve bedenen öğrenmeye

hazır olmasıdır. Öğretmenlerin bir kısmının yeni programa göre hazırlanmış ders kitabında da öğrencilerin henüz öğrenmeye uygun olmadığını düşünüyor olmasının temel nedeni hiç kuşkusuz öğrencilerin ilköğretim müfredatından sonra kendilerini yeni bir sistemde bulmuş olmalarıdır. 9. Sınıfa kadar Coğrafyaya ait unsurları hayat bilgisi, fen bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri içerisinde görmüş olan öğrenciler konuları hem yeterince tekrar edememiş, hem de 9. sınıf programında istenen düzeyde kazanım ile donanmamış durumdadır. Öğretmenlerin ankete verdikleri cevaplarda bu durumu göstermektedir (Tablo-7).

Hazır bulunuşluğun sadece kitap ekseninde düşünülmemesi gerekmektedir. Ders kitabı hazır bulunuşluğu ölçmeye ve artırmaya yönelik çeşitli hazırlık soruları yönlendirse de burada en büyük görevi öğretmene yüklemekte ve sadece kitaba bağlı kalmadan sosyal çevreden ve öğrencinin kendi dünyasından hareketle hazır bulunuşluğu artırmaya öğretmeni ve öğrenciyi teşvik etmektedir.

Tablo-7: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine dikkat edilmiştir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	7	6	5	4
Yüzde (%)	%32	%27	%23	%18

“Coğrafi beceriler yüksek öğretime hazırlık niteliği taşır”, Bu konuyla ilgili olarak, Köşker (2003) üniversite sınav sorularının öğretim programı doğrultusunda hazırlanması, sınava giren öğrenciler açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, program dâhilinde olmayan konulardan soru sorulması öğrencilerin sınav anındaki psikolojik durumlarını ve başarılarını etkilemekte olduğunu söylemektedir. Ayrıca; Coğrafya sorularının konulara göre dağılımında öğretim programı arasında bir uyum bulunmalıdır. Coğrafya eğitim ve öğretimi için güncel bir öğretim programı hazırlanmalıdır. Öğretim programında yer alan konuların haftalık ders saatleri öğretim kademelerine uygun bir şekilde yeniden belirlenmelidir (Köşker, 2003; Aktaran: Bağcı, 2008: 27).

“Coğrafi beceriler Yüksek öğretime hazırlık niteliği taşır”, sorusuna öğretmenlerin büyük bir kısmı katılmışlardır. Bu durumda hiç kuşkusuz değişen sınav sistemi etkili olmuştur. Değişen sınav sistemi ile beraber Coğrafya soru sayısı azaltılmış ve sınav içerisinde ki payı gerilemiştir. Özellikle YKS’nin ilk aşaması olan TYT sınavın da 5 soru ile Coğrafyanın temsil ediliyor olması soruların daha genel bir seçime sahip olmasını gerekli kılmıştır. YKS’nin ikinci aşaması olan AYT ‘de de durum çok farklı değildir. TM öğrencileri için olan Coğrafya 1 sınavında 6 ve oldukça az olan TS öğrencileri içinde Coğrafya 2 sınavında 11 soru sorulmaktadır. Öğrencilerin genellikle MF ve TM ağırlıklı yükseköğrenim tercihi yaptığı düşünüldüğünde kitabın içeriğinin yükseköğrenime hazırlık niteliği taşımada genel anlamda başarılı olduğu söylenebilir. Zaten 22 öğretmen arasında sadece 4 tanesinin bu yargıya katılmaması da bu durumu göstermektedir (Tablo-8).

Tablo-8: Coğrafya ders kitabına ait “Coğrafi beceriler yüksek öğretime hazırlık niteliği taşır” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	10	8	3	1
Yüzde (%)	%45	%36	%14	%5

“Etkinlikler öğrenci merkezlidir”, sorusuna öğretmenlerin büyük bir kısmı katıldıklarını beyan etmişlerdir (Tablo-9). Yeni programa ait ders kitabı etkinlikleri incelendiğinde öğrenciyi merkeze alan, yaparak yaşayarak öğrenmesini ve eğlendirmeyi isteyen bir yapısı vardır. Bulmaca, balık kılçığı, kavram ağı oluşturma gibi eğlenceli etkinliklerin yer alması öğrenciyi merkeze almayı önceliklecektir. Eski programların en önemli dezavantajlarından birisi hiç kuşkusuz dersin anlatım yöntemi ile işlenmesine dayanmasıydı. Öğretmen aktif, öğrenci ise pasif bir yapıya sahipti. Bu ders kitabı ile beraber aktif öğrenme esasları biraz daha fazla ön plana çıkmaktadır (Şekil-9, 10). Fakat yine de aktif öğrenmenin uygulanabilmesine ilişkin bazı eksiklerin olduğu da göz ardı edilemeyecektir. Bu eksikliklerin şüphesiz en önemlisi ders saati yetersizliği gibi görünmektedir. Fakat ders kitabının öğrenciyi

merkeze alan, sorgulamaya ve düşünmeye iten bir kitap niteliği taşıdığı bir gerçektir. Ders kitabı yerel uygulamalara da ev sahipliği yaparak öğrenciyi merkeze alan bir öğrenme anlayışı oluşturmaktadır.

Şekil-9: Coğrafya ders kitabına ait yerel bir uygulama.

Bulunduğum İlin Sıcaklık ve Yağış Grafiği
Ders Dışı Uygulama

Bulunduğunuz ilin sıcaklık ve yağış değerlerinin aylara göre ortalamalarını, Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün Genel Ağ adresinden bularak örnekteki gibi çiziniz.

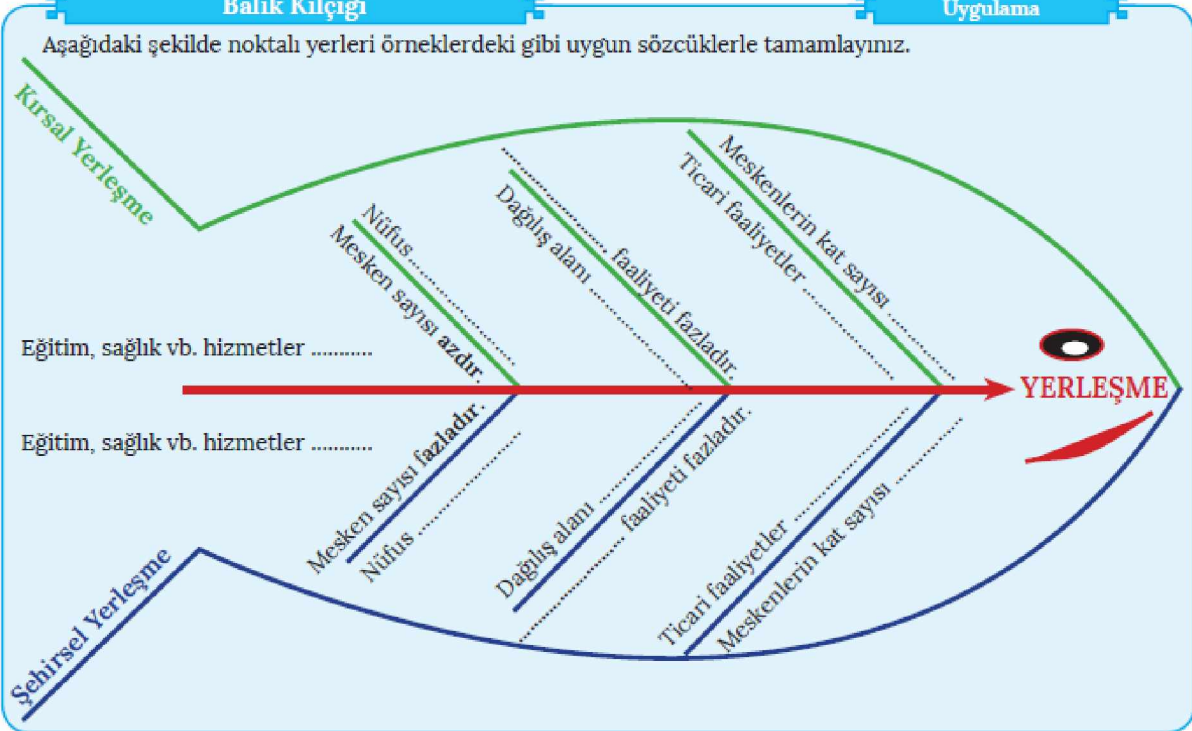

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 148.

Şekil-10: Coğrafya ders kitabına ait öğretim tekniği örneği.

Balık Kılıçığı
Uygulama

Aşağıdaki şekilde noktalı yerleri örneklerdeki gibi uygun sözcüklerle tamamlayınız.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 174.

Tablo-9: Coğrafya ders kitabına ait “Etkinlikler öğrenci merkezlidir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	9	6	5	2
Yüzde (%)	%41	%27	%23	%9

“Etkinlikler konu merkezlidir”, sorusuna öğretmenlerin yarısından fazlası katılmadıklarını beyan etmişlerdir (Tablo-10). Eski program öğretmen merkezli ve konu odaklı ilerlediği için içerik daha zengin görülmektedir. Burada zenginlikten kasıt konu yığınlığıdır. Çünkü eski program konunun öğrenilmesi ve doğrudan aktarımına daha çok önem vermektedir. Yeni program ise konu yığınlığını biraz daha geriye atmış ve daha çok öğrencilerin öğrenmesine göre düzenlenmiştir. Fakat yine de bazı aksaklıklar göz ardı edilemez. Yeni program eski programa göre konu merkezli olmadan uzaklaşmış ve daha çok öğrenmeyi öğretme amacı ile hazırlanmış olsa da hala konu çokluğu ve gereksiz kalabalıklar göze çarpmaktadır. Program o kadar güncellemeye rağmen batılı standartları yakalamadan uzaktır. Örneğin; Coğrafyanın tarihsel gelişiminin anlatıldığı konu oldukça fazla yabancı Coğrafyacının isminin geçtiği bir konudur. Bu Coğrafyacıların üniversite ders kitaplarında yer aldığı ve daha çok üniversite okuyanları ilgilendirdiği düşünüldüğünde 9. sınıf ders kitabına kalabalık yaptığı anlaşılmaktadır.

Tablo-10: Coğrafya ders kitabına ait “Etkinlikler konu merkezlidir” maddesine verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	3	6	6	7
Yüzde (%)	%13.64	%27	%27	%32

“İçeriğin kazandırılmasında haftalık ders saati yeterlidir”, sorusuna öğretmenlerin çok büyük bir kısmı katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Özellikle 9.

sınıflarda haftalık ders saatinin yıllar önce 3 saatten 2 saate düşürülmesinden bu güne kadar bu konu hep öğretmenlerin en önemli sorunlarından biri olmuştur. İçeriğin aktarılması ve kazanımların sağlıklı bir şekilde verilmesi planlı bir organizasyon ve zaman dahilinde gerçekleşir. İyi organize edilmemiş bir planın kazanımlarına ulaşamayacağı gibi, iyi organize edilse bile yeterli zamana sahip olmayan bir planın kazanımları da sağlıklı bir şekilde verilemeyecektir. Coğrafya dersi somut olay ve olguları diğer branşlara nazaran daha çok içermekte ve tıpkı fen bilimleri gibi deney ve gözlemi bünyesinde barındırmaktadır. Bütün bu durumlar ortada iken haftalık 2 ders saati içerisinde kazanımların başarılı bir şekilde verilmesi beklenemez. Haftalık ders saatinin en az 3 ders saati hatta daha fazla olması sadece planın başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamayacaktır. Kazanımların gündelik hayat ile bağlantılarının kurulabilmesini, bireylerin yaşadıkları çevreye olan bakış açılarının değişeceği ve öğrencilerin ufkunun açılacağı anlamlarına gelmektedir. Öğretmenlerin “içeriğin kazandırılmasında haftalık ders saati yeterlidir” sorusuna büyük bir kısmının katılmadıklarını beyan etmeleri bu bağlamda normal gözükmektedir (Tablo-11).

Tablo-11: Coğrafya ders kitabına ait “İçeriğin kazandırılmasında haftalık ders saati yeterlidir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	0	1	6	15
Yüzde (%)	%0	%4.55	%27	%68

“Güncel bilgilere yer verilmiştir”, sorusuna öğretmenlerin büyük bir kısmı katıldıklarını beyan etmişlerdir (Tablo-12). Öğrencilerin derse olan ilgilerinin artırılması, motivasyonun sağlanması ve öğrenmenin eğlenceli bir hale getirilmesi açısından güncel bilgiler oldukça önemlidir. Ayrıca öğrencilere yaşadıkları dünya ile ilgili aktüel bilgilerin kazandırılması, öğrencilerin gelişimlerini olumlu yönde etkileme açısından oldukça önemlidir. Gelişen ve değişen dünya değerlerini yakalamada her türlü güncel bilgiye sahip olma ve güncel bilgileri analiz edebilme

önemlidir. Öğrenciler hem güncel bilgileri ders kitabı ile temin ederken, hem de profesyonellerin elinden çıkmış olması nedeni ile aslında kendileri için gerekli olan güncel bilgileri temin etmiş olmaktadır. Bu bakımdan yeni Coğrafya 9. sınıf ders kitabında güncel bilgilerin daha çok yer alması ve öğrenci gelişimini desteklemesi önemli görülmektedir (Şekil-11).

Şekil-11: Coğrafya ders kitabına ait güncel bir yazı: Haber köşesi.

İngiltere AB'den Çıkış Sürecini Resmen Başlattı
Haber Köşesi

İngiltere, Lizbon Anlaşması'nın 50. maddesini işleme koyarak 44 yıllık üyeliğin ardından Avrupa Birliğinden (AB) ayrılma (Brexit) sürecini resmen başlattı.

İngiltere'nin AB Daimi Temsilcisi Tim Barrow; Başbakan Theresa May imzalı birlikten ayrılmayı düzenleyen Lizbon Anlaşması'nın 50. maddesini işleten mektubu, AB Konseyi Başkanı Donald Tusk'a yerel saatle 13.20'de verdi. Tusk, sosyal medya hesabından, "9 ay sonra İngiltere Brexit sürecini başlattı." açıklamasını yaptı. Böylece, İngiltere'nin geçen sene haziran ayında yapılan referandumun sonucu çerçevesinde birlikten ayrılması süreci de resmen başlamış oldu.

Taraflar, bir sonraki aşamada ayrılma anlaşmasının maddelerine ilişkin müzakerelere başlayacak. İki yıl sürmesi öngörülen süreç, İngiltere ve AB'nin üzerinde anlaşacakları metnin, hem İngiltere Parlamentosu hem de Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanmasıyla tamamlanacak.

AB Konseyi Başkanı Tusk, cuma günü AB'nin Brexit yol haritasının taslağını açıklayacak. Taslağın, 29 Nisan'da yapılacak İngilteresiz AB liderleri zirvesinde kabul edilmesi durumunda müzakerelere geçilecek.

AB'nin, önceki taahhütlerinden dolayı İngiltere'ye yakdaşık 60 milyar avroluk bir fatura çıkaracağı belirtiliyor. Söz konusu faturanın, müzakerelerde en tartışmalı konulardan biri olması bekleniyor. Ayrıca İngiltere'de yaşayan birlik vatandaşları ile AB ülkelerinde yaşayan İngiltere vatandaşlarının Brexit sonrası durumları da diğer zorlu konular olarak öne çıkıyor.

23 Haziran 2016'da yapılan referandumda halkın yüzde 52'si AB'den ayrılma yönünde oy kullanmıştı. Geçen süre zarfında AB, sık sık İngiltere yönetiminden 50. maddeyi bir an önce işletmesini istemişti. İngiltere, 1973 yılında birliğe katılmıştı.

(www.takvim.com.tr)

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 201.

Tablo-12: Coğrafya ders kitabına ait "Güncel bilgilere yer verilmiştir" sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	8	6	5	3
Yüzde (%)	%36	%27.27	%23	%14

"İçerik öğrenci seviyesine uygundur", sorusuna katılanlar ve katılmayanların oranı birbirine oldukça yakındır. Öğretmenlerden 4 tanesi

katılıyorum, 8 tanesi kısmen katılıyorum, 6 tanesi katılmıyorum, 4 tanesi de tamamen katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir (Tablo-13). Bu durumda etkili olan durum konu fazlalığının hala tam anlamı ile giderilememiş olmasıdır. Ayrıca öğrencilerin ön bilgilerinin oldukça basit ve yalın olması, sosyal bilgiler dersi programının daha çok tarih eksenli ilerlemesi bir problem olarak görülmektedir. Ayrıca soyut kavramların oldukça fazla olduğu dünyanın şekli ve hareketleri konusu ile coğrafi konum konularının öğretiminde problemler görülmektedir. Eski programa nazaran bu konularda ağırlık azaltılmış olarak görülse de istenilen seviyeyi karşılayıp karşılamadığı zaman içerisinde daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo-13: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik öğrenci seviyesine uygundur” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	4	8	6	4
Yüzde (%)	%18	%36.36	%27	%18

“Gereksiz konu tekrarlarına yer verilmemiştir”, sorusuna öğretmenlerin büyük bir kısmı katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bu durumda hiç şüphesiz yeni programın eski programa nazaran daha az metin, daha fazla görsellik ve uygulama odaklı olmasından ileri gelmektedir. Öğretmenler de bu farkındalık ile beraber büyük oranda gereksiz konu tekrarlarının olmadıklarını düşünmektedirler (Tablo-14).

Tablo-14: Coğrafya ders kitabına ait “Gereksiz konu tekrarlarına yer verilmemiştir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	8	6	4	4
Yüzde (%)	%37	%27.27	%18	%18

“Konularda bütünlük vardır”, sorusuna öğretmenlerin yarısından fazlası katılmıştır (Tablo-15). Eski program incelendiğinde de konular arasında farklı kazanımlar hatta farklı ünitelerin olduğu görülmektedir. Örneğin iklim konusu anlatıldıktan sonra Türkiye’de iklim konusuna yer verilmemekteydi. Bu durum öğrencilerin konular arasında bağ kurabilme ilişkisini yavaşlatıyor gibi görünüyordu. Bağcı (2008)’ da yaptığı çalışmada; 2005 programı ile bir önceki programı karşılaştırmış ve öğretmenlere yaptığı ankette sorduğu “konularda bütünlük vardır” sorusuna büyük oranda katılmıyorum cevabını almıştır. Eski program o dönemki ankette öğretmenlerce bu açıdan pek beğenilmemiştir. Yeni programda ilişkili konular peş peşe verilmektedir. Böylelikle konu bütünlüğü sağlanmaya ve kazanımların daha efektif öğrenimine önem verilmektedir.

Tablo-15: Coğrafya ders kitabına ait “Konularda bütünlük vardır” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	8	6	4	4
Yüzde (%)	%37	%27.27	%18	%18

“Öğrencinin bireysel farklılıklarını dikkate almaktadır” sorusuna öğretmenlerin 11 tanesi katılmış, 11 tanesi ise katılmamıştır (Tablo-16). Öğrenmede; zeka, yetenek, hazır bulunuşluk, karakter, bilişsel düzey gibi özelliklerin her öğrenci için farklı olmasından ötürü farklılıklar olmaktadır. Ders kitabının özellikle engele bağlı farklılığı olan öğrencileri göz ardı ettiği görülmektedir. Gerek uygulamaların gerekse performans görevlerinin hazırlanmasında bireysel farklılıkların daha çok dikkate alınması gerekmektedir. Böylelikle hem öğrenme hem de öğretme süreci başarıya ulaşacaktır. 9. sınıf ders kitabı ile ilgili yeterince bireysel farklılıkları dikkate alan uygulama olmadığı düşünülse de bu süreçte en önemli unsur öğretmenlerdir.

Bireyler arasındaki farklılıkların tespit edilip bu farklılıklardan yola çıkarak eğitim – öğretim ortamında yapılacak çalışmalarla sorun olarak algıladığımız

olumsuz durumları en aza indirmek mümkündür. Oluşturacağımız zengin bir öğrenme – öğretme ortamında bireylerin öğrenme kapasitesini arttırmak mümkün olacağı gibi bireylerin bu farklılıkların aslında yaşamda bir birey olarak aslında ne kadar gerekli ve önemli olduğu bilinci de bireye kazandırılmalıdır. Unutmayalım ki; eğitimde sahip olduğumuz bu farklılıklar bireyler açısından zenginlik kaynağı olmakla birlikte kaliteyi arama ve yeni buluşlar için de önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Tablo-16: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrencinin bireysel farklılıklarını dikkate almaktadır” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	5	6	6	5
Yüzde (%)	%23	%27	%27	%23

“Öğrenci merkezli uygulamalara yer verilmektedir”, sorusuna öğretmenlerin yarısından fazlası katılmıştır (Tablo-17). Bireysel farklılıkların dikkate alınmadığını söyleyen öğretmenler bunu uygulamaların eksikliğine bağlayarak vurgulamışlardı. Fakat burada öğrenci merkezli uygulamadan kasıt; uygulamalara öğrencinin dahil olma yeteneği ile açıklanmaktadır. Yeni ders kitabında öğrencilere daha fazla hayattan uygulamalar sunulmakta ve öğrenmenin etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar dikkat çekmektedir. Yeni ders kitabında öğrencilerin eğlenceli bir şekilde çececekleri uygulamaların sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Aktif öğrenme tekniklerinin programda yer alması ve konularla anlamlı bir şekilde bütünleştirilmesi bu durumu göstermektedir. Bu öğrenci merkezli uygulamalar öğrenciler üzerinde olumlu bir etki oluşturarak öğrenci motivasyonunu da artıracaktır. Uygulama çeşitliliği yeni öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının önemli zenginlikleri arasında gösterilmekte ve bu uygulama çeşitliliğinin öğrenci üzerinde oluşturacağı etki anlaşılmaktadır (Şekil-12,13).

Tablo-17: Coğrafya ders kitabına ait “Öğrenci merkezli uygulamalara yer verilmektedir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	7	7	5	3
Yüzde (%)	%32	%32	%23	%13

Şekil-12: Coğrafya ders kitabına ait öğrenci merkezli bir uygulama: Afiş Çalışması.

Afiş Hazırlıyorum

Ders Dışı Uygulama

“Doğaya karşı değil, onunla birlikte olun.” sloganı ile ilgili “insan ve doğa” konulu bir afiş hazırlayınız. Oluşturduğunuz afişleri sınıf panosunda sergileyiniz.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 17.

Şekil-13: Coğrafya ders kitabına ait öğrenci merkezli bir uygulama: Bulmaca.

Bulmaca

Ders Dışı Uygulama

Aşağıdaki soruları cevaplayarak bulmacayı çözünüz.

Soldan Sağa

1. Akarsu yatağı
5. Haritalardaki küçültme oranı
8. Orta kuşağı göstermede en uygun projeksiyon yöntemi
9. Yeryüzünün bir kısmının kuş bakışı olarak ölçekte düzleme aktarılması
11. Daha çok tercih edilen ölçek türü
12. Yüksek düzlük
13. İzohips haritalarında nokta veya üçgenle gösterilir.
14. Haritaya aktarılan alan
16. Coğrafi verilerin toplanması, depolanması ve analiz edilmesi
17. Kıyı çizgisinin yükseltisi
18. Yalıyar
19. Haritalarda sembolleri gösteren bölüm

Yukarıdan Aşağıya

2. Akarsuların denize döküldüğü yerde oluşturduğu ova
3. Fiziki haritalarda alçak yerleri gösteren renk
4. Yeryüzü şekillerini göstermede en çok tercih edilen yöntem
6. En büyük ölçekli harita
7. Ünlü Türk denizcisi
10. Doğal ve beşeri unsurların bir arada gösterildiği harita
15. Dar alanların gösterildiği projeksiyon türü
20. Gerçeğe en yakın çizim yöntemi

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 77.

“İçerik açık ve anlaşılır biçimdedir”, içeriğin açıklığı ve anlaşılabilirliği konusunda öğretmenlerden farklı bakış açıları gelmiştir. Genel olarak içeriğin açık olduğu fakat anlaşılması noktasında hazır bulunuşluktan kaynaklanan bazı sorunların olduğu vurgulanmıştır. Bazı konuların aşırı soyut ve hayali olması öğrencilerin yeterli anlayabilmesini etkilemektedir. Sorun daha çok konu eksenli karşımıza çıkmaktadır. “Coğrafi Konum”, “Coğrafi Koordinat Sistemi”, “Dünyanın Şekli”, “Dünyanın Hareketleri” gibi konuların soyut içeriğe sahip olması anlaşılabilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumlar ışığında öğretmenlerden 11 tanesi programı açık ve anlaşılır bulurken, 11 tanesi ise tam aksi görüş beyan etmiştir (Tablo-18).

Tablo-18: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik açık ve anlaşılır biçimdedir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	5	6	6	5
Yüzde (%)	%23	%27	%27	%23

“İçerik öğrenci seviyesinin üstündedir”, sorusuna öğretmenlerin çoğunluğu katılmışlardır. Özellikle bazı konular özelinde programın yoğunluğu ve karmaşıklığı ile öğrencilerin ön bilgilerinin yetersizliği öğretmenleri bu görüşe itmiştir. Öğrencilere yönelik uygulanan bir başka ankette de elde edilen veriler göstermektedir ki; bazı konular öğrenci seviyesinin üzerinde görülmektedir. Öğretmenlerde bu görüşü paylaşmış ve içeriğin öğrenci seviyesinin üzerinde olduğunu beyan etmişlerdir (Tablo-19).

Buradan içerik ile ilgili öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu ifadesinin kabul görmesi ile ilgili olarak şu gerçekte ortaya bir kez daha çıkmıştır. Ülkemizde Coğrafya öğretimine ait temeller zayıf görünmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle “Köy Enstitüsü” gibi okullarda öğrencilere kazandırılan coğrafi bilgiler günümüzde aynı performans ile kazandırılmamakta ve daha Hayat Bilgisi dersinden itibaren öğrenciler coğrafi olay ve durumları kavramada eksik donatılmaktadır. Bu

durumda 9. sınıf Coğrafya ders kitabı içeriğinin öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu durumunu doğrulamaktadır.

Tablo-19: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik öğrenci seviyesinin üstündedir” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	6	7	5	4
Yüzde (%)	%27	%31.82	%23	%18

“İçerik teknolojik veriler ile donatılmıştır”, sorusuna öğretmenlerin büyük bir kısmı katılmışlardır (Tablo-20). Aslında daha önceki anketlere nazaran bu ankete öğretmenlerin neredeyse tamamının katılmış olması yeni programın bu bakımdan hem eskisinden oldukça fazla olması hem de bir ihtiyaca cevap vermiş olması ile açıklanabilir. Eski programlar incelendiğinde teknolojik verilerin ve çalışmaların oldukça az olduğu hatta bazı kitaplarda hiçbir teknolojik ürünün yer almadığı görülmektedir. 21. yüzyıl dünyasında bireyler her türlü bilgiye anında ulaşabilmektedir. Dünyanın her hangi bir noktasında meydana gelen değişimler anında dünyanın en ücra noktasına ulaşabilmektedir. Eğitimsel yenilikler de bu kapsamda değerlendirilir. Bilgiyi temin etme noktasında artık en önemli kaynaklardan biri hatta en önemli kaynak internet ve bilgisayarlar olarak gösterilmektedir. Yeni programa ait 9. sınıf Coğrafya ders kitabında da bu çerçevede çeşitli teknolojik ürünlere rastlanmaktadır (Şekil-14).

Tablo-20: Coğrafya ders kitabına ait “İçerik teknolojik veriler ile donatılmıştır” sorusuna verilen öğretmen cevapları.

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Öğretmen Sayısı	14	6	2	0
Yüzde (%)	%64	%27	%9	%0

Şekil-14: Coğrafya ders kitabına ait teknolojik bir ürün: Kare Kod.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 205.

Yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanan 9. sınıf ders kitabında bir takım içerik ile ilgili hatalar dikkat çekmektedir. Bu hatalar; kavramların eksik bilimsel donanıma sahip kişiler tarafından tanımlanması, sıklıkla yazılan yanlış bilgilerin devam ettirilmesi ve konu ile ilgili bilimsel kimlikleri yetersiz kişilerin gerekli yardımı almamasından ileri gelmiş olarak görülmektedir. İçerikle ilgili bilimsel yanlışlıklar aşağıda verilmiştir:

9. sınıf ders kitabınının 20. sayfasında coğrafyanın bölümlerinin anlatıldığı kavram haritasında Kartografya bilimi Fiziki Coğrafya ana bilim dalı içerisinde gösterilmiştir. Fakat kavram haritasınının hemen altında ise Kartografya biliminin Matematik Coğrafyaya bağlı olduğu bilgisi verilmiştir. Kartografya bilimi Matematik Coğrafya biliminden bağımsız olarak Fiziki Coğrafya biliminin bir alt dalıdır (Şekil-15).

Şekil-15: Coğrafya ders kitabına ait Coğrafyanın bölümleri kavram haritası.

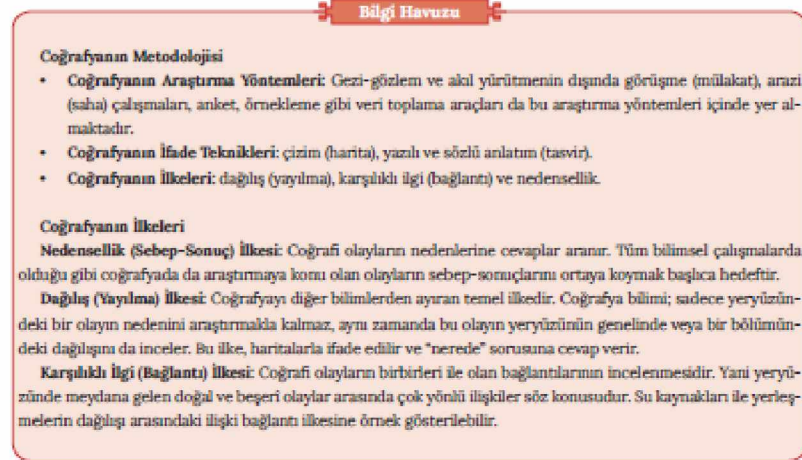
Fiziki Coğrafya: Doğal sistemlerdeki coğrafi olayları inceler. Fiziki coğrafyanın başlıca bilim alanları şunlardır:

- **Jeomorfoloji (Yeryüzü Şekilleri Bilimi):** Yeryüzünün şekillenmesinde etkili olan iç-dış kuvvetleri, dağ, plato ve ova gibi yeryüzü şekillerinin oluşumunu ve dağılımını inceler.
- **Klimatoloji (İklim Bilimi):** İlimin ve iklim elemanlarının (sıcaklık, basınç, rüzgâr, yağış, nem) yeryüzündeki oluşumunu, etkileşimini ve yeryüzündeki dağılımını inceler.
- **Hidrografya (Sular Coğrafyası):** Yer üstü (okyanuslar, denizler, göller, akarsular vb.) ve yer altı sularını inceler.
- **Biyocoğrafya (Canlılar Coğrafyası):** Bitki ve hayvan topluluklarının yeryüzündeki dağılımını ve bu dağılımı etkileyen faktörleri inceler.
- **Toprak Coğrafyası:** Yeryüzündeki toprakların dağılımını ve özelliklerini inceler.
- **Doğal Afetler Coğrafyası:** Yeryüzünde meydana gelen afetlerin dağılımını ve özelliklerini inceler.
- **Kartografya:** Haritaların hazırlanışı ve haritalardan yararlanma esasları gibi konuları inceler. Bu bilim alanının bağlı olduğu matematik coğrafya ise Dünya'nın şekli, boyutları, Güneş sistemindeki yeri ve hareketlerini inceler.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 20.

Ders kitabının 31. sayfasında yer alan coğrafyanın metodolojisi ve ilkeleri konulu bilgi havuzunda coğrafyanın dağılım ilkesi açıklanırken sadece yatayda dağılımı bahsedilmiş, dikey ve zamanda dağılımı bahsedilmemiştir (Şekil-16).

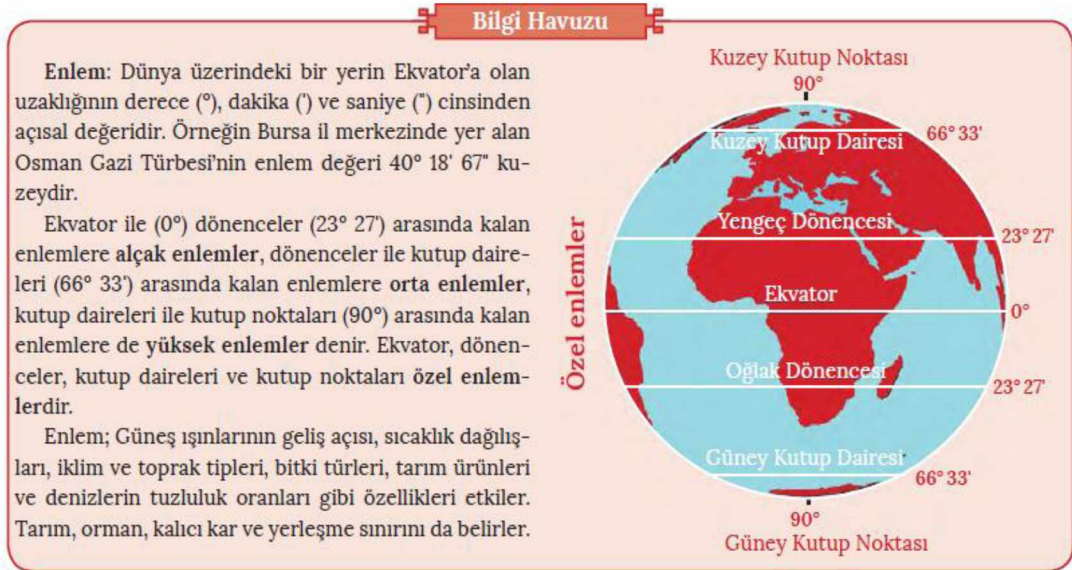
Şekil-16: Coğrafya ders kitabına ait bilgi havuzu.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 31.

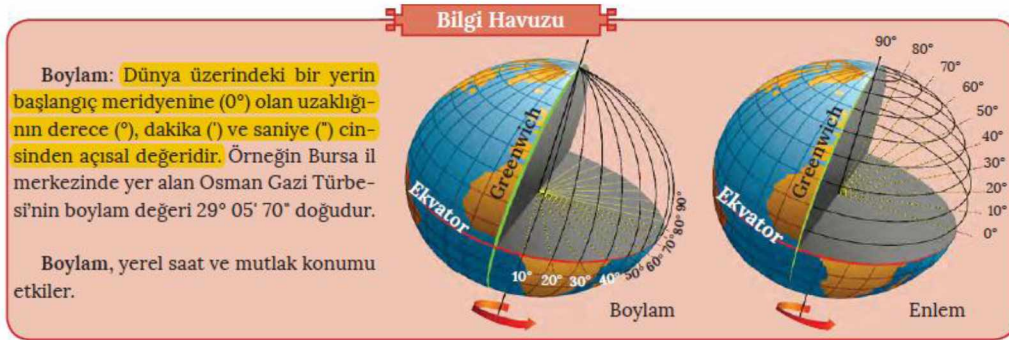
Ders kitabının 38 ve 40. sayfalarında yer alan bilgi havuzlarında enlem ve boylam kavramlarının tanımında hata yapılmıştır. Enlem, Dünya üzerindeki herhangi bir noktanın ekvatora değil ekvator düzleminin, dolayısıyla Yer'in merkezine olan uzaklığının açı cinsinden değeridir. Boylam ise dünya üzerindeki herhangi bir noktanın başlangıç meridyenine değil, başlangıç meridyeni ile Yer'in eksenini arasında kalan düzlemin merkezine olan uzaklığının açı cinsinden değeridir (Şekil-17 ve 18).

Şekil-17: Coğrafya ders kitabına ait bilgi havuzu.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 38.

Şekil-18: Coğrafya ders kitabına ait bilgi havuzu.

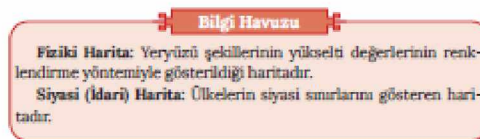
Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 40.

Ders kitabının 67. sayfasında yer alan bilgede haritalar konularına göre genel harita ve özel harita olarak ikiye ayrılmıştır. Özel harita terimi yerine tematik harita ifadesi daha doğru ve uluslar arası geçerliliği olan bir terimdir. Yine aynı sayfada yer alan bilgi havuzunda fiziki harita açıklanırken renklendirme yöntemi ile hazırlandıkları anlatılmıştır. Oysa ki tarama, gölgelendirme, kabartma ve izohips yöntemleri de kullanılan tekniklerdir (Şekil-19).

Şekil-19: Coğrafya ders kitabına ait harita açıklaması ve bilgi havuzu.

Haritalar konularına göre genel ve özel haritalar olmak üzere iki gruba ayrılır:

- **Genel haritalar**, toplumun her kesimi tarafından kullanılabilen haritalardır. Herhangi bir konu hakkında genel bir bilgi vermek amacıyla hazırlanır. Topoğrafya haritaları, turistik haritalar, şehir haritaları, fiziki, siyasi, beşerî ve idari haritalar genel haritaların bazılarıdır.
- **Özel haritalar**, belirli bir konuda o konunun uzmanı tarafından hazırlanan haritalardır. Bitki, toprak, nüfus, ekonomi, jeoloji, klimatoloji haritaları özel haritaların bazılarıdır.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 67.

Ders kitabının 88. sayfasında yörüngenin elips şeklinde olmasının sonuçları anlatılırken bir hata yapılarak bu durumun sonuçları arasında şubat ayının 28 gün sürmesine de yer verilmiştir (Şekil-20).

Julius Sezar, MÖ 46 yılında kendi ismiyle anılan ve güneş yılı ile uyumlu olan Jülyen takvimini yaptı. Bir yılı 365 gün 6 saat olarak hesaplamıştı. Ayların günlerini belirlerken basit bir kural uyguladı. Sırası tek sayı olan aylar 31, diğerleri

30 gün olacaktı. Şubat 28 günden 29'a çıktı, artık yıllarda ise 30 çekecekti. Sezar, takvimin kabulünden kısa süre sonra öldü. Halk, doğduğu ay olan *Quintilis*'i (Temmuz) kendisine ithafen Julius olarak değiştirdi. Halefi Augustus da, iktidara geldiği ay olmasından ötürü; *Sextilis* (Ağustos) ayına kendi adını verdi. Fakat *Sextilis* 30 gündü. Augustus'un ayı, Julius'un 31 gün olan ayından kısa olmamalıydı. Bu durumu çözmek için Şubat kurban seçildi ve 28 güne düşürüldü. Şubat'tan alınan bir gün ise Augustus'a eklendi. Ağustos'tan sonraki aylar sırayla 30 ve 31 gün olacak şekilde takvim son halini aldı (<http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr>).

Şekil-20: Coğrafya ders kitabında yer alan dünyanın yıllık hareketi konusuna ait hatalı bölüm.

2. Dünya'nın Yıllık (Yörünge) Hareketi

Dünya, Güneş çevresindeki hareketini elips şeklinde bir yörüngede 365 gün 6 saatte tamamlar. Bu harekete takvim yılı veya güneş yılı denir. Yörünge'nin bulunduğu düzleme de ekliptik veya yörünge düzlemi denir.

Yörünge'nin elips şeklinde olmasının sonuçları

- Dünya, 3 Ocak'ta (günberi veya perihel) Güneşe en yakın konumda; 4 Temmuz'da da (günöte veya aphel) en uzak konumdadır (Görsel 1.48). Bu durum, Dünya ile Güneş arasındaki çekim kuvvetini etkiler.
- Dünya'nın yörüngesindeki hız değişir. Hız, 3 Ocak'ta yakın tarihlerde artarken 4 Temmuz'a yakın tarihlerde ise azalır.
- Şubat ayı 28 gün sürer.
- Eylül ekinoksu 2 gün gecikmeyle 23 Eylül'de gerçekleşir.
- Yarım kürelerde mevsim süreleri farklı olur (Kuzey Yarım Küre'de yaz mevsimi daha uzun yaşanır).

Dikkat Edelim!

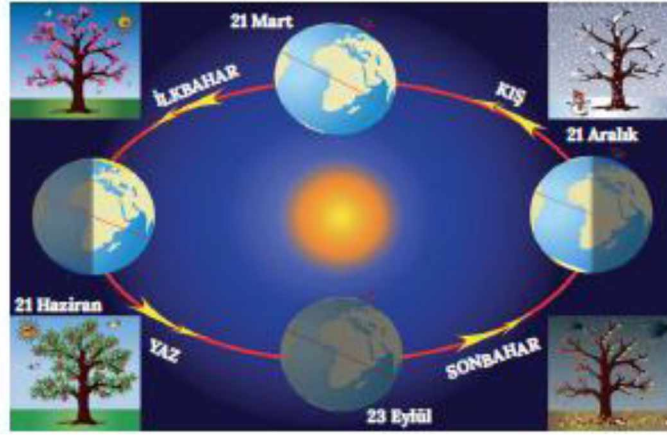
1 yıl 365 gün 6 saattir. 4 yılda bir, bu 6 saat toplanarak (4x6=24 saat) 1 gün elde edilir. Bu günün eklendiği yıla **artık yıl** denir. Artık yıl, diğer yıllardan farklı olarak 366 gündür. Bu yıllarda (4'ün katı olan yıllar; 2016, 2020, 2024 vb.) şubat ayı 29 gün sürer ve o güne de **artık gün** denir.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 88.

Ders kitabının 91. sayfasında, “dünyanın yıllık hareketi ve eksen eğikliğine bağlı olarak oluşan mevsimlere matematiksel mevsimler denir” ifadesine yer verilmiştir. Oysa mevsimler dünyanın güneş etrafındaki astronomik hareketlerine bağlı olarak belirlenmiştir ve astronomik mevsim olarak adlandırılmaktadır (Şekil-21).

Şekil-21: Coğrafya ders kitabında mevsim tanımı ve mevsimlerin sınıflandırılması.

Yıllık iklim şartları bakımından farklılık gösteren bölümlerine mevsim denir. Dünya'nın yıllık hareketi ve eksen eğikliğine bağlı olarak oluşan mevsimlere matematiksel mevsimler denir (Görsel 1.49).

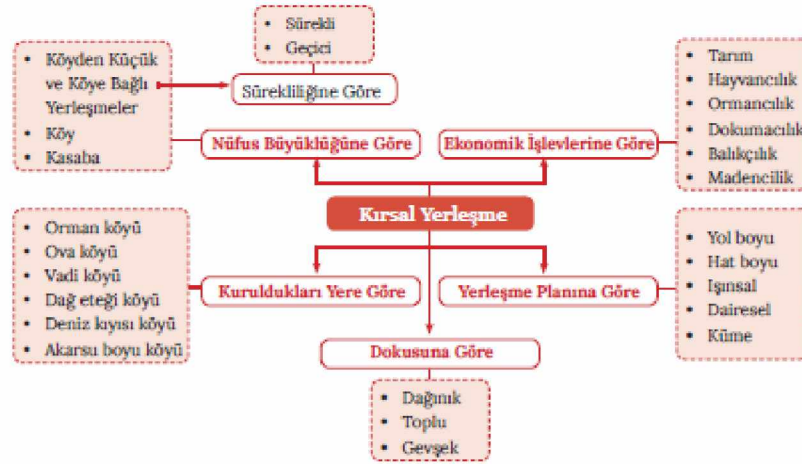
Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 91.

Ders kitabının 128. sayfasında, “Atmosferde bulunan su buharının soğuyarak sıvı yada katı hale geçmesine yoğunlaşma denir” ifadesine yer verilmiştir. Tanım bilimsel gerçeklikten uzak bir şekilde hatalı gerçekleştirilmiştir. Doğru kavram ise “yoğuşma” denir olmalıdır.

Ders kitabının 168. sayfasında yer alan kırsal yerleşmelerin sınıflandırılmasına ilişkin tabloda “dokusuna göre yerleşme biçimleri” arasında gevşek dokulu yerleşme kavramı yer almaktadır. 170. sayfada da dokusuna göre gevşek dokulu yerleşme kavramı açıklanmıştır (Şekil-22).

Tanoğluna (1954) göre; şehir iskanından farklı olarak sadece toprak mahsulleri yetiştiren ve bununla geçinen, üzerinde yaşadığı toprak parçası bağ, bahçe, tarla ve merası ile organik bir bütünlük teşkil eden kır iskanı bize birbirine zıt başlıca iki şekilde veya iki esas tip halinde görünür: a. Dağınık yerleşme, b. Toplu yerleşme.

Şekil-22: Coğrafya ders kitabında yer alan kırsal yerleşmelerin sınıflandırılması tablosu.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 168.

3.2. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının Dil, Anlatım ve Üslup Özellikleri İle Bilişsel Düzey İlişkisi

Yeni öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının dil, anlatım ve üslup özelliklerini belirlemek ve öğrenci bilişsel düzeyine uygunluğunu ortaya koymak için 22 öğretmene yönelik olarak 13 maddeden oluşan Likert tipi bir anket yapılmıştır (Tablo-21). Anketin maddeleri ile sonuçlarına yönelik bulgular ve yorumlar aşağıda yer almaktadır:

“Yaşayan Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanımına dikkat edilmiştir”, sorusuna öğretmenlerin % 64’ lük bir oranı katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bir ders kitabında olması istenen en önemli özelliklerinin başında hiç kuşkusuz gelecek bir yargı varsa o da dilin etkili ve doğru kullanılması olacaktır. Kitap incelendiğinde günümüz Türkçesine uygun ve etkili bir dil ile anlaşılma oranının artırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

“Cümleler kısa ve akılda kalıcı şekildedir”, sorusuna öğretmenlerin % 81’ lik bir kısmı katılmıştır. Bu durum göstermektedir ki kitapta yer alan bilgiler büyük oranda kısa cümlelerden oluşmuştur ve bu durumda akılda kalıcılığı artırmıştır. Zaten kitap incelendiğinde görülmektedir ki kitapta yer alan bilgiler çoğu bölümde

maddeler halinde verilerek öğrenci gereksiz anlatımdan ve uzun cümlelerden uzaklaştırılmış ve böylelikle akılda kalıcılığı yüksek bir bilgi deposu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

“Açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır”, sorusuna öğretmenlerin % 87’ lik bir kısmı katıldıklarını beyan etmişlerdir. Aslında bu durum cümlelerin kısa olması ve kullanılan dilin güzel ve etkili olması ile de bağlantılıdır. Genel olarak kitapta sadeliğin desteklenmesine yönelik olarak cümle kurgularının ve sözcüklerin yer alması anlaşılabilirliği da artırmış olarak görülmektedir.

“Kullanılan dil öğrencilerin gelişim seviyelerine uygundur”, sorusuna öğretmenlerin % 64 gibi azımsanmayacak bir kısmı katılmışlardır. Buradan anlaşılacak durum şudur ki; ders kitabı karmaşık ve aşırı bilimsel bir dilden uzak olarak, öğrencilerin yaş ve sözcük dağarcığına uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

“Söz dizimi kurallı bir bütünlük göstermektedir”, sorusuna öğretmenlerin çok büyük bir kısmı katılmışlardır. Bu maddeye katılanların oranı % 91 gibi büyük bir oran iken katılmayanlar arasında tamamen katılmıyorum diyen hiçbir kimse olmamıştır. Kitap incelendiğinde anlaşılmaktadır ki cümleler kurallıdır ve devrik cümlelere yer verilmemiştir. Buda kitabın anlaşılabilirliğini artıran bir diğer neden olmuştur.

“Noktalama işaretleri doğru kullanılmıştır”, sorusuna katılan öğretmenlerin oranı % 68’dir. Tamamen katılmayanlar % 14 gibi az bir orana sahiptir. Genel olarak ders kitaplarında noktalama işaretlerine pek fazla dikkat edilmediği söylenebilir. Fakat son yıllarda ders kitaplarında bulunan noktalama hataları azalma eğilimindedir. Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan ders kitabında da noktalama hataları yok denecek kadar azdır. Bu durumda kitabın TDK’nin belirlediği noktalama işaretlerinin kullanımına yönelik kurallarına uyduğunu göstermektedir.

“Coğrafi terimler sözlüğü iyi düzeyde hazırlanmıştır”, sorusuna öğretmenlerin % 55 gibi bir orana sahip kısmı katılsa da katılmayanların oranı azımsanamaz. Bu durum üzerinde etkili olan neden yetersizlikle alakalı olarak

görülmüştür. Coğrafi terimler sözlüğünün bazı son derece önemli terimleri içermemesi öğrencilerin bilgiyi daha iyi kavraması ve yapılandırması noktasında yetersizliğe neden olabilecek gibi görülmektedir.

“Metinler akıcı ve sürükleyicidir”, sorusuna öğretmenlerin % 59'luk bir kısmı katılmış % 41'lik bir kısmı ise katılmamışlardır. Genel anlamda metinler akıcı ve sürükleyicidir. Tabi ki burada en önemli neden cümlelerin kısa ve anlaşılır olması ile yalın oluşundan ileri gelmektedir. Yine kitapta yer alan okuma parçalarının da akıcı ve sürükleyici olduğu söylenebilir. Fakat katılmayanların oranı da düşünülerek kitabın bazı metinlerinin günlük hayattan ve özellikle öğrenci için günlük hayatta işe yararlıktan uzak olması durumu da göz önündedir.

“Paragraflar bir fikri açıklamaya yöneliktir”, sorusuna öğretmenlerin % 73 oranında bir kısmı katıldıklarını beyan etmişlerdir. Buradan da anlaşılmaktadır ki kitapta yer alan paragraflar konu ile bağlantılı bir düşünceyi aktarmaya yöneliktir. Bu kapsamda paragraflar uygun sözcükler ve dizimler ile oluşturulmaktadır.

“Paragraflar arasında kopukluk yoktur”, öğretmenlerin % 73'lük bir kısmı paragrafların birbiri ile uyumlu ve birbirinin tamamlayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda kitapta paragraflar arasında bir anlam ilişkisi olduğu ve böylelikle konunun daha iyi anlaşılması hususunda anlamlı metinlerin ortaya çıktığı söylenebilir.

“Konu çeşitliliğine göre farklı anlatım yöntemleri kullanılmıştır”, sorusuna cevap veren öğretmenlerin yarısı katılırken yarısı ise katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Burada etkili en önemli unsur konuların düz anlatım yöntemini destekleyecek boyutunun hala yüksek oluşu ile açıklanabilir. Modern öğretim yöntemlerinin kullanımı son yıllarda artış gösterse de mevcut ders kitaplarımız hala yeterli düzeyde modern öğretim yöntem ve tekniklerini desteklememektedir. Son yıllarda kitapların niteliğinin iyileşmesi en önemli durumdur. Böylelikle kitaplar daha çağdaş bir öğrenim aracına dönüşmektedir.

“Yazım (imla) kurallarının doğruluğuna dikkat edilmiştir”, sorusuna öğretmenlerin % 50'si katıldıklarını beyan ederlerken, % 50'si de katılmadıklarını

beyan etmişlerdir. Ders kitabı incelendiğinde kitapta bazı tipik yazım yanlışları dikkat çekmektedir. Özellikle bağlaçların ve hal eklerinin yazımı ile kesme işareti ile ayrımlarda oldukça fazla yanlış dikkate değerdir. Birleşik sözcüklerin yazımında da yine yanlış yazımlar olduğu görülmektedir.

“Kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin orijinal yazımına dikkat edilmiştir”, sorununa öğretmenlerin % 81’i katıldıklarını beyan etmişlerdir. Katılmayanların oranı oldukça düşüktür. Kitapta kullanılan yabancı sözcüklerin orijinalinde olduğu gibi kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yapılan incelemede de görülmektedir ki kitap yabancı kökenli sözcüklerin doğru yazımı konusunda başarılı olmuştur.

Tablo-21: Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının dil, anlatım ve üslup özellikleri.

Ders Kitabının Dil, Anlatım ve Üslup Özellikleri	Tamamen Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum	
	(f)	%	(f)	%	(f)	%	(f)	%
Yaşayan Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanımına dikkat edilmiştir.	6	% 27	8	% 37	6	% 27	2	% 9
Cümleler kısa ve akılda kalıcı şekildedir.	8	% 36	10	% 45	3	% 14	1	% 5
Açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.	8	% 36	10	% 45	3	% 14	1	% 5
Kullanılan dil öğrencilerin gelişim seviyelerine uygundur.	6	% 27	8	% 37	6	% 27	2	% 9
Söz dizimi kurallı bir bütünlük göstermektedir.	8	% 36	12	% 55	2	% 9	0	% 0
Noktalama işaretleri doğru kullanılmıştır.	6	% 27	9	% 41	4	% 18	3	% 14
Coğrafya terimler sözlüğü iyi düzeyde hazırlanmıştır.	5	% 23	7	% 32	6	% 27	4	% 18
Metinler akıcı ve sürükleyicidir.	6	% 27	7	% 32	5	% 23	4	% 18
Paragraflar bir fikri açıklamaya yöneliktir.	7	% 41	9	% 32	4	% 18	2	% 9
Paragraflar arasında kopukluk yoktur.	7	% 41	9	% 32	4	% 18	2	% 9
Konu çeşitliliğine göre farklı anlatım yöntemleri kullanılmıştır.	5	% 21	7	% 29	7	% 29	5	% 21

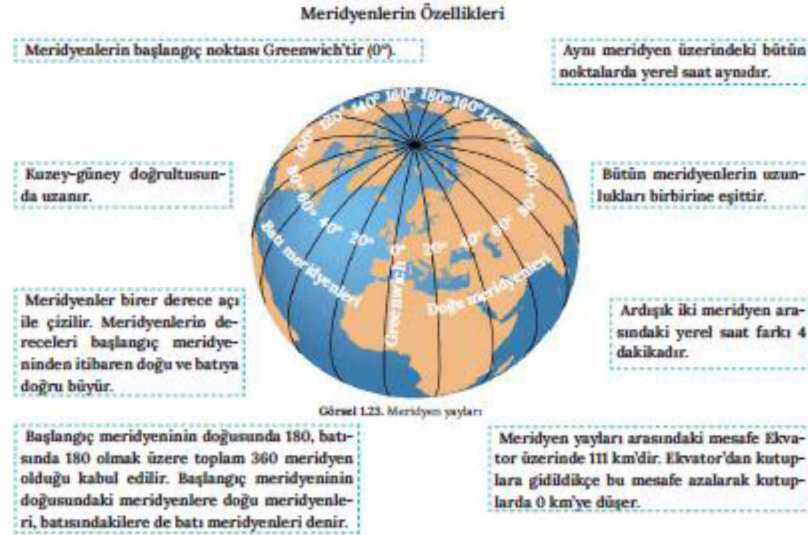
Yazım (imla) kurallarının doğruluğuna dikkat edilmiştir.	5	% 21	7	% 29	7	% 29	5	% 21
Kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin orijinal yazımına dikkat edilmiştir.	8	% 36	10	% 45	3	% 14	1	% 5

* Rakamlar kişi sayısını ifade etmektedir.

Bilginin bilimsel niteliği ne kadar önemli ise onun aktarılması da bir o kadar önemlidir. Bu noktada yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanan ders kitabı öğrencilerin sahip oldukları bilişsel seviyeyi göz ardı etmemiştir. Öğretmen anketinden çıkan bulgular da bize bunu göstermektedir. Öğrencilerin yaşları ve kültürel donanımları gereği sahip oldukları algılama ve anlamlandırma seviyelerine göre sözcükler seçilmesi, cümlelerin kısa ve anlaşılır olması ve gündelik hayatta sık kullanılan Türkçe kelimelerin yoğunluğu öğrencilerin seviyesine uygun bir doküman ortaya çıkarmıştır. Fakat yer yer bazı hatalarda görünmektedir.

Ders kitabınının 39. sayfasında yer alan meridyenlerin özellikleri ile ilgili görselde “Ardışık iki meridyen arasındaki yerel saat farkı 4 dakikadır.” İfadesi yer almaktadır. Ardışık terimi birbirini sabit aralıklar ile takip eden anlamına gelmektedir. Yani 1, 3, 5, 7 sayıları ardışıktır. Oysa burada kastedilen durum birer derece fark ile birbirini takip eden meridyenlerdir (Şekil-23).

Şekil-23: Coğrafya ders kitabında yer alan meridyenlerin özellikleri konulu görsel.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 39.

Ders kitabının 85. sayfasında yer alan “Dünyanın Güneş Sistemindeki Yeri” başlıklı yazıda gereksiz sözcük kullanımından kaynaklı anlatım bozukluğu olduğu tespit edilmiştir (Şekil-24).

Şekil-24: Coğrafya ders kitabında yer alan “Dünya'nın Güneş Sistemindeki Yeri konulu metin.

Dünya'nın Güneş Sistemindeki Yeri

Gök varlıklarının bütünü (yıldız, gezegen, asteroit, meteor vb.) içinde bulunduran sonsuz boşluğa **uzay** denir. Dünya, uzay boşluğu ve diğer gök cisimleri ile birlikte evrende (kainat) yer alır. Evren, boyutları bilinmeyen ve hesaplanamayan bir boşluktur. Evrende sayısı bilinmeyen galaksi (gök ada) sistemleri bulunur. Galaksilerin içinde çok sayıda yıldız sistemleri bulunur. Dünya **Saman Yolu Galaksisi** içinde yer alır.

Güneş sistemini oluşturan gezegenler (Görsel 1.45.), yapıları bakımından karasal ve gaz yapılı gezegenler olmak üzere iki gruba ayrılır. Dünya, karasal yapılı gezegenler içerisinde yer alır ve yaklaşık 150 milyon km mesafe ile Güneş'e en yakın üçüncü gezegendir. Güneş sistemi içerisinde ise büyüklük bakımından beşinci gezegendir (Tablo 1.5).

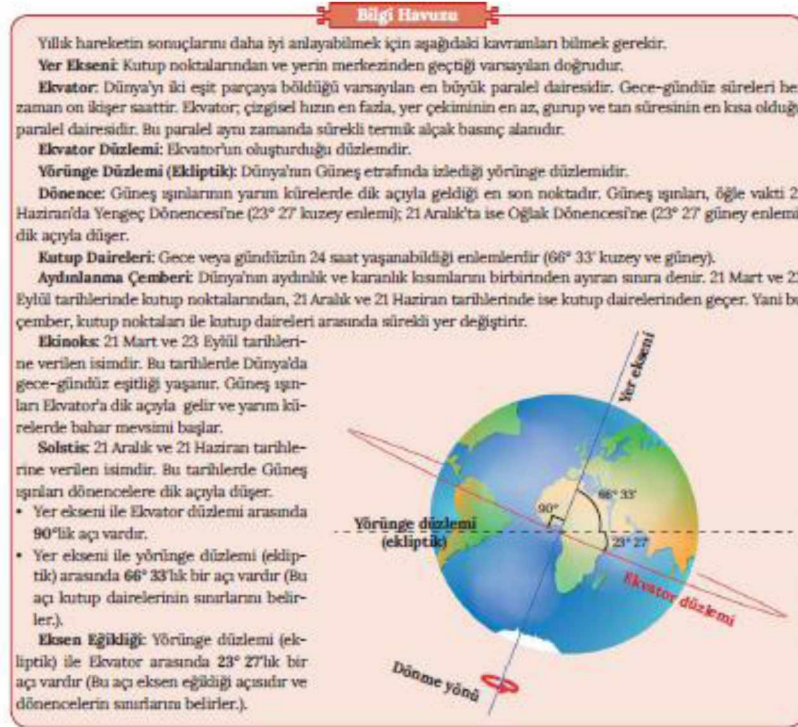
Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 85.

Ders kitabının 87. sayfasında yer alan “Dünya'nın günlük hareketinin sonuçları” başlıklı yazıda okyanuslarda halkalar oluşur cümlesi eksik sözcük kullanımından dolayı hatalıdır. Doğrusu ise “ okyanus akıntılarında halkalanmalar oluşur” olmalıdır.

Ders kitabının 89. sayfasında yer alan bilgi havuzunda; gurub yerine gurup ifadesi kullanılmıştır. Ekvator ya da herhangi bir paralel bir çemberdir. Yani netice itibarıyla çizgisel bir hattır. Çizgisel bir hattın alan olarak ifade edilmesi yanlıştır. Dolayısıyla burada kullanılması gereken ifade “Ekvator’un yakın çevresindeki yerler sürekli termik basınç alanlarıdır” şeklinde olmalıdır. Dönenceler tanıtılırken “Güneş ışınlarının yarım kürelerde dik açıyla geldiği en son noktadır.” Şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bu durum dönenceleri Dünya üzerinde yer alan sadece bir nokta gibi gösterir. Oysa “Güneş ışınlarının yarım kürelerde dik açıyla geldiği en son paralellerdir” şeklinde bir ifade kullanılmalıdır. Kutup daireleri tanıtılırken, “Gece veya gündüzün 24 saat yaşanabildiği enlemlerdir (66° 33' kuzey ve güney)” gibi tamamen yanlış bir ifade kullanılmıştır. Kutup Daireleri ile kutup noktaları arasında kalan tüm enlem ya da paralellerde yılda bir kez 24 saat gündüz; yılda bir kez de 24 saat gece yaşanır. Buradaki büyük yanlışlık aşağıdaki gibi düzeltilmelidir: “Kutup daireleri düzenli günlerin yaşandığı son paralellerdir. Bu paralellerde yılda bir kez 24 saat gündüz; yılda bir kez de 24 saat gece yaşanır. Burada düzenli günden kastedilen şey ise gece ya da gündüz süresinin en fazla 24 saat olmasıdır. 24 saati aşan gece ya da gündüz durumu varsa düzenli günler ortadan kalkar. Kutup daireleri aynı zamanda orta kuşak ile kutup kuşağını birbirlerinden ayıran paralellerdir” şeklinde bir ifade kullanılması tam ve doğru bilgi verilmesini sağlayacaktır. Ekinoks, herhangi bir tarihin ismi değil belirli tarihlerde ortaya çıkan durumun ismidir. Yani ekinoks 21 Mart ya da 23 Eylül’ün ismi değildir. Bu tarihlerde yaşanan gece-gündüz eşitliğine verilen isimdir. Ayrıca bu tarihler için “bahar başlangıç” ya da tek başına “bahar” tarihleri ifadesinin kullanılması yerinde olur. Aynı durum solstis tarihleri yanında gündönümü ifadesinin kullanılması için de geçerlidir (Şekil-25).

Yer eksenıyla ekliptik arasındaki açı için kutup dairelerinin; ekliptik ile ekvator arasındaki açı için de dönencelerin **sınırlarını belirler** ifadesi kullanılmıştır. Doğrusu “**yerlerini**” belirler olmalıdır. Zira belirlenen paralellerin sınırları değildir; aksine bu paraleller tropikal, orta kuşak ve kutup kuşaklarının sınırlarını belirleyen birer araçtır. Çünkü bir şeyin sınırlarının belirlenebilmesi için belirli bir alanının olması gerekir. Oysa paralellerin bir alanı yoktur zira onlar sadece birer çemberdir (Bayraktar, 2017:12-13).

Şekil-25: Coğrafya ders kitabında yer alan hatalı dil, anlatım ve üsluptan oluşan bilgi havuzu.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 89.

Ders kitabının 91. sayfasında yer alan “Yılın iklim şartları bakımından farklılık gösteren **bölümlerine** mevsim denir” ifadesi hatalı sözcük kullanımından dolayı anlamayı zorlaştırmaktadır. Bölüm; bir bütünü oluşturan parçaların her biri olarak tanımlanabilir. Oysa burada kullanılması gereken ifade “başı sonu belli ve bir özellik taşıyan zaman parçası” anlamına gelen **dönem** sözcüğü olmalıdır.

3.3. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme Özellikleri İle Bilişsel Düzey İlişkisi

Yeni öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının öğrenme, öğretme ve ölçme - değerlendirme özelliklerini belirlemek için 22 öğretmene yönelik olarak 11 maddeden oluşan Likert tipi bir anket yapılmıştır (Tablo-22). Anketin maddeleri ile sonuçlarına yönelik bulgular ve yorumlar aşağıda yer almaktadır:

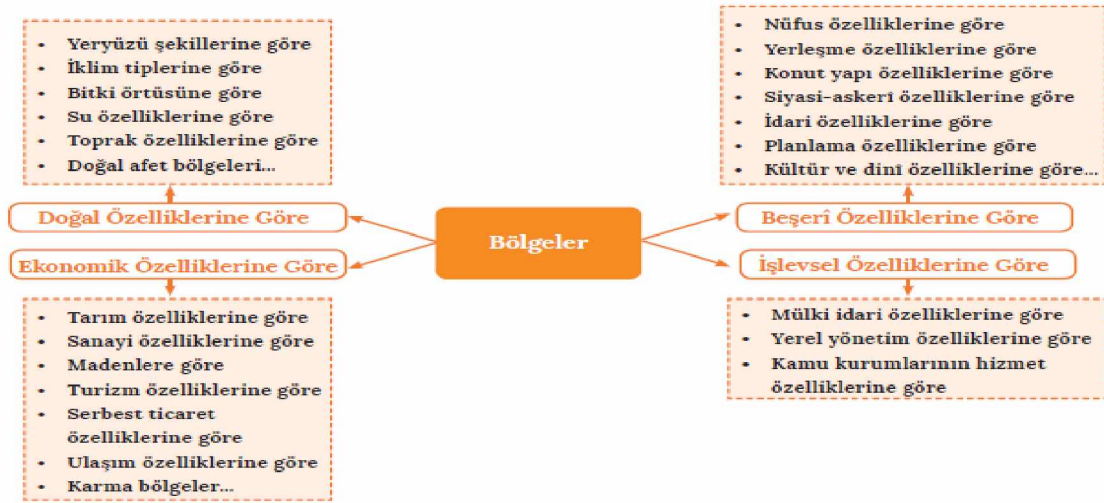
“Konular basitten karmaşığa doğru ele alınmıştır”, sorusuna öğretmenlerin %56’sı katılırken %44 gibi yadsınamaz bir oran katılmamıştır. Bu durum üzerinde “Dünyanın Şekli ve Hareketleri” bölümünün “Harita Bilgisi” bölümünden sonra anlatılmasından ileri gelmektedir. Henüz dünyanın şekli ile ilgili bilişsel bir şema oluşturamamış öğrenciler dünyanın düzleme aktarılmasını öğrenmede zorluk çekmektedirler.

“Kavramların yeterli bir şekilde açıklanmasına dikkat edilmiştir”, sorusuna öğretmenlerin %59’luk oranı katılırken %41’lik kısmı ise katılmamıştır. Daha önceki kitaplara nazaran kavramların açıklanmasında ileri gidilmiş olsa da öğretmenler bunu yeterli görmemektedirler. Ayrıca kitapta bilimsel bilgi ve dil, anlatım bilgisi eksikliğinden kaynaklı hatalı kavramlara rastlanmaktadır. Bu durum öğrencilerin kavramları yanlış veya eksik öğrenmesini doğurabilecek düzeyde görünebilir.

9. sınıf ders kitabında her ünite başında “Temel Kavramlar” adı altında bir bölüm yer almakta ve konuya ilişkin kavramlar maddeler halinde sıralanmaktadır. Böylelikle öğrenilecek kavramlar önceden duyurulurken öğrenciyi de bu kavramları araştırmaya ve düşünmeye yönelik bir yenilik yapıldığı görülmektedir.

Coğrafya bilimi içerisinde kavram öğrenimi hiç şüphesiz ki oldukça önemlidir. Konunun daha sağlıklı anlaşılması ve kazanımların ifade edilebilmesi açısından bu durum önem arz etmektedir. Öğrencilerin kavram öğrenmeye kanalize edilmesi başarıyı da artırma yolunda önemlidir. Bu bağlamda yapılan hazırlanan çeşitli uygulama ve kavram haritaları ile kavram öğrenme kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Yeni programa göre hazırlanmış olan 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı içerisinde de birçok kavram haritasına rastlanmaktadır (Şekil-26).

Şekil-26: Coğrafya ders kitabında ait bir kavram haritası.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 191.

“Konular için ayrılan süre öğrenme–öğretme faaliyetleri için yeterlidir”, daha önceki anketlerde de benzer nitelikte olan bir soruya öğretmenler katılmamışlardı. Yine aynı durum ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin %59 gibi oldukça fazla bir kısmı verilen sürenin yetersiz olduğundan bahsetmektedir.

“Noktalama işaretleri doğru kullanılmıştır”, sorusuna öğretmenlerin %68 gibi oldukça fazla bir kısmı katılmışlardır. Yapılan genel gözlemlerde de ders kitabında noktalama işaretlerinin yerinde ve doğru kullanıldığı gözlemlenmiştir.

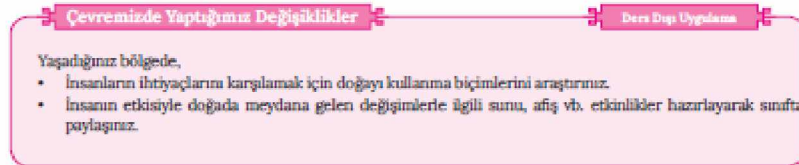
“Ders kitabı öğrenciyi düşünmeye ve sorgulamaya itmektedir”, sorusuna öğretmenlerin %68’ lik bir kısmı katıldıklarını beyan etmişlerdir. Coğrafya biliminin genel karakterinde düşünme ve sorgulamanın olması ders kitabına da bu durumun yansımaları sağlamıştır. Bu durum ayrıca öğrencinin bilişsel gelişimini de artıracak ve geliştirecek bir durum olma özelliği taşımaktadır.

“Verilen örnekler konu ile bağlantılı ve konuyu pekiştirir niteliktedir”, sorusuna öğretmenlerin %59’luk kısmı katılırken %41’lik kısmı ise katılmamışlardır. Coğrafya gibi zengin bir alana sahip olan bir bilimde örnek çeşitliliğinin önemi yadsınamaz. Bu bakımdan verilen örneklerin niteliğine yönelik olarak öğretmen görüşü yeterli fakat geliştirilmeli ve artırılmalı olarak değerlendirilebilir.

“Hazırlık çalışmaları öğrenciyi düşünmeye ve sorgulamaya itmektedir”, sorusuna öğretmenlerin %68 gibi bir oranı katılırken, % 32’ lik oranı ise katılmamışlardır. Bu bakımdan öğrenci bilişsel düzeyine uygun geliştirici nitelik taşıyan hazırlık çalışmaları olduğu durumu ortaya konulabilir.

“Ders kitabı öğrencinin bilgiyi ezberlemesine değil yapılandırmasına göredir”, sorusuna öğretmenlerin %56’ sı katılırken %44 gibi bir oranı katılmamıştır. Bu durum üzerinde konu yığınının fazla olması ve bilgiyi sorgulama faaliyeti yerine zaman zaman tek düze ve ezberci yaklaşımın yer alması etkili olmuştur. Geçmiş yıllarda yer alan ders kitaplarına nazaran yapılandırmacı anlayışı daha çok benimseyen bir ders kitabı olarak görünse de öğretmenler yalın bilginin azaltılması ve bunun yerine sorgulayıcı ve yapılandırıcı anlayışın daha da hakim olması düşüncesindedirler (Şekil-27).

Şekil-27: Coğrafya ders kitabına ait yaparak – yaşayarak öğrenme temelli uygulama.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 214.

“Ölçme ve değerlendirme araçları güvenilir ve geçerlidir”, sorusuna öğretmenlerin büyük bir kısmı katılmıştır. Fakat konunun bilimsel yöntemler ile de araştırılması ve bulgunun ortaya konulabilmesi için rastgele seçilmiş olan 2 ölçme ve değerlendirme bölümü Spss 15.0 demo programı ile geçerlik ve güvenilirlik sorgulamasına tabi tutulmuş ve hem geçerli hem de güvenilir olarak bulunmuştur.

“Kullanılan ölçme ve değerlendirme araçları yeterli çeşitliliğe sahiptir”, sorusuna öğretmenlerin %68 gibi büyük bir kısmı katılırken %32’lik kısmı ise katılmamışlardır. Genel gözlemler itibari ile de ölçme ve değerlendirme bölümlerinde; açık uçlu soru, çoktan seçmeli soru, boşluk doldurmaca gibi çeşitli ölçme araçlarına rastlanmıştır.

“Ders kitabında yeterli miktarda ölçücü soru yer almaktadır”, sorusuna öğretmenlerin %63'lük kısmı katılırken %37'lik kısmı ise katılmamışlardır. Bu durum üzerinde sadece ölçme değerlendirme bölümünde yer yer 40 soruya yaklaşan boyutta ölçme sorusunun yer alması ve konu içlerinde araştırmaya iten soruların yer alması etkili olmuş olarak görünmektedir.

Tablo-22: Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının öğrenme, öğretme ve ölçme - değerlendirme özellikleri.

Ders Kitabının Öğrenme, Öğretme ve Ölçme - Değerlendirme Özellikleri	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum	
	(f)	%	(f)	%	(f)	%	(f)	%
Konular basitten karmaşığa doğru ele alınmıştır.	5	%23	7	%32	6	%27	4	%18
Kavramların yeterli bir şekilde açıklanmasına dikkat edilmiştir.	7	%32	6	%27	5	%23	4	%18
Konular için ayrılan süre öğrenme – öğretme faaliyetleri için yeterlidir.	4	%18	5	%23	8	%36	5	%23
Noktalama işaretleri doğru kullanılmıştır.	9	%41	6	%27	5	%23	2	%9
Ders kitabı öğrenciyi düşünmeye ve sorgulamaya itmektedir.	7	%32	8	%36	5	%23	2	%9
Verilen örnekler konu ile bağlantılı ve konuyu pekiştirir niteliktedir.	7	%32	6	%27	5	%23	4	%18
Hazırlık çalışmaları öğrenciyi düşünmeye ve sorgulamaya itmektedir.	7	%32	8	%36	5	%23	2	%9
Ders kitabı öğrencinin bilgiyi ezberlemesine değil yapılandırmasına göredir.	5	%23	7	%32	6	%27	4	%18
Ölçme ve değerlendirme araçları güvenilir ve geçerlidir.	7	%32	8	%36	4	%18	3	%14
Kullanılan ölçme ve değerlendirme araçları yeterli çeşitliliğe sahiptir.	7	%32	8	%36	5	%23	2	%9
Ders kitabında yeterli miktarda ölçücü soru yer almaktadır.	6	%27	8	%36	5	%23	3	%14

Öğrenme öğretme faaliyetlerinin en önemli durumu kazanım elde etmektir. Coğrafya dersine ait kazanımlara ilişkin 22 öğretmen ile yapılan ankette

öğretmenlerin kazanımları çeşitli kriterlere göre değerlendirmesi istenmiştir (Tablo-23). 4'lü Likert tipi bir ölçeğin kullanıldığı ankette öğretmenler kazanımları büyük oranda coğrafya dersinin varoluş amacı ile örtüştürmüşlerdir. Görülmektedir ki dersin amaç ve hedefleri ile kazanımlar aralanmış ve iç içe bir yapı içerisinde verilmiştir. Kazanımların okul çevresi yada yerel imkanların coğrafya eğitiminde kullanılmasını ne ölçüde desteklediğine ilişkin soruda ise öğretmenlerin yadsınamayacak bir kısmı katılmamıştır. Bu duruma sebep olan durumun ders saati azlığı ve idare eksenli kaynaklandığı ve ayrıca çeşitli bürokratik izin problemlerinin de ders dışı öğrenmeyi güçleştirmesinden ileri geldiği fikri ağır basmaktadır. Kazanımların programda ön görülen coğrafi becerileri ne ölçüde karşılayacağına ilişkin olarak öğretmenler genel olarak olumlu görüş beyan etmişlerdir. Kazanımların coğrafi kavramları öğrenmeyi ne ölçüde karşılayacağına ilişkin ise genel olarak kısmen cevabı ağır basmıştır. Buradan çıkarılacak sonuç şudur ki kavram öğrenmede kazanımların yeterli olmadığı fikrinin kabul görmüş olduğudur. Bu durum kazanım-zaman ilişkisi içerisinde değerlendirilebilir. Zira bazı kazanımlara ayrılan zaman kısıtlı gibi algılanmaktadır. Zamansal bu problem uzun zamandır bütün öğretmenlerinde dile getirdiği bir durumdur. Yeterli zamanın oluşturulamaması kavram öğrenmeyi de olumsuz yönde etkilemektedir. Kazanımların ne ölçüde tutarlı olduğuna ilişkin soruya ise öğretmenler kazanımların tutarlı olduğu fikrinde büyük oranda birleşmişlerdir. Dikkat çekici sonuç kazanımların programda öngörülen değer ve tutumları ne ölçüde kazandıracığı sorusuna verilen cevaplarda çıkmıştır. Bu soruya verilen cevaplar genelde kazanımların değer ve tutumları kazandırmada etkisinin az olacağı noktasındadır. Tabi ki burada şu noktaya dikkat etmek gerekir bireyin ahlaki değer, etik kurallar, milli ve manevi algıları erken yaşta şekillenmektedir.

Çocukların ahlak gelişiminde dikkat edilecek en önemli nokta, çocuk yaştan başlayarak ahlak kurallarına inanmaları, bunlara karşı olumlu bir tavır geliştirmeleri ve bunları uygulama alışkanlığı kazanmaları gerekir. Her toplumun kendine özgü ahlak kuralları vardır. Her birey küçük yaştan başlayarak içinde büyüdüğü toplumun ahlak kurallarına göre iyi ve doğru sayılan davranışları yapmayı öğrenir. Çocuk bunu

anne, baba ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinden öğrenir (<http://www.gelisimuzmani.com>, 2018).

Buradan da anlaşılacağı gibi bireyin ahlak gelişimi büyük oranda erken yaştaadır. 9. sınıfa gelmiş bir öğrenci yalnızca ahlaki gelişimi içerisinde ki aksaklıkları giderebilir veya ahlaki pekiştirmeye yönelir. Bu açıdan kazanımlar değer ve tutumları kazandırmada başarılı olabileceği ancak bunun temelinin önceden atılmış olması gerektiği fikri olumlu görülebilir.

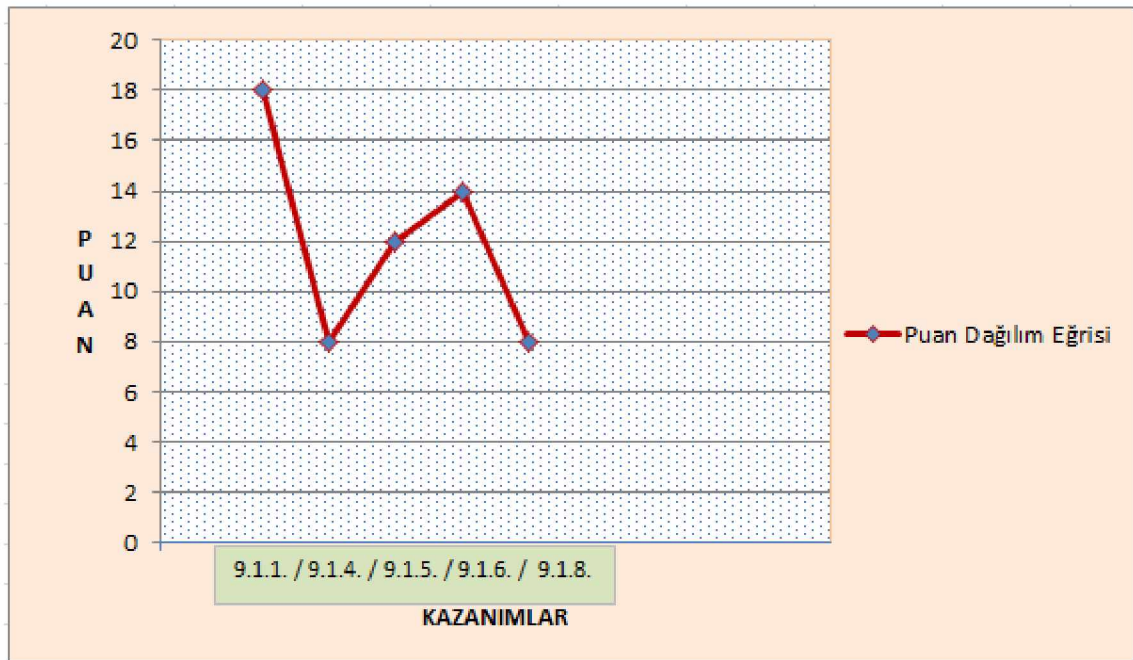
Tablo-23: Coğrafya dersi kazanımlarına ilişkin öğretmen görüşleri.

Kazanıma İlişkin Maddeler	Tamamen	Kısmen	Az	Hiç
Kazanımlar Coğrafya dersinin varoluş amaçlarına ne ölçüde uygundur?	8*	6	5	3
Kazanımlar okul çevresi veya yerel şartların eğitimde kullanılmasını ne kadar desteklemektedir?	5	7	7	3
Kazanımlar Coğrafi becerileri ne ölçüde kazandırabilecek seviyededir?	7	6	6	3
Kazanımlar Coğrafi temel kavramları ne ölçüde kazandırabilecek seviyededir?	5	8	6	3
Kazanımlar birbirleri arasında ne ölçüde tutarlıdır?	9	6	5	2
Kazanımlar programda yer alan değer, tutum ve davranışları ne ölçüde kazandırabilir?	4	6	8	4

* Rakamlar kişi sayısını ifade etmektedir.

Öğrenme-öğretme süreci zengin etkinlikler ile donatılması ve sınıf dışı çalışmalar Coğrafya öğrenimi açısından son derece önemlidir. Özellikle bazı kazanımlarda öğrencilerin başarılı olamadığı net bir şekilde görülmektedir. Şüphesiz bunların başında “Dünyanın şekli ve hareketleri” ile “Coğrafi konum” konularına ait kazanımlar gelmektedir. Genelde öğrenciler bu konulara ilişkin kazanımları elde etmede zorluk yaşamaktadırlar. Derse ilişkin yazılı ölçme ve değerlendirmelerde bu durumu açıkça göstermektedir. Durumun bir örnek üzerinden anlaşılabilmesi için 2017-2018 eğitim öğretim yılı birinci yarı yıl son yazılı sınavında öğrencilerin Coğrafya dersi kazanımlarına ilişkin aldıkları puanların dağılımı incelenmiş ve grafik haline getirilmiştir (Şekil-28).

Şekil-28: Coğrafya dersi kazanımlarına ilişkin yazılı sınav ortalaması puan dağılımı.

Açıklama: Grafiğe ilişkin sayısal veriler Ali Aşık Çok Programlı Anadolu Lisesi 9. sınıf öğrencilerine 2017 -2018 eğitim öğretim yılı I. yarı yıl için uygulanan son yazılı sınavdan puan ortalaması olarak alınmıştır. Sınav 100 puan üzerinden ve 5 sorudan oluşmuştur. Her sorunun doğru cevabı 20 puandır.

Grafikten anlaşılacağı gibi 9.1.4 ile gösterilen “*Koordinat sistemini kullanarak zaman ve yere ait özellikler hakkında çıkarımlarda bulunur*” kazanımına ilişkin soru ile 9.1.8. ile gösterilen “*Dünya’nın şekli ve hareketlerinin etkilerini*

değerlendirir” kazanımına ilişkin soruya doğru cevap vermekte zorlanmışlardır. Her iki sorudan öğrenciler ortalama ancak 8 puan alabilmişlerdir. Daha öncede açıklandığı gibi bu iki kazanım türünde öğrenciler her programda zorluk yaşamışlardır. Bu konulara ait kazanımlar öğrenciye kazandırılacak kazanım seviyesinin üzerinde nitelendirilmektedir. Kazanımlar Coğrafi temel kavramları ne ölçüde kazandırabilecek seviyededir? Sorusuna 5 öğretmenin tamamen katılması bu durumu göstermektedir.

Yapılan gözleme bağlı olarak yenilenen coğrafya öğretim programına göre hazırlanan 9. sınıf ders kitabında kazanıma ilişkin bir takım hata ve çelişkilerde görülmüştür. Özellikle kitabın geneline yayılmış olan çıkmış ÖSYM sorularının kitapta yer alması kazanımın amaçları ile çelişmektedir. Kitabın 76. sayfasında yer alan eğitim hesaplama konulu içerik; kazanım ve açıklamalarında yer almamaktadır. Ayrıca kitapta 93. sayfada yer alan “21 Mart Nevruz Bayramı” konulu okuma parçasının hem kazanımlar ile ilişkisi kurulamamış hem de değerler ve tutumlar ile bağdaştırılamamıştır. Metinde Nevruz Bayramının Ramazan ve Kurban bayramları ile bağlantılı olan Arefe günü ile ilişkilendirilmesi anlamsızdır. Ayrıca metinde geçen “Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar resmi törenlerle kutlanan Nevruz, sonraki dönemlerde gereken ilgiyi görememiştir. Bunda tarihi ve kültürel bağlarımızdan uzaklaşmamız vb. sebepler etkili olmuştur” cümlesi cumhuriyet ve değerlerimiz açısından oldukça manidardır ve eğitim felsefesine aykırıdır (Şekil-29).

Şekil-29: Coğrafya ders kitabına ait “21 Mart Nevruz Bayramı” konulu okuma parçası.

21 Mart Nevruz Bayramı
Okuma Parçası

Dünyanın köklü kültür ve medeniyetine sahip milletlerinden biri olan Türk milletinin, kendine özgü inanç, örf, âdet ve gelenekleri vardır. Türklerin dünya medeniyetine bahşettiği önemli geleneğinden biri Nevruz geleneğidir. Türkler; gece ve gündüzün eşit olduğu 21 Mart gününü yılın ilk günü kabul etmiş ve binlerce yıl bu günü, "Yeni Gün" veya "Ergenekon Günü", "Çağan", "Ulusun Ulu Günü" gibi adlarla yılbaşı olarak kutlaya gelmişlerdir. Dünyanın en eski bayramlarından biri olan Nevruz, dini bir bayram olmaktan öte bir halk bayramıdır.

Nevruz, 21 Mart tarihinde Orta Asya'dan Balkanlara kadar birçok topluluk tarafından baharın gelişini müjdeleyen bir bayram olarak kutlanmaktadır. Kışın beyaz kefenini giymiş yeryüzünün baharla birlikte yeniden hayat bulmasını, ağaçların çiçek açmasını, her tarafın bir renk cımbışı halinde rahmet ve bolluğa bürünmesinin başlangıcıdır Nevruz. Nevruz Bayramı'nda su ve ateşin bize bahşedilen iki önemli nimet olduğunun göstergeleri de mevcuttur. Suyun hayatı ve temizliği temsil ettiği düşünülürken arife gününde yıkama, suyun üzerinden atlama vb. durumlar; bu günde yapılan etkinliklerden bazılarına örnek verilebilir. Aynı şekilde ateş de Türklerde diriliğin, temizliğin, yaşamın alameti kabul edilmiştir. Nevruz Bayramı; yakılan ateşin üzerinden atlama, demir dövme, demiri ateşe sokma gibi etkinliklerle de yurdun dört bir yanında kutlanmaktadır.

Aynı zamanda Nevruz; Türklerin tarih sahnesinden silinmek üzere hapsedildikleri Ergenekon'dan, yalnız kat demir madenini yaktıkları ateşle eriterek kurtulmalarının hem mevsim olan bahara hem de neslin devamı olan hayat baharına kavuşmalarının adıdır.

Seçukdular ve Osmanlılar döneminde de Nevruz geleneğine önemiyet verilmiştir. Bu dönemlerde "Nevruzîye" denilen şiirler yazılmış, padişaha ve önemli kişilere "Nevruzîye Peşkeşi" denilen armağanlar sunulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar resmi törenlerle kutlanan Nevruz, sonraki dönemlerde gereken ilgiyi görememiştir. Bunda tarihi ve kültürel bağlarımızdan uzaklaşmamız vb. sebepler etkili olmuştur. Bu olumsuzluklara rağmen Nevruz, Anadolu'nun güzide şehirlerinde çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Söğüt ve çevresi, Manisa, Iğdır, Kars, Ankara vb. şehirlerimizde tarihi ve kültürel ata yadigarı bu bayramımızın esintilerini görmek mümkündür.

Sonuç olarak Türklerin dünya medeniyetine armağan ettiği bu bayram; kimi topluluklara göre baharın müjdecisi, kimilerine göre bolluk ve bereketin, kimilerine göre de uyanış ve dirilişin simgesidir. Diğer yandan Nevruz; suyu, ateşi, toprağı, havayı ve bunca nimeti veren yaratana karşı teşekkürümüzün bir ifadesidir.

Türk milleti için önem taşıyan bu kıymetli geleneğimizi korumalıyız, geliştirmeliyiz ve bütün incelikleriyle yaşatmalıyız.

(Konteyner ortamından alınmıştır.)

Nevruz ile birlikte havalar ısınmaya, karlar erimeye, toprak yeşermeye, ağaçlar çiçek açmaya ve göçmen kuşlar yuvalarına dönmeye başlar.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 93.

3.4. Coğrafya Dersi Yeni Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Olan Ders Kitabının Teknik, Tasarım ve Görsel Açından Özellikleri İle Bilişsel Düzey İlişkisi

Yeni öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının teknik, tasarım ve görsel açıdan önemini belirlemek için 22 öğretmene yönelik olarak 11 maddeden oluşan Likert tipi bir anket yapılmıştır (Tablo-24). Anketin maddeleri ile sonuçlarına yönelik bulgular ve yorumlar aşağıda yer almaktadır:

“Görsel unsurlar kitabın içeriğini desteklemektedir”, sorusuna öğretmenlerin %73'lük kısmı katılmıştır. Yapılan genel gözleme bağlı olarakta kitap içeriğinin yer alan görsel unsurlar ile desteklendiği söylenebilir.

“Tablolar, şekiller ve grafikler okunur ve anlaşılır şekildedir”, sorusuna öğretmenlerin %59' u katılırken yadsınamaz bir oran olarak %41'i katılmamıştır. Bu durum kitapta yer alan bazı şekillerin yeterli anlaşılabilirliğe sahip olmayışından ileri gelmektedir. Bu durum baskı kalitesi ve büyüklük ile de ilgilidir.

“Harflerin büyüklüğü ve satır araları öğrenci seviyesine uygundur”, öğretmenlerin %86'sı katılmıştır. Oranın bu denli yüksek çıkması ders kitabının öğrenci seviyesine uygun harf büyüklüğü ve satır aralığına sahip olduğunu göstermektedir.

“Haritalar görsel açıdan anlamaya uygundur”, sorusuna öğretmenlerin %68 gibi bir kısmı katılsa da %32'lik kısmı katılmamıştır. Genel olarak ders kitabında haritalar anlaşılır olsa da öğrenci bilişsel düzeyine uygun olmayan ve hatalı olarak nitelendirilebilecek haritalarda yer almaktadır. İlerleyen kısımda bu tip haritalara yer verilecektir.

“Haritaların büyüklüğü yeterlidir”, sorusuna öğretmenlerin %68 gibi bir kısmı katılmış %32' lik kısmı katılmamıştır. Ders kitabı bir çok haritayı barındırmaktadır. Bu açıdan verimli bir ders kitabı olsa da ders kitabında yer yer haritaların boyutunun küçük olmasından kaynaklanan sorunlarda vardır. Bazı haritaların boyutunun küçük olması harita üzerinde ki yazıları okumayı dahi zorlaştırmaktadır.

“Yazı stili süsten arınmış ve sadedir”, sorusuna öğretmenlerin %86 gibi oldukça yüksek bir orana sahip kısmı katılmıştır. Bu durum ders kitabının yalın bir yalın bir anlatıma sahip olduğunu göstermektedir.

“Görsel unsurlar ilgi çekicidir”, sorusuna öğretmenlerin %73 gibi yüksek bir orana sahip kısmı katılmışlardır. Genel olarak görseller öğrenci dikkatine yönelik ve ilgiyi çeken niteliktedir görüşü kabul görmektedir.

“Görsel malzemeler renk uyumuna sahip ve net bir baskıya sahiptir”, sorusuna öğretmenlerin %59'luk kısmı katılırken, %41 gibi yadsınamaz bir kısmı ise katılmamıştır. Kitapta yer alan bazı görsel unsurlar baskının kalitesizliği veya

görüntü pixel özelliğinden dolayı net bir baskıya sahip değildirler. İlerleyen kısımda bu tip görsellere yer verilecektir.

“Kitabın dış kapağı kaliteli kartondan, sayfalar ise kaliteli kağıttandır”, sorusuna öğretmenlerin %86 gibi büyük bir kısmı katılmıştır. Yapılan incelemelerde de görülmektedir ki ders kitabı ücretsiz olmasına rağmen kaliteli olarak nitelendirilebilecek bir karton ve kağıda sahiptir.

“Öğrenci dikkatini dağıtacak unsurlar yer almaz”, sorusuna öğretmenlerin %86 gibi büyük bir kısmı katılmıştır. Genel olarakta ders kitabının konudan kopuk ve anlamsız unsurlar barındırmadığı söylenebilir.

“Bir konuya ait görsel unsurlar kendi arasında anlamlı bir bütün oluşturur”, sorusuna öğretmenlerin %86 gibi büyük bir kısmı katılmıştır. Görsellerin sıklıkla yer aldığı ders kitabında konu içerisinde yer alan görseller birbirini tamamlayıcı ve bütünlük oluşturucu niteliktedir.

“Görsel araçların yerleşmesinde sayfa düzenine dikkat edilmiştir”, sorusuna öğretmenlerin %82’lik kısmı katıldıklarını beyan ederken, %18 gibi az bir orana sahip kısım ise katılmamıştır. Profesyonel destek ile hazırlandığı düşünüldüğünde ve ders kitabı sayfa sayfa gözden geçirildiğinde görsel araçların sayfalarda yer aldığı konum ve yazı ile bütünleşmesi uygun bir görsel tasarıma sahip olarak düşünülmektedir.

“Kitabın kapağı ilgi çekici ve mesaj verici niteliktedir”, sorusuna verilen cevaplar ilgi çekicidir. Öğretmenlerin yarısından azı katılmışlardır. %45’i katılırken %55 gibi bir orana sahip öğretmen grubu katılmamıştır. Ders kitabının kapağı oldukça sade ve coğrafya bilimi adına bir mesaj içermeden uzak olarak nitelendirilebilir.

Tablo-24: Yeni Coğrafya öğretim programına göre hazırlanmış olan 9. sınıf ders kitabının biçimsel görünüm özellikleri.

Ders Kitabının Biçimsel Görünümü	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum	
	(f)	%	(f)	%	(f)	%	(f)	%
Görsel unsurlar kitabın içeriğini desteklemektedir.	7	%32	9	%41	4	%18	2	%9
Tablolar, şekiller ve grafikler okunur ve	6	%27	7	%32	5	%23	4	%18

anlaşılır şekildedir.								
Harflerin büyüklüğü ve satır araları öğrenci seviyesine uygundur.	9	%41	10	%45	3	%14	0	%0
Haritalar görsel açıdan anlamaya uygundur.	7	%32	8	%36	5	%23	2	%9
Haritaların büyüklüğü yeterlidir.	7	%32	8	%36	5	%23	2	%9
Yazı stili süsten arınmış ve sadedir.	10	%45	9	%41	2	%9	1	%5
Görsel unsurlar ilgi çekicidir.	7	%32	9	%41	4	%18	2	%9
Görsel malzemeler renk uyumuna sahip ve net bir baskıya sahiptir.	6	%27	7	%32	5	%23	4	%18
Kitabın dış kapağı kaliteli kartondan, sayfalar ise kaliteli kağıttandır.	8	%36	11	%50	2	%9	1	%5
Öğrenci dikkatini dağıtacak unsurlar yer almaz.	9	%41	10	%45	3	%14	0	%0
Bir konuya ait görsel unsurlar kendi arasında anlamlı bir bütün oluşturur.	8	%36	11	%50	2	%9	1	%5
Görsel araçların yerleşmesinde sayfa düzenine dikkat edilmiştir.	9	%41	9	%41	2	%9	2	%9
Kitabın kapağı ilgi çekici ve mesaj verici niteliktedir.	4	%18	6	%27	8	%37	4	%18

Yenilenen öğretim programına göre hazırlanan 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan görsel unsurlar genel hatları ile öğretim faaliyetleri ve öğrenci bilişsel düzeyine uygun olsa da bazı görsellerde çeşitli hatalara veya görüntü kalitesinden kaynaklanan sorunlara rastlanmaktadır. Bu tip görseller içeriği yeterince destekleyemeyip öğretim faaliyetlerine de olumsuz etki etmektedir. Aşağıda bu tip görsellere yer verilmiştir.

Ders kitabının 22. Sayfasında bulunan ve bölgeler coğrafyası başlığı altında ele alınan harita baskı kalitesizliğinden, renk kalitesizliğinden ve boyutunun küçük

olmasından dolayı anlaşılır değildir. Haritada gösterilen yerler anlaşılammakta hatta lejant hiç okunmamaktadır (Şekil-30).

Şekil-30: Coğrafya ders kitabı “Bölgesel Coğrafya” başlığı altında yer alan harita.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 22.

Ders kitabının 131. sayfasında yer alan ve bulut tiplerinin gösterildiği görsel hatalıdır. Görsel içeriği hatalı yansıtmakla kalmayıp öğrencilerin öğrenmelerini ve bilgiyi kodlamalarını yanlış bir çerçevede yapmalarına neden olmaktadır. Bulutların çizimine dikkat edilmemiş, bulutların altı olması gereken gibi düz çizilmemiş ve kümülonimbus bulutunun normal şartlarda üstü de düz olması gerekirken o şekilde çizilmemiştir (Şekil-31).

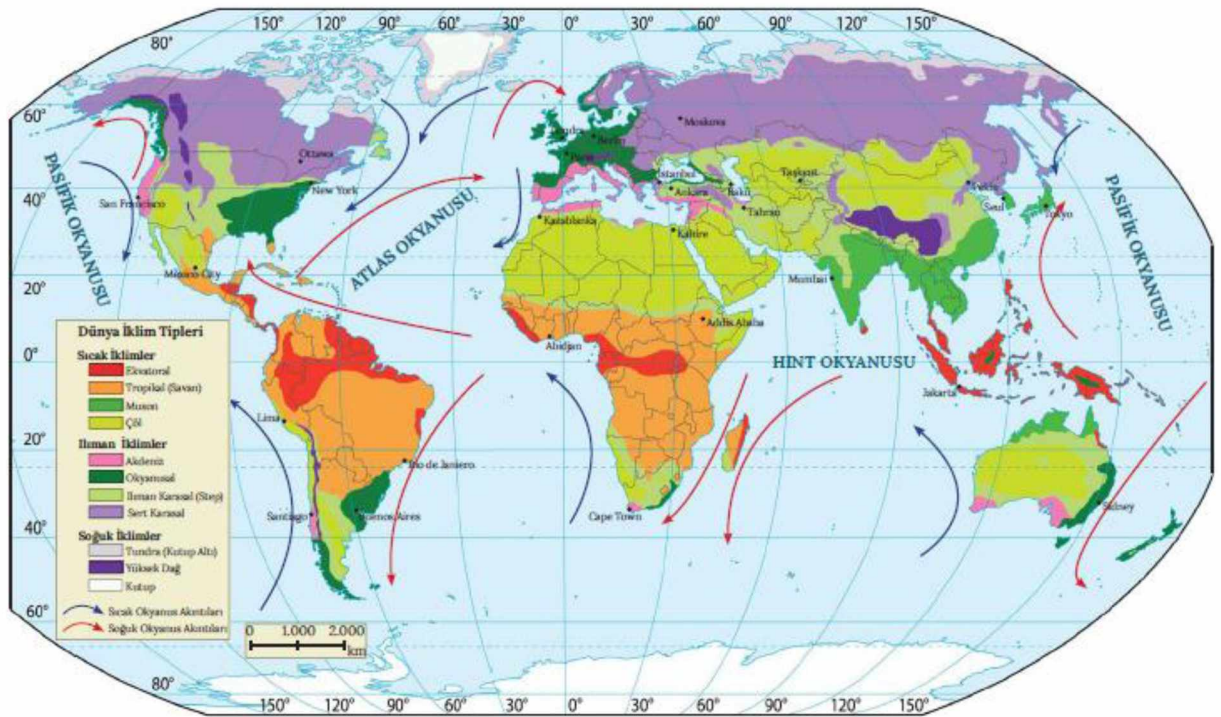
Şekil-31: Coğrafya ders kitabına ait bulut tipleri görseli.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 131.

Ders kitabının 136–141. sayfaları arasında yer alan dünya iklim haritası hatalı hazırlanmış ve gerçeği yansıtmayan bir haritadır. Ilıman karasal iklimin gösterildiği renk ile çöl ikliminin gösterildiği renk yakın tonda olduğu için iki iklim birbirine karışmaktadır. Ilıman Okyanusal iklimin gösteriminde yanlışlık yapılmış ve Güney Amerika kıtasının batı kesiminde Okyanusal iklimin gösterildiği yerde kayma olmuştur. Güney Amerika kıtasında ılıman Okyanusal iklim biraz daha güneyde yer almalıydı. Akdeniz ikliminin gösteriminde de hata yapılarak Portekiz’ in kuzey batı kesimlerinde Akdeniz ikliminin görüldüğü izlenimi oluşturulmuştur (Şekil-32).

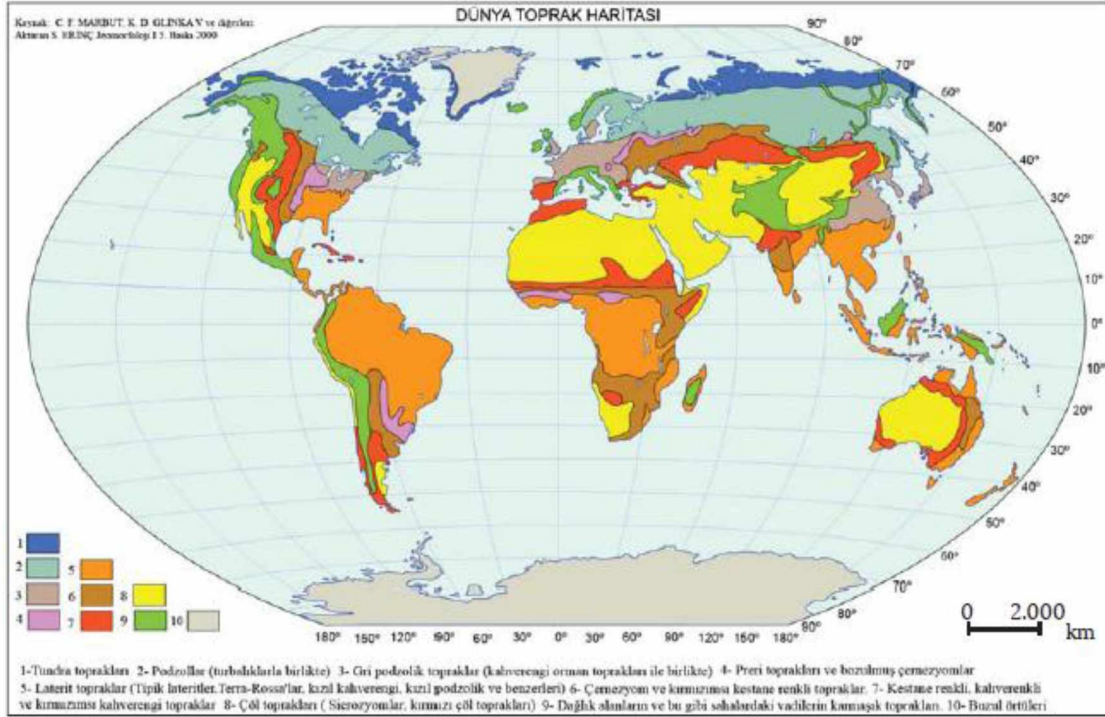
Şekil-32: Coğrafya ders kitabına ait dünya iklim tipleri haritası.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 136-141.

Ders kitabının 193. Sayfasında yer alan toprak özelliklerine göre bölgelerin sınıflandırıldığı haritanın lejant bölümü yazı boyutunun çok küçük olmasından dolayı okunamamaktadır (Şekil-33).

Şekil-33: Coğrafya ders kitabına ait toprak tiplerine göre bazı bölgeler haritası.

Kaynak: MEB Ortaöğretim kurumları 9. Sınıf Coğrafya ders kitabı, 2017: 193.

Ders kitabının son sayfasında yer alan Türkiye haritasında yön okunun yer almaması çok büyük bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca ders kitabının son sayfalarında yer alan Dünya Siyasi ve Dünya Fiziki haritalarının ölçeğinin küçük olmasından dolayı anlaşılabilirliği düşük kalmıştır. Ayrıca bu haritaların baskı kalitesi de istenilen düzeyde bulunmamıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya ilişkin bulunan bulgular değerlendirilmiş ve bulgulara ilişkin bir takım sonuçlar ortaya konulmuştur. Elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Ders kitabı yapılandırmacı anlayışa bağlı kalınarak aktif öğrenme teknikleri ile bezenmiştir. Kavram haritaları, bulmacalar, balık kılçığı tekniği, altı şapka tekniği, performans ödevleri ve projeler ile öğrencinin bilgiyi yapılandırması sağlanmaya çalışılmıştır. Afiş hazırlama, tablo oluşturma vb. etkinlikler ile de yaparak – yaşayarak öğrenme ortamı hazırlanmıştır. Böylelikle öğrencinin bilgiyi kendisinin elde etmesi sağlanmıştır. Öğrenci sıkılarak ve ezberleyerek öğrenmek yerine daha zevkli ve istekli bir şekilde bilgiyi yapılandırmaktadır. Fakat bütün bu durumlara karşın ders kitabında sınıf içi yaparak - yaşayarak öğrenme etkinlikleri yetersizdir.

Artvinli (2007) yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmış ve öğretmenlerin dersin işlenmesine yönelik öğrenci merkezli bir anlayışı desteklediklerini aktarmıştır.

Bağcı (2008) yaptığı çalışmada 9. sınıf coğrafya ders kitabının yoğun bir konu bütünlüğüne sahip olduğunu ve hem 2005 programı hem de önceki programda ders saatinin yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Yapılan bu çalışmada görülmektedir ki; yeni ders kitabında konuların anlatılması arasında denge kurularak, herhangi bir konunun fazla yada az yer kaplaması önlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda öğretim programında konu dağılımı oransal ve süre bazında yer almıştır. Kendi içinde konu dağılımı dengeli olsa da genel hatları ile konu yoğunluğunun devam ettiği aşıkardır. Bu konu yoğunluğu öğrencilerin yoğun bir içerik ile karşılaşmasına ve öğrenci bilişsel düzeyi de düşünüldüğünde öğrenme – öğretme sürecinin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Haftalık ders saatinin az olması da konuların yeterli öğrenilmesini olumsuz etkilemektedir.

Coğrafi beceri, değer ve davranışların verilmesine yönelik bir kitap olmasına dikkat edilmiş fakat öğretim programında belirtilen değerler kitap içerisine yeterince özenilerek aktarılmamıştır. Fakat eski ders kitapları ile kıyaslandığında değerlerin daha fazla işlendiği gerçeği göz önündedir. Coğrafi becerilerin yükseköğretime hazırlık niteliği taşıdığına öğretmenler tarafından ifade edilmesi ders kitabının yardımcı kaynaklardan öğrencileri uzaklaştırmaya çalıştığını kanıtlar niteliktedir. Zira öğrenciler ders kitabını üniversiteye hazırlığa etkisi oranında seveceklerdir.

Şengül (2007) yaptığı çalışmada öğrencilerin genel olarak coğrafya dersine karşı ilgisiz oldukları ve yeterli ölçüde sevmedikleri sonucuna varmıştır. Bu durum öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarının dikkate alınması ile ilgilidir. Oysa yapılan bu çalışma kapsamında öğretmenler ders kitabında öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına göre düzenleme yapıldığını belirtmişlerdir. Bu açıdan Şengül'ün ulaştığı sonuç ile bu çalışmanın bulguları arasında bir uyumsuzluk doğmaktadır.

Ders kitabında özellikle Beşeri Coğrafya ve Ekonomik Coğrafyaya ait istatistiksel verilen sürekli değişmesine göre değişimlerin yapıldığı güncel bir kitap olmasına dikkat edilmiştir. Top (2009) yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmış ve coğrafya ders kitabının güncel olması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Teknolojik ve interaktif donatılarla içeriğin zenginleştirilmesine ve öğrenimin kalitesinin artırılmasına dikkat edilmiş ve daha önce kitaplarda görünmeyen teknolojik yaklaşımlar gerçekleştirilmiştir. Özellikle günümüzde son derece öne çıkmış olan Kare Kod uygulamasının kitap içerisinde ele alınması önemli bir gelişmedir. Daha önceki coğrafya ders kitaplarında yer almayan coğrafi bilgi sistemleri (CBS) konusunun yer alması ders kitabının modernizasyonu, teknolojik oluşu ve günümüz dünyasına entegrasyonu açısından oldukça önemlidir.

Teyfur (2009) “9. Sınıf Coğrafya Dersinde Bilgisayar Destekli Öğretimin Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi” konulu çalışmasında oluşturduğu kontrol ve deney gurubuna yönelik bir çalışma uygulamış ve bilgisayar destekli öğrenen deney gurubunun başarısının kontrol gurubu ile

karşılaştırıldığında anlamlı olduğu sonucuna varmıştır. Bu bakımdan içeriğin teknolojik veriler ile donatılması önemlidir.

2. Ders kitabında; söz dizimin kurallı olmasına, imla kurallarının doğruluğuna ve noktalama işaretlerinin yerinde kullanılmasına dikkat edilmiştir. Ders kitabında paragraflar ve cümleler kısa, sade ve akıcı tutulmuş böylelikle öğrencilerin bilişsel düzeyine uygun olması sağlanmıştır. Ders kitabında Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılmıştır. Öğrencinin bilgiyi anlaması ve anlamlandırması bilginin doğruluğu oranında aktarımı ile de aynı oranda bağlantılıdır. Bu açılarından ders kitabı öğretmen görüşlerine göre öğrenci bilişsel düzeyine uygun bulunmaktadır.
3. Coğrafya ders kitabı; basitten – karmaşığa, kolaydan – zora ve yakından – uzağa ilkelerine uygun olarak hazırlanmaya çalışılması konularında ki hassasiyetler ile birlikte ders kitabı öğrencinin bilişsel düzeyine uygun bir yapıya bürünmüştür. Böylelikle ders kitabının öğrenci bilişsel düzeyi ile arasındaki ilişki kuvvetlenmiş ve bilgilerin anlaşılması ve yorumlanıp değerlendirilebilmesi hususunda öğrencilere uygun bir kaynak olarak ders kitabı ortaya çıkarılmıştır. Ancak somuttan soyuta olması hususunda yeterli etkinlik olmaması ve özellikle “Coğrafi Koordinat Sistemi” ile “Dünya’ nın Şekli ve Hareketleri” bölümlerinin aşırı soyut kalması öğrenci bilişsel düzeyine uygun olmamasına ve anlaşılmasına yönelik aksaklıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Alaz’ın (2007) yaptığı çalışma sonucunda elde ettiği bulgularla da bu durumlar örtüşmektedir. Alaz yaptığı çalışmada görselliğin ve etkinliklerin kullanımının coğrafya dersine karşı tutumu ve başarıyı etkilediğinden bahsetmiştir.

Konular, üniteler ve kazanımlar hayatın içinden ve uygulanabilir bir yapıya bağlı kalınarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Coğrafya dersinin günlük hayat ile bağlantılı olmasından ötürü, kazanımların verilmesine yönelik kitapta yerel vurgular ele alınmakta ve güncel bilgilere dahi yer verilmektedir. Ancak ders kitabı yine de coğrafya ne işe yarar? Coğrafi

bilgiyi hayatımızda nasıl kullanırız? sorularına cevap vermede yetersiz kalmaktadır.

Yiğit (2010) yaptığı çalışmada öğretmen anketine dayanarak 9. sınıf coğrafya konularının bir eğitim – öğretim yılında rahatlıkla işlenebileceğini ve haftalık ders saatinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Oysaki bu çalışma kapsamında yapılan öğretmen anketi göstermektedir ki öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (%95) haftalık ders saatinin yetersiz olduğunu düşünmektedir.

4. Coğrafya biliminin görselliğe dayalı olarak öğreniminin önemli olmasından dolayı kitap zengin bir görsel içerik ile donatılmıştır. Coğrafi olay ve olgulara ait kullanılan harita, grafik, fotoğraf, şekil vb. görseller yeterli miktarda ders kitabında yer almıştır.

Öğretmen görüşleri çerçevesinde kitap içerisinde yer alan fotoğraf, grafik, harita, plan vb çalışmalar bilimsel içerikle ilişkili ve öğretici niteliktedir. Ders kitabında kullanılan şekil, şema, fotoğraf vb görseller öğrencilerin soyut kavramları somutlaştırmasına yardımcı olmaktadır. Fakat bir takım görsellerin hazırlanmasında profesyonellikten uzaklaşmış ve bilimsellik ile çelişen durumlar ortaya çıkarılmıştır. Kayabaşı (2003), şekil, grafik, resim ve tabloların konu hakkında bilgi verdiği ama dikkat çekici ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı nitelikte olmadığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu açıdan ortaya konulan bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile çelişmektedir.

Görsel malzeme genel olarak; renk uyumuna sahip, açık, anlaşılır ve net bir baskı özelliğine sahip olmakla beraber bazı görsellerde baskı kalitesizliği ve renk uyumsuzluğu yer almaktadır. Bu durum öğrencinin derse olan ilgi, isteğini azaltmaktadır. Ancak haritaların bir kısmının boyutunun küçük olması ve haritada olması gereken unsurların dikkate alınmadan hazırlanmış olması içerik ile çelişmelere yol açmakta ve anlaşılabilirliği zorlaştırmaktadır. Özellikle günümüz dünyasında dünyayı ve evreni tanıma haritanın önemi bilindiğinden daha başarılı bir harita okuryazarlığı ortaya konulmasına yönelik etkinliklerin olması gerektiği de vurgulanmalıdır.

Özel (2003) kitaba alınan haritaların daha büyük ebatlarda, daha açık, net, canlı çizgiler kullanılması ve açıklayıcı bilgiler bulundurulması gerektiği

sonucuna ulaşmıştır. Bu bakımdan bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Kitabın dış kapağı kaliteli karton, kırışık olmayan ve katlanmayan bir malzemedен yapılmış, sayfalarda kullanılan kağıt ve baskı kalitesi iyi düzeydedir. Fakat kapak coğrafya dersinin muhtevassından uzaktır. Öğrenci ilgisini çekmemekte ve oldukça sadedir. Yazı genişliği, sayfa genişliği, yazı stili, yazı boyutu vb açıdan ders kitabı öğrenci bilişsel gelişim düzeyi açısından iyi hazırlanmıştır.

Öneriler

Araştırmaya yönelik çıkan sonuçlardan bundan sonraki coğrafya ders kitaplarının yazımı veya bu ders kitabının revize edilmesine yönelik bir takım öneriler geliştirilmiştir. Öneriler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Öğrencinin bilişsel gelişim düzeyi dikkate alınarak konu yığılı azaltılmalı ve içerik daha sade ve hayatın içinden bir hale getirilmelidir.

Öğrenci bireysel farklılıklarının dikkate alınmasına yönelik olarak ders kitabı farklı boyutlarda etkinliklerle donatılmalıdır. Bu bağlamda oyun aracılığı ile öğretici uygulamalar oluşturulmalıdır.

Ders kitabının hazırlanmasında ve ya yeniden düzenlenmesinde bundan sonraki süreçlerde konu alanı ile ilgili olan farklı bilim dallarında ki bireylerden yardım alınarak bilimsellik vurgusu ortaya daha net bir şekilde konulmalı ve böylelikle ortaya çıkan hatalar düzeltilmelidir.

Ders kitabı daha fazla teknolojik unsur ile donatılabilir. Bunların en önemlisi olan Kare Kod uygulaması ile ders kitabının içeriği zenginleştirilebilir ve öğrenme ortamı zevkli, ilgi çekici bir platforma dönüştürülebilir.

2. Öğrenci bilişsel düzeyi ve konu yığılılığı dikkate alınarak konu dili daha sade, açık ve anlaşılır bir hale getirilebilir.

3. Öğrenme ortamının ders kitabı aracılığı ile zenginleştirilip, sınıf dışı öğrenme ortamları oluşturmaya yönelik etkinliklere ders kitabında yer verilmelidir.

Öğrenme bölümlerinin sonunda konuyu toparlayıcı ve yeniden hatırlatıcı anlamda özetler konulabilir. Böylece öğrenciler öğrendikleri bilgileri yeniden gözden geçirmiş ve unutulmuş bilgileri hatırlamış olurlar.

4. Görselliğin oldukça önemli olduğu coğrafya bilimi için; görsellerin öğrenci bilişsel düzeyi ve bilimsel kriterler açısından daha profesyonelce hazırlanması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Tezler

Alaz, Ayşegül (2007). Coğrafya Öğretiminde Çoklu Zeka Uygulamaları. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Artvinli, Eyüp (2007). 2005 Yılı 9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programı: Öğretmenler Açısından Uygulanabilirlik Düzeyi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 175.

Bağcı, Füsün (2008). 9. Sınıf Eski ve Yeni Coğrafya Dersi Öğretim Programlarına ilişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 27.

Ertek, Tuba (2010). 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 11-12, 26.

Kalın Ulu, Özlem (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kayabaşı, Bülent (2003). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri (Sakarya İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kulantaş, Nazike (2007). 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özel, Hasan (2003). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Bilgiler Branş Öğretmenleri, ilköğretim Müfettişleri ve İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Şengül, Nilüfer (2007). K.K.T.C' deki Liselerde Coğrafya Eğitiminde Öğrencilerin Coğrafya Dersine Olan İlgi ve Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 37.

Teyfur, Emine (2009). 9. Sınıf Coğrafya Dersinde Bilgisayar Destekli Öğretimin Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Top, Erol (2009). Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Tespit Edilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 47.

Yiğit, Selvi (2010). 9. Sınıflarda Uygulanan Coğrafya Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi (Kars İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 5-7, 20-21.

Bilimsel Makale ve Bildiriler

Atıcı, T. , Samancı, N. K. , Özel, Ç. A. , (2007). İlköğretim Fen Bilgisi Ders Kitaplarının Biyoloji Konuları Yönünden Eleştirel Olarak İncelenmesi ve Öğretmen Görüşleri. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1 (5), 115-133.

Binbaşoğlu, Cavit (1994). Ders Kitapları Üzerine. Çağdaş Eğitim Dergisi, 19 (195), 33.

Demirkaya, Hilmi ve Tomal Necati(2002). Lise Coğrafya Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi ve Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri. Marmara Coğrafya Dergisi, İstanbul, 257.

Doğanay, Hayati (1998). Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. Coğrafya Araştırmaları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, 1 (1).

Coşkun, Hasan (1996). Eğitim Teknolojisi ve Kültürler Arası Eğitim Bağlamında İlköğretim İkinci Sınıf Türkçe ve Almanca Ders Kitaplarının İçerik Sorunları.

Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, 11, 60.

İlbelge, Dökme (2005). Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) İlköğretim 6. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabının Bilimsel Süreç Becerileri Yönünden Değerlendirilmesi. Kırşehir, İlköğretim Online, 4(1), 7-17.

Sekin, Sefa ve Özel, Ali (2002). Türkiye' de Ülkeler Coğrafyası Çalışmalarının Tarihi Gelişimi. İstanbul, 3.

Solmaz, Fazlı vd. (2011). Ortaöğretim 9. Sınıf MEB Coğrafya Ders Kitaplarının Niteliği Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 269.

Uzunöz, Abdülkadir vd. (2009). İlköğretim I. Kademe Öğretmenlerinin Yeni Ders Kitapları Hakkındaki Görüşleri. Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 95.

Özey, Ramazan (1996). Osmanlı Döneminden Bugüne Orta Öğretim Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi. 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu, İstanbul.

Tanoğlu, Ali (1954). İskan Coğrafyası. Esas Fikirler, Problemler ve Metod. Türkiyat Mecmuası, 11, 11.

Türk, Caner İbrahim (2009). II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcisi Satı Bey ve Coğrafya Öğretimi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 428.

Tomal, Necati ve Şenol, Eren (2007). Lise I. Sınıf Coğrafya Öğretim Programının Öğretmenlerce Değerlendirilmesi. Milli Eğitim Dergisi, 175, 67-96.

Yalın, İbrahim H. (1996). Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. 6. Milli Eğitim Sempozyumu, Kütahya, 61.

Yaşar, Okan (2005). Türkiye'de Okutulan Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. International Journal of Progressive Education, 1, (2).

Kitaplar

Acun, İsmail, Akengin, Hamza, Ata, Bahri, Baysal, Nurdan Z., Demircioğlu, İsmail, Doğanay, Ahmet, Gültekin, Mehmet, Kabapınar, Yücel, Yanpar, Tuğba, Yaşar, Şefik, Yel, Selma, Yılmaz, Kaya (2005). Değerler Eğitimi. (Editör: Cemil Öztürk). Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi: Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.

Audet, R. ve Ludwig, G. (2003). GIS in Schools. USA. Egr Press.

Başgöz, İlhan (1995). Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk: Sorunlar, Çözüm Aramaları, Uygulamalar. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Demirel, Özcan ve Kıroğlu, Kasım (2008). Konu Alanı Ders kitabı İncelemesi (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Ertürk, Selahattin (1998). Eğitimde Program Geliştirme (10.Baskı). Ankara, Meteksan A.Ş. Yayıncılık.

Kılıç, Abdurrahman ve Seven, Serdal (2005). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Ankara Pegem A Yayıncılık.

Küçükahmet, Leyla (2003). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Komisyon, (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Ankara: Gazi Kitabevi.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı, (2017). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 9 (1. Baskı). Ankara: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti.

Rapor

Bayraktar, Barış (2017). 2017-2018 MEB Ders Kitapları 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı Değerlendirme Raporu. Ankara.

Doğanay, Hayati (1992). Milli Coğrafya Ders Kitabı Hakkında Rapor. Türk Kültürü Dergisi, Ankara, 273.

Elektronik Kaynaklar

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Tebliğler Dergisi. (1957). Cilt: 20, Sayı:976,
<http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/21-1957>,
 Erişim Tarihi: 23.10.2018.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Tebliğler Dergisi. (1998). Sayı: 2455,
<http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/62-1998>,
 Erişim Tarihi: 23.10.2018.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Dergisi. (2003). I. Coğrafya Kongresinden Günümüze
 Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler. Sayı: 157.
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/ergin.htm,
 Erişim Tarihi: 14.10.2018.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Tebliğler Dergisi. (2005). Milli Eğitim Bakanlığı
 İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.
 Sayı: 2575. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/69-2005>,
 Erişim Tarihi: 14.10.2018.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Tebliğler Dergisi. (2016). Milli Eğitim Bakanlığı Ders
 Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. [http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-
 kitaplarinin-incelenmesi/dosya/9/2/](http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplarinin-incelenmesi/dosya/9/2/), Erişim Tarihi: 08.11.2018

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, (2017). Ortaöğretim Coğrafya
 Dersi Öğretim Programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> Erişim Tarihi:
 04.10.2018

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&ke-
 limesec=90064](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=90064) Erişim Tarihi: 24.10.2018

<http://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/gregoryen-takviminin-gelisimi>
 Erişim Tarihi: 01.11.2018

<http://www.gelisimuzmani.com/y59-ahlak-gelisimi.html> Erişim Tarihi: 01.11.2018

EKLER

Ek -1:

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 83688308-605.99-E.21246636
Konu: Araştırma İzni (Fatih AKBAŞ)

07.11.2018

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 06/11/2018 tarihli ve 48178250-300-E.15373 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Coğrafya Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Fatih AKBAŞ'ın "Yenilenen Coğrafya Öğretim Programına Göre 9. Sınıf Ders Kitabının Bilişsel Düzey Yeterliliği ve İçerik Bakımından İncelenmesi" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın; Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinde bulunan ekli listede adı yazılı okullarda görevli coğrafya öğretmenlerine ve eğitim gören öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmektedir. Araştırmacı, Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmalarını 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlaması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2018-2019 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini arz ederim.

Mukadder GÜRSOY
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Tutum Ölçeği (4 Sayfa)
2-Okul Listesi (1 Sayfa)

İmza
Öğrenci Elektronik İmza
Adı ile Ayndı.
120
08 Kasım 2018

Akçeşme Mah.Gazıoğlu Cad. No: 4 Karatay/KONYA
Elektronik Adı: <http://konya.meb.gov.tr>
e-posta: istsrcr@42@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef
Ali Naci İZİK - VHKİ
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu e-iletim güvenli elektronik posta ile iletilmiştir. <https://yeniiletim.meb.gov.tr> adresinden. İletim No: 5430-3430-actbd-ecdbf kabin no: yeniiletim.